

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΥ»

Τίτλος: Εθνική ταυτότητα, επιπολιτισμός και ακαδημαϊκή επίδοση γηγενών και μεταναστών εφήβων (με διαμεσολαβητές το ψυχολογικό στρες, τη νοσταλγία, τη γλώσσα και τα κίνητρα χρήσης των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης)

Αικατερίνη Στεφανή (217002)

Ακαδ. Έτος: 2018-19

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Αντωνία Παπαστυλιανού

ΑΘΗΝΑ 2019

Περίληψη

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο με πολλαπλές επιπτώσεις και ειδικά στην εφηβική ηλικία, η οποία χαρακτηρίζεται από σημαντικές αλλαγές. Μια διεργασία άμεσα συνδεδεμένη με τη μετανάστευση, η οποία αναφέρεται στην παρούσα ερευνητική εργασία, είναι ο επιπολιτισμός. Με το συγκεκριμένο όρο γίνεται λόγος για μια συνεχιζόμενη κοινωνικοψυχολογική διεργασία προσαρμογής κατά τη συνάντηση διαφορετικών πολιτισμών και σύμφωνα με τον Berry (1997) εντοπίζονται τέσσερις στρατηγικές επιπολιτισμού: η εναρμόνιση, η αφομοίωση, ο διαχωρισμός και η περιθωριοποίηση. Ο επιπολιτισμός και ορισμένοι από τους συνιστώντες παράγοντες εξετάστηκαν στην παρούσα έρευνα. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 327 έφηβοι από γυμνάσια και λύκεια της Αττικής, από τους οποίους οι 132 ήταν γηγενείς και οι 195 μετανάστες (25 πρώτης και 170 δεύτερης γενιάς). Από τα αποτελέσματα προέκυψε για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς ότι η σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής διαμεσολαβείται από τα κίνητρα της ενημέρωσης και του συναισθήματος, ενώ ως μέλους της χώρας προέλευσης από το συνδυασμό των κινήτρων της ενημέρωσης και της νοσταλγίας-ανήκειν. Όσον αφορά τη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και των στρατηγικών επιπολιτισμού για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς, η σχέση με την εναρμόνιση φάνηκε να διαμεσολαβείται από το αίσθημα της νοσταλγίας, η σχέση με την αφομοίωση από το στρες, το κίνητρο της συντροφιάς και το συνδυασμό στρες νοσταλγίας και συντροφιάς, η σχέση με το διαχωρισμό από τα κίνητρα του συναισθήματος και της επικοινωνίας είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό μεταξύ τους και η σχέση με την περιθωριοποίηση από το κίνητρο της διαφυγής. Ως προς τους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς δε βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα σχετικά με τη διαμεσολάβηση της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και επιπολιτισμού από το στρες, τη νοσταλγία και τα κίνητρα των ΙΚΔ. Επιπλέον, από τα ευρήματα προέκυψε ότι η ελληνική γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ προβλέπει τη στρατηγική της αφομοίωσης και για τις δύο γενιές μετανάστευσης. Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι η σχέση γενιάς μετανάστευσης και επιπολιτισμού διαμεσολαβείται από τη γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας, ενώ η σχέση καταγωγής και ακαδημαϊκής επίδοσης διαμεσολαβείται από το αίσθημα της νοσταλγίας. Στη συνέχεια, τα παραπάνω ευρήματα ερμηνεύθηκαν με βάση προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα, ενώ παρουσιάστηκαν οι περιορισμοί η χρησιμότητα της παρούσας εργασίας, καθώς και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.

Λέξεις κλειδιά: επιπολιτισμός, εθνοτική ταυτότητα, ψυχολογικό στρες, νοσταλγία, ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, γλώσσα, ακαδημαϊκή επίδοση

Abstract

Immigration is a phenomenon with a serious impact for people and, especially, for teenagers, because adolescence is a period of multiple changes. Acculturation, is a process, which is mentioned in this research, and it is directly associated with immigration. In particular, acculturation is a social-psychological process of adaptation when people of different cultures meet up. According to Berry (1997), there are four strategies of acculturation: integration, assimilation, separation and marginalization. Acculturation and component factors are examined in the present research. The sample consisted of 327 adolescent students. One hundred thirty two were from Greece, 170 were second generation immigrants and 25 were first generation immigrants. The results of this study revealed that apropos the relationship between ethnic identity and acculturation strategies for second generation immigrants, it was found that nostalgia mediates the relationship with integration, stress, the motive of companionship and stress, nostalgia and companionship together mediate the relationship with assimilation, motives of emotion and communication mediate the relationship with separation and the motive of escape mediates the relationship with marginalization. There were no statistically significant findings for first generation immigrants about mediators between the relationship of ethnic identity and acculturation. Moreover, according to the results, language of social media predicts assimilation for both first and second generation immigrants. Also, it was found that the knowledge and use of Greek language mediates the relationship between immigrants' generation and acculturation and nostalgia mediates the relationship between origin and academic performance. Then, the results of the present research were discussed according to previous findings. In the end of the study there is a reference to the limitations, the study usage and suggestions for future research.

Key words: acculturation, ethnic identity, psychological stress, nostalgia, social media, language, academic performance

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	7
Επιπολιτισμός.....	8
Θεωρητικό μοντέλο επιπολιτισμού.....	10
Στρατηγικές επιπολιτισμού-Επιπτώσεις.....	12
Μετανάστες στην Ελλάδα και στρατηγικές επιπολιτισμού.....	14
Παράγοντες επίδρασης του επιπολιτισμού.....	15
Εθνοτική ταυτότητα.....	18
Εθνοτική ταυτότητα και μετανάστευση.....	22
Εθνοτική ταυτότητα και επιπολιτισμός.....	23
Ψυχολογικό στρες.....	25
Στρες και επιπολιτισμός.....	27
Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (ΙΚΔ).....	28
Μετανάστες και ΙΚΔ.....	30
Νοσταλγία.....	34
Λειτουργικότητα της νοσταλγίας.....	35
Νοσταλγία και μετανάστευση.....	37
Σκοπός της έρευνας.....	37
Ερευνητικές υποθέσεις.....	38
Μεθοδολογία.....	39
Δείγμα.....	39
Εργαλεία μέτρησης.....	42
Διαδικασία.....	47
Αποτελέσματα.....	49
Συσχετίσεις των μεταβλητών της έρευνας.....	49
Η επιλογή στρατηγικής επιπολιτισμού από τους μετανάστες μαθητές πρώτης και δεύτερης γενιάς.....	56
Το στρες, η νοσταλγία και η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής.....	57
Το στρες, η νοσταλγία και η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης.....	60

Το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα της συντροφιάς και της διαφυγής ως διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και εναρμόνισης στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς.....	63
Το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα της συντροφιάς και της ενημέρωσης ως διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης στους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς	65
Το στρες, η νοσταλγία και το συναίσθημα και η επικοινωνία, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς	69
Το στρες, η νοσταλγία η διαφυγή και το συναίσθημα, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς	72
Το στρες, η νοσταλγία, η διαφυγή και η νοσταλγία-ανήκειν ως διαμεσολαβητές στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής στους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς.....	74
Το στρες, η νοσταλγία, το συναίσθημα και η νοσταλγία-ανήκειν ως διαμεσολαβητές στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης στους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς.....	76
Η καταγωγή ως προβλεπτικός παράγοντας του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ	78
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής	79
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης	81
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και εναρμόνισης	83
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και αφομοίωσης	85
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και διαχωρισμού	87
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και περιθωριοποίησης	88
Ο ρόλος της γλώσσας χρήσης των ΙΚΔ στον επιπολιτισμό μεταναστών μαθητών πρώτης και δεύτερης γενιάς	90
Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και ακαδημαϊκής επίδοσης	91

Το ψυχολογικό στρες και το αίσθημα της νοσταλγίας ως διαμεσολαβητές στη σχέση καταγωγής και ακαδημαϊκής επίδοσης	93
Συζήτηση	95
Περιορισμοί.....	103
Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	104
Χρησιμότητα της έρευνας.....	104
Συμπεράσματα.....	105
Βιβλιογραφία	106
Παράρτημα	119

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο με παγκόσμιες διαστάσεις, το οποίο απασχολεί σε μεγάλο βαθμό και την ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με τον ορισμό της μετανάστευσης, πρόκειται για τη διαδικασία μετακίνησης πληθυσμού είτε διαμέσου των διεθνών συνόρων είτε εντός ενός κράτους και περικλείει κάθε είδος μετακίνησης ανθρώπων (Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, 2009). Πιο συγκεκριμένα, η μετανάστευση αποτελεί τη φυσική μετάβαση ενός ατόμου ή μιας ομάδας από μια κοινωνία σε μια άλλη. Η μετάβαση αυτή οδηγεί με τη σειρά της στην εγκατάλειψη ενός κοινωνικού περιβάλλοντος διαβίωσης και στην εγκατάσταση και συμμετοχή σε ένα νέο κοινωνικό περιβάλλον (Ναξάκης & Χλέτσος, 2003). Σύμφωνα με τη Eurostat (2018), το 2016 έφτασαν στην Ελλάδα 116.817 μετανάστες. Σε αυτό το σημείο, θεωρείται χρήσιμο να γίνει διαχωρισμός των όρων «μετανάστης» και «πρόσφυγας». Ως πρόσφυγας, λοιπόν, χαρακτηρίζεται σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης (1967), κάθε άνθρωπος που βρίσκεται έξω από το κράτος του οποίου είναι πολίτης, εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου ότι θα υποστεί διωγμούς λόγω της φυλής, της θρησκείας ή της εθνικότητάς του. Ακόμη, αυτό μπορεί να συμβεί εξαιτίας της ιδιότητας του ατόμου ως μέλους μιας ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή των πολιτικών του απόψεων (πολιτικός πρόσφυγας). Επιπλέον, είναι αδύνατο για το συγκεκριμένο άτομο να εξασφαλίσει προστασία από τη χώρα του, ή, εξαιτίας αυτού του φόβου, δεν επιθυμεί να τεθεί υπό αυτή την προστασία. Μέχρι το πρώτο εξάμηνο του 2018 υπολογίζεται ότι ο συνολικός αριθμός των προσφύγων παγκοσμίως ανερχόταν στα 20,2 εκατομμύρια (UNHCR, 2018).

Η πλειοψηφία των χωρών υποδοχής μεταναστών και προσφύγων είναι κυρίως ατομικιστικές και αναπτυγμένες, ενώ η πλειοψηφία των χωρών προέλευσης των μεταναστών ή των προσφύγων είναι αναπτυσσόμενες (Bourhis, Moïse, Perreault, & Senécal, 1997) και έχουν πολιτισμούς συλλογικότητας (Hofstede, 1980). Περαιτέρω, στις περισσότερες χώρες υποδοχής, η πλειοψηφία των κατοίκων είναι Ευρωπαίοι. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι μετανάστες να ξεχωρίζουν στις νέες χώρες ως «μειοψηφίες» τόσο οπτικά όσο και πολιτισμικά, ακόμη και αφού έχουν κατακτήσει τη γλώσσα της νέας χώρας και έχουν υιοθετήσει πτυχές του νέου πολιτισμικού πλαισίου. Τα άτομα από μειονοτικές ομάδες συχνά αποθαρρύνονται από το να δουλέψουν σε συγκεκριμένα πεδία ή από το να συμμετέχουν σε συγκεκριμένες οργανώσεις. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ακόμη και άτομα μειονοτήτων που έχουν προσαρμοστεί καλά στη χώρα υποδοχής, μπορεί να αντιμετωπίσουν διακρίσεις σε

βάρος τους, οι οποίες είναι παρόμοιες με αυτές που υφίστανται όσοι δεν έχουν προσαρμοστεί στη νέα χώρα (Suárez-Orozco & Suárez-Orozco, 2001).

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, η διαδικασία της μετανάστευσης επηρεάζει πολλούς τομείς της ζωής του ατόμου, γεγονός το οποίο είναι ακόμη πιο έντονο στην εφηβική ηλικία. Η εφηβεία δεν συνίσταται σε μία απλή μετάβαση από την παιδική ζωή στην ενηλικίωση, αλλά είναι μία σειρά βιολογικών, γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών μεταβάσεων, η οποία συνεπάγεται ένα μεγάλο αριθμό νέων προκλήσεων και πιθανών στρεσογόνων παραγόντων για το άτομο (Markstrom & Iborra, 2003). Η μετανάστευση, λοιπόν, αποτελεί ένα επιπρόσθετο στρεσογόνο γεγονός στη ζωή των εφήβων. Ενώ οι γηγενείς έφηβοι μαθαίνουν και ενστερνίζονται ένα μόνο πολιτισμικό πλαίσιο, για τους μετανάστες εφήβους η πρόκληση είναι ότι πρέπει να ανταποκριθούν στις επιδράσεις από δύο διαφορετικούς πολιτισμούς, της οικογένειας και του σχολείου. Από τη μία πλευρά, δηλαδή, οι έφηβοι μετανάστες ή πρόσφυγες δε διαφοροποιούνται από τους γηγενείς όσον αφορά τις αναπτυξιακές προκλήσεις της εφηβείας που καλούνται να αντιμετωπίσουν, ωστόσο, από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζουν προκλήσεις σε σχέση με την προσαρμογή τους σε δύο διαφορετικά και συχνά αντικρουόμενα πολιτισμικά πλαίσια (Motti-Stefanidi, Berry, Chrysochoou, Sam, & Phinney, 2012).

Επιπολιτισμός

Μια έννοια, η οποία συνδέεται άρρηκτα με τη μετανάστευση είναι ο επιπολιτισμός. Ένας από τους πρωταρχικούς ορισμούς του επιπολιτισμού αποδίδεται στους Redfield, Linton και Herskovits (1936), οι οποίοι ανέφεραν ότι η συγκεκριμένη έννοια περιγράφει τα φαινόμενα που προκύπτουν, όταν ομάδες ατόμων από διαφορετικούς πολιτισμούς έρχονται σε συνεχή επαφή προκαλώντας αλλαγές στα αρχικά πολιτισμικά μοτίβα της μιας ή και των δύο ομάδων (Georgas & Papastylianou, 1998; Μπεζεβέγκης, 2008). Πρόκειται, δηλαδή, για μια συνεχιζόμενη κοινωνικοψυχολογική διεργασία προσαρμογής κατά τη συνάντηση διαφορετικών πολιτισμών. Ο αποτελεσματικός επιπολιτισμός προϋποθέτει την επίτευξη ενδοπροσωπικής και διαπροσωπικής ισορροπίας και λειτουργικότητας των μεταναστών για τις οποίες γίνεται συνήθως λόγος με τους όρους ψυχολογική και κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή, αντίστοιχα. Η ψυχολογική προσαρμογή περιλαμβάνει παράγοντες που αφορούν στην ψυχολογική ευημερία και στην προσωπική ικανοποίηση των ατόμων στη χώρα υποδοχής, ενώ η

κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή αφορά ψυχοκοινωνικούς παράγοντες, δηλαδή κοινωνικές δεξιότητες και συμπεριφορές με στόχο τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων και την ένταξη σε ομαδικά πλαίσια, όπως για παράδειγμα στο εργασιακό περιβάλλον (Ward & Kennedy, 1993).

Σύμφωνα με τον Graves (1967) και τον Berry (1990) ο επιπολιτισμός διακρίνεται σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Στο ατομικό επίπεδο επιφέρει αλλαγές στην ψυχολογία του ατόμου, ενώ στο συλλογικό επίπεδο οι αλλαγές αφορούν στον πολιτισμό της ομάδας. Μάλιστα, φαίνεται ότι ο επιπολιτισμός εμφανίζεται σε φάσεις. Οι μετανάστες, αρχικά, φαίνεται να υιοθετούν τη γλώσσα και να συμμετέχουν συμπεριφορικά στο νέο πολιτισμό, ενώ αργότερα τείνουν να εμφανίζονται αλλαγές στην ταυτότητα και στις αξίες τους και συνήθως αυτό δε συμβαίνει πριν την επόμενη γενιά μετανάστευσης. Τρεις βασικές distasteful, επομένως, του επιπολιτισμού είναι η γλώσσα, η συμπεριφορά και η ταυτότητα (Gordon, 1964). Θα πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι η έννοια του επιπολιτισμού αφορά πολλές ομάδες, δηλαδή μετανάστες πρώτης, δεύτερης ή και επόμενης γενιάς (Chang, Tracey, & Moore, 2005). Βέβαια, η διαδικασία του επιπολιτισμού δεν έχει την ίδια μορφή για όλους τους μετανάστες και για όλες τις κοινωνίες υποδοχής (Bhatia & Ram, 2001). Στις δυτικές κοινωνίες, ο επιπολιτισμός μπορεί να είναι ιδιαίτερα δύσκολος και στρεσογόνος, κυρίως για μη δυτικούς και μη Ευρωπαίους μετανάστες, λόγω των μεγαλύτερων πολιτισμικών διαφορών μεταξύ των μεταναστών και των κυριάρχων πολιτισμικών ομάδων των κοινωνιών υποδοχής. Οι ενήλικοι μετανάστες, εξάλλου, φέρουν μαζί τους πολιτισμικές πρακτικές, αξίες, παραδόσεις, γλώσσα και άλλες δεξιότητες που αποτελούν αποτέλεσμα της κοινωνικοποίησης τους στη χώρα καταγωγής.

Στη μετανάστευση, η διαδικασία του επιπολιτισμού περιλαμβάνει αλλαγές στα πολιτισμικά μοτίβα, καθώς τα άτομα καλούνται να μάθουν μια νέα γλώσσα, να εμπλακούν συμπεριφορικά με το νέο πολιτισμό, να βρουν επαγγελματική απασχόληση, να μάθουν νέους πολιτισμικούς κανόνες και να δημιουργήσουν κοινωνικές συνδέσεις (Chang et al., 2005). Οι σημαντικότερες δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν συνήθως οι μετανάστες αφορούν στη γλώσσα, στην οικογένεια και στις διακρίσεις σε βάρος τους. Οι παραπάνω δυσκολίες διαπιστώθηκαν και στην έρευνα των Titzmann, Silbereisen, Mesch και Schmitt-Rodermund (2011), η οποία πραγματοποιήθηκε σε 2857 έφηβους μετανάστες από την πρώην Σοβιετική ένωση που ζούσαν είτε στη Γερμανία είτε στο Ισραήλ. Από τα

αποτελέσματα προέκυψε ότι οι νεότεροι σε ηλικία έφηβοι ανέφεραν λιγότερο συχνά δυσκολίες σε σχέση με τη γλώσσα και περισσότερο συχνά δυσκολίες σε σχέση με την οικογένεια και τις διακρίσεις που δέχονταν σε σύγκριση με μεγαλύτερους εφήβους. Οι δυσκολίες σε σχέση με τη γλώσσα μειώνονταν όσο περνούσε ο χρόνος και για τις δύο ομάδες μεταναστών, ωστόσο αυτή η επίδραση ήταν σημαντικά μεγαλύτερη για όσους ζούσαν στη Γερμανία. Επιπλέον, οι μετανάστες που έμεναν στη Γερμανία για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα ανέφεραν λιγότερο συχνά δυσκολίες που αφορούσαν είτε διακρίσεις είτε την οικογένεια σε σύγκριση με όσους πήγαν πρόσφατα στη χώρα. Όσον αφορά τους εφήβους που ζούσαν στο Ισραήλ, ωστόσο, προέκυψαν τα αντίθετα αποτελέσματα. Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω προκύπτει αβίαστα το συμπέρασμα πως ο επιπολιτισμός αποτελεί μια διαδικασία, η οποία είναι δύσκολη και δεν είναι πάντα επιτυχημένη. Η αποτυχία της επιπολιτισμικής διαδικασίας έχει συνδεθεί με την περιθωριοποίηση ως κατάσταση σύγχυσης, όπου το άτομο βρίσκεται σε διαρκή αναζήτηση οικειότητας και ικανοποίησης από το παρελθόν, παράλληλα με την παρουσία αδυναμίας ενσωμάτωσης των καινούργιων πολιτισμικών στοιχείων (Smith & Bond, 2005).

Θεωρητικό μοντέλο επιπολιτισμού

Υπάρχουν ποικίλα θεωρητικά μοντέλα για τον επιπολιτισμό. Ίσως το επικρατέστερο είναι το μοντέλο που αναπτύχθηκε από τον Berry (1988). Σύμφωνα με αυτό, η πορεία που θα ακολουθήσει ο επιπολιτισμός των διάφορων πολιτισμικών ομάδων εξαρτάται, αφενός, από το βαθμό που τα άτομα επιθυμούν να διατηρήσουν τα πολιτισμικά στοιχεία της χώρας προέλευσής τους και, αφετέρου, από το βαθμό που επιδιώκουν να έχουν επαφές με τα άτομα της χώρας υποδοχής.

Με βάση, λοιπόν, τη στάση των ατόμων στις παραπάνω διαστάσεις ο Berry επεσήμανε τέσσερις στρατηγικές τις οποίες μπορεί να ακολουθήσουν είτε οι μετανάστες είτε η κυρίαρχη ομάδα στη χώρα υποδοχής. Η πρώτη στρατηγική είναι η *εναρμόνιση*, η οποία αφορά στη διατήρηση της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας της χώρας προέλευσης και στο ταυτόχρονο άνοιγμα των μεταναστών προς την ευρύτερη κοινωνία. Η ομάδα ή το άτομο, δηλαδή, διατηρώντας την εθνική του ταυτότητα προσαρμόζεται στη νέα χώρα, γίνεται αναπόσπαστο μέρος της κοινωνίας και συνεργάζεται με την κοινότητα της χώρας υποδοχής. Το άτομο τελικά αποκτά την εθνική συνείδηση της νέας χώρας χωρίς, όμως, να χάσει την ταυτότητα της χώρας προέλευσης. Η δεύτερη στρατηγική είναι η *αφομοίωση*. Πρόκειται για την

εγκατάλειψη της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας της χώρας προέλευσης και την εξομοίωση των συμπεριφορών του ατόμου ή της ομάδας με τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Η κυρίαρχη ομάδα, δηλαδή, απορροφά τη μειονότητα και με αυτό τον τρόπο υπάρχει μια πολιτισμική ομοιογένεια. Η επόμενη στρατηγική είναι ο *διαχωρισμός*, ο οποίος αναφέρεται στη διατήρηση της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας της χώρας προέλευσης και στην ταυτόχρονη αποστασιοποίηση από την ευρύτερη κοινωνία. Η υιοθέτηση του διαχωρισμού συχνά οδηγεί σε αποσχιστικές τάσεις και στη δημιουργία γκέτο. Τέλος, η τέταρτη στρατηγική είναι η *περιθωριοποίηση*. Πρόκειται για μια στρατηγική που αφορά στην απώλεια της εθνοπολιτισμικής ταυτότητας. Ωστόσο, αυτή η απώλεια δε συνοδεύεται από παράλληλη αντικατάστασή της και ένταξη στην ευρύτερη κοινωνία. Με λίγα λόγια, το άτομο είναι αποξενωμένο και χάνει την επαφή τόσο με την ταυτότητα της χώρας προέλευσης όσο και με αυτή της χώρας υποδοχής (Berry, 1997). Στην πορεία, βέβαια, χρησιμοποιήθηκε και ο όρος της διάχυσης αντί του όρου της περιθωριοποίησης για να περιγράψει την τέταρτη στρατηγική του επιπολιτισμού (Berry, Phinney, & Sam, 2006).

Οι παραπάνω στρατηγικές δεν είναι μεμονωμένες στάσεις, αλλά έχουν ένα γενικότερο ισχυρό κατευθυντήριο χαρακτήρα. Επίσης, περιλαμβάνουν στοιχεία γνωστικά, όπως η κατηγοριοποίηση, συναισθηματικά, όπως θετικές ή αρνητικές αξιολογήσεις και συμπεριφορικά, όπως η προσέγγιση ή η αποφυγή. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό του μοντέλου είναι ότι ενσωματώνει μεταβλητές ατομικού και ομαδικού επιπέδου, παράγοντες που προϋπάρχουν της μετανάστευσης, παράγοντες που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης, ενδιάμεσες μεταβλητές και παράγοντες ώθησης και έλξης, οι οποίοι συνδέονται με την απόφαση του ατόμου για μετακίνηση. Ο επιπολιτισμός, λοιπόν, συνοδεύεται από σωματικές και ψυχολογικές αλλαγές εξαιτίας της προσαρμογής που απαιτείται στη διατροφή, στο κλίμα, στη στέγη, στο είδος των αλληλεπιδράσεων, στις νόρμες, στις αξίες και στα ιδανικά της νέας κοινωνίας (Berry, 1997). Σε περίπτωση που η προσαρμογή στις νέες συνθήκες δεν είναι επιτυχής μπορεί να εμφανιστεί στρες που σχετίζεται με τον επιπολιτισμό. Αυτό σημαίνει ότι η συγκεκριμένη μορφή στρες έχει την πηγή της στην ίδια τη διαδικασία του επιπολιτισμού. Ο βαθμός του στρες και τα ακόλουθα προβλήματα προσαρμογής μπορεί να επηρεαστούν από ποικίλους παράγοντες, οι οποίοι με τη σειρά τους δρουν είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό επίπεδο (Berry, 2002).

Στρατηγικές επιπολιτισμού-Επιπτώσεις

Οι στρατηγικές του επιπολιτισμού δεν υιοθετούνται στον ίδιο βαθμό από τα άτομα. Για παράδειγμα, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε 64 Κινέζους φοιτητές που ζούσαν στη Γερμανία, διαπιστώθηκε ότι η εναρμόνιση και ο διαχωρισμός είναι οι κυρίαρχες στρατηγικές που επιλέγονται. Σε αυτή τη σχέση φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο η μεταβλητή του φύλου. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι η πλειοψηφία των γυναικών είχαν επιλέξει τη στρατηγική της εναρμόνισης (87%), ενώ η πλειοψηφία των ανδρών τη στρατηγική του διαχωρισμού (79,4%). Η ερμηνεία των ερευνητών για το παραπάνω εύρημα αφορούσε στο γεγονός ότι, οι γυναίκες γίνονται πολύ πιο εύκολα αποδεκτές από τη γερμανική κοινωνία (Yu & Wang, 2011).

Αντίστοιχα αποτελέσματα παρατηρούνται και στους εφήβους. Σε έρευνα με 127 έφηβους Ευρωπαίους και Άραβες, οι οποίοι ζούσαν στο Ισραήλ, διαπιστώθηκε ότι το 23% των συμμετεχόντων υιοθετούσε τη στρατηγική της εναρμόνισης, το 27% τη στρατηγική της αφομοίωσης, και συγκεκριμένα αφομοίωση στην αραβική ταυτότητα, το 25% τη στρατηγική της αφομοίωσης στην ευρωπαϊκή ταυτότητα και, τέλος, το 25% τη στρατηγική της περιθωριοποίησης (Abu-Rayya, 2006).

Η διαδικασία του επιπολιτισμού, καθώς και οι συγκεκριμένες στρατηγικές που επιλέγονται από τα άτομα έχουν σημαντικές επιπτώσεις. Για παράδειγμα, φαίνεται ότι οι νέοι που αναζητούν την εναρμόνιση αναφέρουν το μικρότερο βαθμό διακρίσεων σε βάρος τους, ενώ όσοι υιοθετούν τη στρατηγική της περιθωριοποίησης αναφέρουν το μεγαλύτερο βαθμό διακρίσεων. Όσοι αναζητούν, από την άλλη πλευρά, το διαχωρισμό έχουν μέτρια υψηλό βαθμό διακρίσεων (αλλά μικρότερο από όσους είναι περιθωριοποιημένοι) και όσοι αναζητούν την αφομοίωση έχουν μέτρια χαμηλό βαθμό διακρίσεων (αλλά μεγαλύτερο από τους καλά ενσωματωμένους νέους) (Berry et al., 2006). Βέβαια, οι διακρίσεις δε θα πρέπει να θεωρείται ότι είναι ανεξάρτητες και από άλλους παράγοντες, όπως η διάρκεια παραμονής στη χώρα υποδοχής (Titzmann et al., 2011). Τα παραπάνω ευρήματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά, καθώς οι διακρίσεις έχουν ένα ισχυρό αρνητικό αντίκτυπο τόσο στην ψυχολογική όσο και στην κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή των ατόμων (Berry et al., 2006). Επιπρόσθετα, έχει διαπιστωθεί ότι οι έφηβοι που υιοθετούν τη στρατηγική της αφομοίωσης εμφανίζουν στατιστικώς σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα κατάθλιψης και υψηλότερα επίπεδα αυτοεκτίμησης σε σύγκριση με εφήβους που επιλέγουν τη στρατηγική της περιθωριοποίησης. Οι έφηβοι, επίσης, που υιοθετούν τόσο την εναρμόνιση όσο και την αφομοίωση έχει φανεί ότι έχουν στατιστικώς σημαντικά

καλύτερες σχέσεις με τους άλλους και σημαντικά χαμηλότερα επίπεδα άγχους, σε σύγκριση με εφήβους που ήταν περιθωριοποιημένοι (Abu-Rayya, 2006).

Ωστόσο, τα παραπάνω ευρήματα δεν είναι καθολικά. Για παράδειγμα, στην έρευνα του Barry (2005) σε 115 Άραβες άνδρες μετανάστες που ζούσαν στις ΗΠΑ προέκυψαν διαφορετικά αποτελέσματα. Φάνηκε, συγκεκριμένα, ότι ο διαχωρισμός και η αφομοίωση σχετίζονταν στατιστικώς σημαντικά θετικά με τις θρησκευτικές οικογενειακές αξίες, την αίσθηση του ανήκειν ή εθνική υπερηφάνεια, τη φιλία και τις εθνοτικές αραβικές πρακτικές. Αντίθετα, η εναρμόνιση και η περιθωριοποίηση σχετίζονταν μόνο αρνητικά με τις εθνοτικές αραβικές πρακτικές και όχι με τις υπόλοιπες μεταβλητές. Επιπλέον, ο διαχωρισμός και η αφομοίωση σχετίζονταν θετικά με τη συλλογική αυτοεκτίμηση των ατόμων σε αντίθεση με την εναρμόνιση και την περιθωριοποίηση που δεν παρουσίασαν καμία συσχέτιση. Ωστόσο, η προσωπική αυτοεκτίμηση σχετίζονταν αρνητικά μόνο με την εναρμόνιση και την περιθωριοποίηση. Ένα ακόμη ενδιαφέρον εύρημα προκύπτει από την πρόσφατη έρευνα των Bagasra και Mackinem (2019) σε μουσουλμάνους μετανάστες που κατοικούσαν στις ΗΠΑ. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι τόσο οι μουσουλμάνοι μετανάστες πρώτης γενιάς όσο και αυτοί που γεννήθηκαν στις ΗΠΑ εμφάνιζαν μια ισχυρή προσκόλληση στην ισλαμική τους ταυτότητα και χαμηλά επίπεδα συμμόρφωσης στις αμερικάνικες κοινωνικές νόρμες. Έπειναν, λοιπόν, να απορρίπτουν τη στρατηγική της αφομοίωσης στη νέα κουλτούρα. Μάλιστα, όσοι δεν ήταν μετανάστες πρώτης γενιάς διαπιστώθηκε ότι σκόραραν σημαντικά χαμηλότερα στην κλίμακα που αφορούσε στη συμμόρφωση με τις αμερικάνικες κοινωνικές νόρμες.

Σε αυτό το σημείο, είναι σημαντικό να επισημανθεί πως η επιλογή μιας στρατηγικής επιπολιτισμού δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τους ίδιους τους μετανάστες, αλλά αφορά και τη χώρα υποδοχής. Με άλλα λόγια, εξαρτάται από το βαθμό που η νέα χώρα αποδέχεται την πολυπολιτισμικότητα. Αυτό με τη σειρά του θα ασκήσει σημαντική επίδραση στην προσαρμογή των μεταναστών. Στην έρευνα των Yagmur και Van de Vijver (2012), για παράδειγμα, η οποία πραγματοποιήθηκε σε Τούρκους μετανάστες στην Αυστραλία (N=283), στη Γαλλία (N=266), στη Γερμανία (N=265) και στην Ολλανδία (N=271), φάνηκε ότι οι μετανάστες στη χώρα με τη μεγαλύτερη πίεση για αφομοίωση, η οποία ήταν η Γαλλία, είχαν καλύτερη κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή στον κυρίαρχο πολιτισμό. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι η συγκεκριμένη ομάδα μεταναστών είχε χαμηλότερα σκορ στην κλίμακα της

ευημερίας σε σύγκριση με μετανάστες σε χώρες με λιγότερη πίεση αφομοίωσης, όπως η Αυστραλία, η Ολλανδία και η Γερμανία. Μάλιστα, οι Τούρκοι μετανάστες στην Αυστραλία παρουσίασαν τα υψηλότερα επίπεδα ευημερίας, καθώς και τα ισχυρότερα μοτίβα ενσωμάτωσης στην κουλτούρα της χώρας υποδοχής. Οι συγγραφείς της έρευνας αποδίδουν αυτή τη διαφορά στο γεγονός ότι η Αυστραλία είναι μια χώρα που «αγκαλιάζει» την πολυπολιτισμικότητα και δεν ασκεί υπερβολικά μεγάλες πιέσεις στους μετανάστες (Yagmur & Van de Vijver, 2012). Κάτι παρόμοιο έχει διαπιστωθεί και σε νέους μετανάστες δεύτερης γενιάς στο Μόντρεαλ και στο Παρίσι. Οι νέοι, δηλαδή, που υιοθετούσαν την εναρμόνιση είχαν μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση σε σύγκριση με όσους υιοθετούσαν τη στρατηγική της περιθωριοποίησης. Όσοι επέλεξαν την αφομοίωση και το διαχωρισμό βρίσκονται κάπου στη μέση στο σκορ τους στην κλίμακα της αυτοεκτίμησης. Ωστόσο, όπως διαπιστώθηκε, αυτό το μοτίβο ήταν ισχυρότερο σε όσους ζούσαν στο Μόντρεαλ παρά σε όσους ζούσαν στο Παρίσι. Με άλλα λόγια, ένας «εθνοτικός προσανατολισμός» επιπολιτισμού στο Παρίσι σχετιζόταν θετικά με διακρίσεις τόσο ατομικές όσο και ομαδικές, σε αντίθεση με το Μόντρεαλ. Αυτό συμβαίνει καθώς, τόσο η εναρμόνιση όσο και ο διαχωρισμός περιλαμβάνουν ένα βαθμό διατήρησης του πολιτισμού της χώρας προέλευσης και φάνηκε ότι στο Παρίσι όσοι προσπαθούσαν να υιοθετήσουν αυτές τις στρατηγικές αντιμετώπιζαν το εμπόδιο των διακρίσεων, οι οποίες γίνονταν και σε μεγαλύτερο βαθμό αντιληπτές από τους μετανάστες. Τα παραπάνω, λοιπόν, μπορούν να ερμηνευθούν μέσω των διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι νέοι στις δύο κοινωνίες. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τις διαφορετικές εθνικές πολιτικές και τις εμπειρίες διακρίσεων των νέων, οι οποίες όπως φάνηκε ήταν πιο θετικές για τους μετανάστες στον Καναδά (Berry & Sabatier, 2010).

Μετανάστες στην Ελλάδα και στρατηγικές επιπολιτισμού

Το φαινόμενο του επιπολιτισμού έχει μελετηθεί ερευνητικά και στην ελληνική πραγματικότητα. Αναλυτικότερα, όσον αφορά στις διεργασίες του επιπολιτισμού, οι έφηβοι μετανάστες τείνουν να αναφέρουν μεγαλύτερο προσανατολισμό προς την ελληνική κοινωνία, παρά προς τους συμπατριώτες και, μάλιστα, αυτή η τάση χαρακτηρίζει εξίσου τους έφηβους μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς. Βέβαια, θα πρέπει να σημειωθεί πως το σχετικά υψηλό ποσοστό ταύτισης με τον ελληνικό πολιτισμό είναι πιθανό να οφείλεται και στη συμπερίληψη ομοεθνών ελληνικής

καταγωγής στο δείγμα των ερευνών, όπως για παράδειγμα Βορειοηπειρωτών. Αυτό δε σημαίνει, ωστόσο, ότι μπορεί να ερμηνευθούν τα αποτελέσματα απόλυτα από τους συγκεκριμένους δημογραφικούς παράγοντες (Παυλόπουλος, Μπεζεβέγκης, Γεωργαντή, 2012).

Όσον αφορά στις στρατηγικές επιπολιτισμού που επιλέγονται από τους μετανάστες που φιλοξενούνται στην Ελλάδα, έχει διαπιστωθεί πως η εναρμόνιση αποτελεί τη συχνότερα επιλεγόμενη στρατηγική. Το παραπάνω αποτέλεσμα προέκυψε από έρευνα, η οποία αφορούσε 601 ενήλικες μετανάστες στην Ελλάδα που προέρχονταν από την Αλβανία και από άλλες βαλκανικές χώρες (Παυλόπουλος & Μπεζεβέγκης, 2008). Σε παρόμοια αποτελέσματα κατέληξε και η έρευνα του Παυλόπουλου και συνεργατών (2009), οι οποίοι διερεύνησαν τους τρόπους με τους οποίους τα παιδιά και οι έφηβοι μετανάστες με καταγωγή από την Αλβανία συνδέονταν με την κοινωνία υποδοχής, καθώς και με τη χώρα καταγωγής τους. Πιο συγκεκριμένα, διαπίστωσαν ότι οι περισσότεροι έφηβοι μετανάστες τείνουν να υιοθετούν ως στρατηγική επιπολιτισμού την εναρμόνιση. Αυτό σημαίνει ότι η διατήρηση του πολιτισμού, των παραδόσεων, των εθίμων της χώρας καταγωγής και η διατήρηση επαφής με άτομα κοινής καταγωγής συνδέεται με την ενεργό επαφή και εμπλοκή με τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Ως προς το φύλο φάνηκε ότι τα κορίτσια είχαν μια προτίμηση ως προς τη στρατηγική της αφομοίωσης, ενώ τα αγόρια ως προς την περιθωριοποίηση και στη συνέχεια στην εναρμόνιση και στο διαχωρισμό. Αντίστοιχα αποτελέσματα εντοπίζονται και σε ομογενείς που έχουν επιστρέψει στην Ελλάδα και οι οποίοι υιοθετούν σε μεγαλύτερο ποσοστό την στρατηγική της εναρμόνισης (77,5%) και στη συνέχεια την στρατηγική της αφομοίωσης (16,7%) (Γεώργας & Παπαστυλιανού, 1992). Ωστόσο, σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί πως η επιλογή στρατηγικής επιπολιτισμού δεν αποτελεί μια ελεύθερη διαδικασία, η οποία είναι ανεπηρέαστη από κοινωνικούς παράγοντες. Αντιθέτως, οι μετανάστες καλούνται να υιοθετήσουν τις πιο λειτουργικές τακτικές για την επιβίωση και την προσαρμογή τους ανάλογα πάντα με τις δυνατότητες και τους περιορισμούς που τίθενται από την κοινωνία υποδοχής (Χρυσόχου, 2005).

Παράγοντες επίδρασης του επιπολιτισμού

Υπάρχουν ποικίλοι παράγοντες που συνδέονται με τη διαδικασία του επιπολιτισμού. Αυτό γίνεται αντιληπτό αν αναλογιστεί κανείς ότι πρόκειται για μια διαδικασία, η οποία συνδέεται άμεσα με την προσαρμογή των ατόμων είτε πρόκειται

για την ψυχολογική είτε για την κοινωνικοπολιτισμική (Παυλόπουλος & Μπεζεβέγκης, 2008). Ειδικότερα, η εναρμόνιση αποτελεί την πιο προσαρμοστική στρατηγική επιπολιτισμού (Berry et al., 2006).

Αναλυτικότερα, ένας παράγοντας που φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία του επιπολιτισμού είναι το επίπεδο μόρφωσης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Berry (2006), τα πιο μορφωμένα άτομα είναι περισσότερο δεκτικά στη διομαδική επαφή. Ταυτόχρονα διαθέτουν πιο θετικές στάσεις απέναντι στη διαφορετικότητα και μεγαλύτερη δεκτικότητα στις νέες εμπειρίες, σε αντίθεση με άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου. Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι και το είδος της μετανάστευσης, αν δηλαδή αποτέλεσε μια εθελοντική ή μη εθελοντική διαδικασία. Αν, λοιπόν, ένα άτομο αποτελεί εθελοντή-μετανάστη μπορεί να αντικατοπτρίζει το βαθμό που το συγκεκριμένο άτομο διαθέτει το κίνητρο να παραμείνει στη χώρα υποδοχής και να συμμετέχει στην κυρίαρχη κουλτούρα ή αν επιθυμεί να επιστρέψει στην πατρίδα του. Η πρόθεση επιστροφής στη χώρα προέλευσης μπορεί να παρεμποδίζει τη διαδικασία του επιπολιτισμού (Halcon et al., 2004). Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι ο λόγος της μετανάστευσης μπορεί να συμβάλλει στη διευκόλυνση ή στην παρεμπόδιση της διαδικασίας του επιπολιτισμού, δεν καθορίζει απόλυτα τη συγκεκριμένη διαδικασία (Oppedal, Roysamb, & Heyerdahl, 2005). Επιπρόσθετα, φαίνεται ότι η απόσταση ή η διαφοροποίηση μεταξύ του πολιτισμού της χώρας προέλευσης και του πολιτισμού της χώρας υποδοχής, αποτελούν παράγοντες που επιδρούν στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Συγκεκριμένα, αυξημένη απόσταση ή διαφοροποίηση μεταξύ των πολιτισμών όχι μόνο δυσκολεύει την επίτευξη της εναρμόνισης, αλλά ταυτόχρονα αυξάνει το στρες που σχετίζεται με τον επιπολιτισμό και επιδρά αρνητικά τόσο στην ψυχολογική όσο και στην κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή (Ward, 2001).

Φαίνεται, επίσης, ότι ο χρόνος παραμονής των μεταναστών στη χώρα υποδοχής αποτελεί σημαντικό παράγοντα επίδρασης στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Αυτός είναι και ο λόγος που, σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί κατά καιρούς, προκύπτει πως οι έφηβοι μετανάστες δεύτερης γενιάς, καθώς και οι παλινοστούντες πόντιοι, επιλέγουν την αφομοίωση με μεγαλύτερη συχνότητα συγκριτικά με τους μετανάστες πρώτης γενιάς (Παυλόπουλος et al., 2009). Ένας παράγοντας, επομένως, που συνδέεται άμεσα με το χρόνο παραμονής στη χώρα υποδοχής είναι και ο τόπος γέννησης των μεταναστών. Υπάρχουν, βέβαια, αντιφατικά ευρήματα όσον αφορά μετανάστες που γεννήθηκαν στη χώρα καταγωγής

τους (πρώτης γενιάς) και μετανάστες που γεννήθηκαν στη χώρα υποδοχής (δεύτερης γενιάς) όσον αφορά στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Αρκετά ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι οι μετανάστες δεύτερης γενιάς είναι περισσότερο προσανατολισμένοι στη χώρα υποδοχής σε σύγκριση με ομοεθνείς μετανάστες πρώτης γενιάς (Roysircar-Sodowsky & Maestas, 2000). Αυτό συμβαίνει, καθώς οι μετανάστες δεύτερης γενιάς δεν έχουν βιώσει άμεσα την εμπειρία της μετανάστευσης και τις ακόλουθες δυσκολίες προσαρμογής στη νέα χώρα, όπως είναι η εκμάθηση της νέας γλώσσας, η εκμάθηση των νέων κοινωνικών κανόνων και ο συνδυασμός των παραπάνω με τις δικές τους πολιτισμικές αξίες (Suarez-Orozco & Suarez-Orozco, 2001). Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν έρευνες με αντίθετα αποτελέσματα. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι έφηβοι μετανάστες πρώτης γενιάς έχουν υψηλότερη ψυχολογική επάρκεια, λιγότερα προβλήματα εξωτερίκευσης και χαμηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση. Αντίθετα, οι έφηβοι μετανάστες δεύτερης γενιάς, αν και σημειώνουν υψηλότερη ακαδημαϊκή επίδοση, φαίνεται ότι εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά ψυχολογικής ευημερίας (Hernandez & Charney, 1998). Σε αντίστοιχες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε μετανάστες στην Ελλάδα φάνηκε ότι υπάρχουν, επίσης, διαφοροποιήσεις μεταξύ μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς, οι οποίες όμως βρίσκονται σε συνάρτηση με την εθνική ομάδα προέλευσης. Οι πόντιοι παλινοστούντες, δηλαδή, προσανατολίζονται κυρίως στην εθνική τους ομάδα και δε διαφέρουν ως προς τον επιπολιτισμό είτε είναι πρώτης είτε δεύτερης γενιάς μετανάστες. Στον αντίποδα βρίσκονται οι μετανάστες από την Αλβανία. Έχει διαπιστωθεί, δηλαδή, ότι οι έφηβοι μετανάστες δεύτερης γενιάς από την Αλβανία εμπλέκονται σε μεγαλύτερο βαθμό με τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής σε σύγκριση με όσους είναι μετανάστες πρώτης γενιάς (Μόττη-Στεφανίδη, Παυλόπουλος, & Καπώνη, 2007).

Η στρατηγική επιπολιτισμού που θα υιοθετήσουν οι μετανάστες επηρεάζεται εξίσου σε μεγάλο βαθμό και από την κοινωνία στην οποία καλούνται να ζήσουν. Αντίστοιχα, σημαντικές διαφορές εντοπίζονται και μεταξύ μεταναστών από διαφορετικές χώρες προέλευσης, οι οποίοι όμως ζουν στην ίδια κοινωνία υποδοχής. Αυτό μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό μέσα από την έρευνα των Berry και Sabatier (2010), η οποία πραγματοποιήθηκε σε νέους μετανάστες δεύτερης γενιάς που ζούσαν είτε στο Μόντρεαλ είτε στο Παρίσι. Για παράδειγμα, στο Μόντρεαλ φάνηκε ότι η αφομοίωση υιοθετούνταν συχνότερα από τους νέους, οι οποίοι κατάγονταν από το Βιετνάμ, η εναρμόνιση από τους νέους που κατάγονταν από την Ελλάδα, ενώ η

περιθωριοποίηση και ο διαχωρισμός από όσους κατάγονταν από την Αϊτή. Μάλιστα, βρέθηκε ότι στο Παρίσι παρατηρήθηκε το χαμηλότερο ποσοστό της στρατηγικής του διαχωρισμού από τους μετανάστες (20,2%), ενώ στο Μόντρεαλ το υψηλότερο ποσοστό της στρατηγικής της εναρμόνισης (29,2%). Εκτός από τις διαφορές μεταξύ μεταναστών από διαφορετικές χώρες προέλευσης εντοπίζονται και διαφορές στον επιπολιτισμό με βάση τη χώρα υποδοχής. Σε Τούρκους έφηβους μετανάστες, για παράδειγμα, στη Σουηδία και στην Ολλανδία υπήρξαν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Όσοι ζούσαν στη Σουηδία έτειναν να διατηρούν τον πολιτισμό της χώρας προέλευσής τους, χωρίς ωστόσο να επιλέγουν τη στρατηγική της εναρμόνισης. Αντίθετα, όσοι ζούσαν στην Ολλανδία επέλεξαν κατά κύριο λόγο τη στρατηγική της αφομοίωσης, κυρίως όσον αφορά στη γλώσσα. Με βάση τα παραπάνω ευρήματα, οι συγγραφείς της έρευνας κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διαδικασία του επιπολιτισμού διαφέρει στους μετανάστες και ότι δεν υπάρχει η προτιμότερη στρατηγική επιπολιτισμού που να σχετίζεται πάντα και σε κάθε περίπτωση με τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα όσον αφορά στη συγκεκριμένη διαδικασία (Vedder & Virta, 2005).

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψη τόσο τις προηγούμενες ερευνητικές προσπάθειες όσο και τη σημασία του επιπολιτισμού, κρίνεται απαραίτητο να μελετηθούν λεπτομερώς οι παράγοντες επίδρασης. Στην παρούσα μελέτη θα γίνει αναφορά στην εθνοτική ταυτότητα, στο ψυχολογικό στρες, στη χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης (ΙΚΔ) και στο αίσθημα της νοσταλγίας.

Εθνοτική ταυτότητα

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας, ο οποίος συνδέεται με τον επιπολιτισμό των έφηβων μεταναστών και προσφύγων, φαίνεται να είναι η εθνοτική ταυτότητα. Με τον όρο εθνοτική ταυτότητα γίνεται λόγος για την αίσθηση του ανήκειν σε μια εθνική ομάδα, καθώς και για τις αντιλήψεις, τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τις συμπεριφορές που απορρέουν από τη συμμετοχή του ατόμου στην ομάδα αυτή (Phinney & Rotheram, 1987). Πρόκειται για μια κοινωνικογνωστική κατασκευή με σύνθετη δομή, η οποία περιλαμβάνει την προσωπική δέσμευση και αναγνώριση του εαυτού ως μέλος μιας εθνικής ομάδας, τη θετική αξιολόγηση της ομάδας, το ενδιαφέρον και τη γνώση για τα χαρακτηριστικά της ομάδας (πολιτισμός, θρησκεία, γλώσσα κ.α.) και την ενεργό συμμετοχή στις δραστηριότητες και στις παραδόσεις της. Ωστόσο, δε θα πρέπει να θεωρείται πως τα επιμέρους χαρακτηριστικά της

εθνοτικής ταυτότητας είναι παγιωμένα, αλλά αντίθετα εξελίσσονται και μεταβάλλονται συνεχώς (Phinney, 2003).

Η εθνοτική ταυτότητα, λοιπόν, αναφέρεται στο εύρος στο οποίο τα άτομα έχουν ανακαλύψει τη σημασία της εθνότητάς τους για τους ίδιους, καθώς και στο εύρος στο οποίο τα άτομα βλέπουν την εθνοτική ομάδα στην οποία ανήκουν θετικά. Σε αυτό το σημείο χρειάζεται να γίνουν δύο σημαντικές διευκρινίσεις. Αρχικά, παρά το γεγονός ότι η εθνοτική και η φυλετική ταυτότητα χρησιμοποιούνται συχνά ως συνώνυμες έννοιες, θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν έχουν την ίδια σημασία (Worrell & Gardner-Kitt, 2006). Το βασικό στοιχείο της φυλετικής ταυτότητας είναι μια ομάδα, η οποία χαρακτηρίζεται από ένα συγκεκριμένο χρώμα δέρματος. Αντίθετα, στην εθνοτική ταυτότητα το βασικό στοιχείο είναι μια ομάδα, η οποία έχει μια συγκεκριμένη κληρονομιά και ένα συγκεκριμένο σύστημα αξιών, πεποιθήσεων και εθίμων. Ο παραπάνω διαχωρισμός χαρακτηρίζει και τις ίδιες τις έννοιες της φυλής και της εθνότητας (Helms & Tallyrand, 1997).

Η δεύτερη διευκρίνιση αφορά στη σύγχυση που δημιουργείται ορισμένες φορές ανάμεσα στις έννοιες τις εθνοτικής και εθνικής ταυτότητας. Η εθνοτική ταυτότητα αναφέρεται σε ένα κοινό σύνολο πολιτιστικών χαρακτηριστικών ή γνωρισμάτων. Αφορά, δηλαδή, στις χαλαρότερες συνδέσεις που επιτρέπουν στα μέλη μιας ευρύτερης ομάδας να ταυτίζονται με τα άλλα μέλη, θεωρώντας ότι μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά, πολιτισμό και κληρονομιά. Από την άλλη πλευρά, η εθνική ταυτότητα περιλαμβάνει την κοινή καταγωγή, την κρατική οντότητα, τη γεωγραφική θέση, το ιστορικό παρελθόν και την ιστορική αποστολή (Danforth, 1998). Σύμφωνα με τη Phinney (1990), ως εθνική ταυτότητα ορίζεται η προεξάρχουσα πολιτισμική ταυτότητα των μελών ενός κράτους-έθνους (national identity), ενώ ως εθνοτική ταυτότητα η πολιτισμική ταυτότητα ομάδων διαφορετικής καταγωγής από τη χώρα διαμονής, όπως οι μετανάστες (ethnic identity). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το ίδιο πολιτισμικό περιεχόμενο μπορεί να λάβει τον χαρακτήρα της εθνικής είτε της εθνοτικής ταυτότητας, ανάλογα με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου μελετάται, καθώς και τις εθνοπολιτισμικές ομάδες που συγκρίνονται κάθε φορά. Για παράδειγμα, η ελληνική πολιτισμική ταυτότητα συγκροτεί την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων γηγενών και την εθνοτική ταυτότητα των ελληνικής καταγωγής μεταναστών που ζουν σε ξένες χώρες.

Η εθνοτική ταυτότητα διαμορφώνεται προοδευτικά με την πάροδο του χρόνου. Ξεκινάει, δηλαδή, από την περίοδο της παιδικής ηλικίας κατά τη διάρκεια

της οποίας δε γίνεται καμία εξερεύνηση, ενώ η απόκτησή της είναι ένα από τα αναπτυξιακά επιτεύγματα της εφηβείας (Phinney, 1989). Η επίγνωση της εθνοτικής ταυτότητας, δηλαδή, μπορεί να είναι ανιχνεύσιμη νωρίτερα και από την ηλικία των τεσσάρων ετών, όπως δείχνουν τα ευρήματα εμπειρικής έρευνας, η οποία πραγματοποιήθηκε σε παιδιά Ρομά στην Ελλάδα (Pneumatikos, Geka, & Divane, 2010). Ωστόσο, η διαπραγμάτευση και η επίλυση θεμάτων σχετικών με την εθνοτική ταυτότητα αποκτά κεντρική σημασία στην εφηβεία και συνδέεται θετικά με τη διαμόρφωση της ταυτότητας του Εγώ (Phinney & Rosenthal, 1992).

Η ταυτότητα μπορεί να θεωρηθεί ως το κεντρικό ψυχολογικό στοιχείο που ορίζει και διατηρεί την αίσθηση του εαυτού και του «άλλου» (Swanson, Spencer, Dell' Angelo, Harpalani, & Spencer, 2002). Αυτή η πορεία προς τη διαμόρφωση της εθνοτικής ταυτότητας δεν είναι απαραίτητα γραμμική και δεν έχει επιτυχή κατάληξη για όλους τους εφήβους. Επιπλέον, η εθνοτική ταυτότητα έχει διαπιστωθεί ότι συνδέεται με τη γλώσσα την οποία χρησιμοποιούν οι μετανάστες στη χώρα υποδοχής. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε Τούρκους μετανάστες διαπιστώθηκε ότι, οι μετανάστες με ισχυρότερη την αίσθηση της τούρκικης εθνοτικής ταυτότητας έδιναν μεγαλύτερη αξία στην τούρκικη γλώσσα και, παράλληλα, τη χρησιμοποιούσαν σε μεγαλύτερο βαθμό από τη γλώσσα της χώρας υποδοχής. Με άλλα λόγια, δηλαδή, όσο μεγαλύτερη η ταύτιση με την εθνοτική ομάδα τόσο μεγαλύτερη ήταν και η αντιλαμβανόμενη αξία της εθνικής γλώσσας (Yagmur & Van de Vijver, 2012).

Υπάρχουν ποικίλοι παράγοντες, οι οποίοι συνδέονται με τη διαμόρφωση της εθνοτικής ταυτότητας. Ίσως ένας από τους πιο σημαντικούς φαίνεται να είναι η οικογένεια. Αν και τα ευρήματα των ερευνών είναι αντιφατικά, φαίνεται ότι καθένας από τους δύο γονείς ασκεί διαφορετική επίδραση. Ο ρόλος, ωστόσο, της μητέρας θεωρείται πιο καθοριστικός σε σύγκριση με το ρόλο του πατέρα (Killian & Hegtvedt, 2003). Συνολικά, η αίσθηση του ανήκειν σε μια εθνοτική ομάδα μεταδίδεται ευκολότερα όταν οι γονείς είναι διαλεκτικοί και ευέλικτοι, δηλαδή συνδυάζουν τον έλεγχο με τη ζεστασιά και την ενίσχυση της αυτονομίας του εφήβου (Davey, Stone-Fish, Askew, & Robila, 2003). Ένας ακόμη παράγοντας διαμόρφωσης της εθνοτικής ταυτότητας είναι το σχολείο. Βέβαια, σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες, η επίδραση του σχολικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της εθνοτικής ταυτότητας συνδέεται με την κοινωνική θέση, την οποία κατέχουν οι εθνοπολιτισμικές ομάδες. Γενικά, σε σύγκριση με το οικογενειακό περιβάλλον, το σχολικό πλαίσιο φαίνεται ότι ασκεί πιο περιορισμένη επίδραση στη διαμόρφωση της εθνοτικής ταυτότητας (Sabatier, 2008).

Τέλος, εξίσου σημαντικό ρόλο φαίνεται να διαδραματίζουν οι αντιλαμβανόμενες διακρίσεις από τα άτομα. Τα ερευνητικά δεδομένα, ωστόσο, είναι αντιφατικά. Ορισμένες έρευνες αναφέρουν θετική συνάφεια των αντιλαμβανόμενων διακρίσεων με την εθνική ταυτότητα (Phinney, 1990), ορισμένες αρνητική (Greene, Way, & Pahl, 2006), ενώ άλλες δεν εντοπίζουν συστηματική συσχέτιση (Verkuyten, 2002). Από την άλλη πλευρά, όταν μελετώνται οι επιμέρους διαστάσεις της εθνικής ταυτότητας (έναντι μίας συνολικής μέτρησης), καταγράφεται θετική συμμεταβολή της με τις αντιλαμβανόμενες διακρίσεις (Pahl & Way, 2006).

Η εθνική ταυτότητα έχει διαπιστωθεί ότι συνδέεται με θετικά αποτελέσματα για τα άτομα. Αυξημένη αίσθηση εθνικής ταυτότητας έχει βρεθεί ότι συνδέεται με αυξημένη αυτοεκτίμηση (Phinney et al., 1997), ενώ σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ενήλικες από κυρίαρχες πολιτισμικά ομάδες διαπιστώθηκε ότι συνδέεται με αυξημένη αίσθηση ικανοποίησης από τη ζωή (Adams et al., 2016). Αντίστοιχα θετικά είναι και τα αποτελέσματα σε σχέση με την ακαδημαϊκή επίδοση. Η εθνική ταυτότητα, λοιπόν, συνδέεται με αυξημένη ακαδημαϊκή επιτυχία σε εφήβους από εθνικά μειονοτικές ομάδες (Fuligni, Witkow, & Garcia, 2005). Επιπλέον, η εθνική ταυτότητα φαίνεται να περιορίζει τα προβλήματα συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα, υψηλή αίσθηση εθνικής ταυτότητας έχει διαπιστωθεί ότι παρουσιάζει αρνητική σχέση με τη χρήση ουσιών σε άτομα προεφηβικής ηλικίας (Marsiglia, Kulis, Hecht, & Sills, 2004). Εξίσου θετικός είναι ο αντίκτυπος της αίσθησης εθνικής ταυτότητας στην ποιότητα ζωής, καθώς και στον επαγγελματικό τομέα. Η εθνική ταυτότητα, δηλαδή, αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα τόσο της βελτιωμένης ποιότητας ζωής (Utsey, Chae, Brown, & Kelly, 2002) όσο και της αυτοαποτελεσματικότητας που αφορά στη λήψη αποφάσεων στον επαγγελματικό τομέα (Gushue & Whitson, 2006). Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από την πιο πρόσφατη μετα-ανάλυση των Smith και Silva (2011), οι οποίοι διαπίστωσαν ότι η εθνική ταυτότητα σχετιζόταν θετικά με παράγοντες ευημερίας, ενώ, παράλληλα, δεν παρουσίαζε στατιστικώς σημαντική σχέση με παράγοντες που αφορούσαν προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως για παράδειγμα με το άγχος ή την κατάθλιψη.

Εθνική ταυτότητα και μετανάστευση

Η εθνική ταυτότητα έχει ιδιαίτερη σημασία σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες και σε κοινωνίες που μια μειονότητα συνυπάρχει με μια κυρίαρχη πολιτισμικά ομάδα (Rosenthal, 1987). Οι έφηβοι μετανάστες, λοιπόν, προσπαθούν να ισορροπήσουν

πολλαπλές ταυτότητες. Στην ποιοτική μελέτη των Stuart και Ward (2011) φάνηκε ότι, οι συμμετέχοντες, οι οποίοι ήταν μουσουλμάνοι μετανάστες στη Νέα Ζηλανδία, προσπαθούσαν να διατηρήσουν εθνικά και πολιτισμικά στοιχεία στον καθορισμό του εαυτού και της ταυτότητάς τους και, ταυτόχρονα, να ενσωματωθούν στην ευρύτερη κοινωνία. Ωστόσο, πρόκειται για μια διαδικασία, η οποία δεν είναι ανεπηρέαστη από προβλήματα και δυσκολίες για τα άτομα, γεγονός που φάνηκε και μέσα από την ποιοτική μελέτη των Poppitt και Frey (2007). Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων και το δείγμα της αποτελούνταν από 20 έφηβους πρόσφυγες από το Σουδάν, οι οποίοι διέμεναν στην Αυστραλία. Όλοι οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι αναγνώριζαν τους εαυτούς τους ως Σουδανούς. Παρ' όλα αυτά, όταν ρωτήθηκαν αν είναι 100% Σουδανοί 12 από τους 20 εφήβους ανέφεραν ότι αισθάνονταν 50% ή και περισσότερο Αυστραλοί. Επιπλέον, μέσα από τις συνεντεύξεις προέκυψε ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (18 από τους 20) αισθάνονταν «μεταξύ πολιτισμών» και αυτό περιγραφόταν ως αρκετά δύσκολο, καθώς δεν ήξεραν τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να φέρονται. Αυτό γίνεται κατανοητό αν αναλογιστεί κανείς ότι οι πολιτισμικοί κανόνες στο Σουδάν θεωρούνταν ως αντίθετοι με τους πολιτισμικούς κανόνες που κυριαρχούσαν στην Αυστραλία. Η αντιπαράθεση των πολιτισμικών κανόνων για τους συμμετέχοντες εντοπιζόταν και στην κοινωνική τους ζωή. Για παράδειγμα, όπως ανέφεραν διάφοροι έφηβοι, στο Σουδάν δεν τους επιτρεπόταν να έχουν σύντροφο ή και φίλους από το αντίθετο φύλο μέχρι να ολοκληρωθεί η εκπαίδευσή τους, γεγονός που δε συμβάδιζε με τις συνήθειες της χώρας υποδοχής (Poppitt & Frey, 2007).

Γενικότερα, φαίνεται ότι οι μετανάστες εμφανίζουν μια ισχυρή αίσθηση εθνοτικής ταυτότητας. Σε έρευνα που έγινε σε έφηβους μετανάστες που ζούσαν στην Κένυα, βρέθηκαν υψηλά σκορ όσον αφορά την κλίμακα εθνοτικής ταυτότητας. Πιο συγκεκριμένα, σε όλες τις ομάδες παρατηρήθηκαν στατιστικώς σημαντικά υψηλότερες βαθμολογίες στην κλίμακα του «ανήκειν» παρά στην κλίμακα της «εξερεύνησης». Το παραπάνω εύρημα ίσως υποδεικνύει ότι, η πλειοψηφία των εφήβων είναι αφοσιωμένη σε μια εθνοτική ταυτότητα και παρουσιάζουν ελάχιστη ή καθόλου εξερεύνηση εναλλακτικών ταυτοτήτων. Συμπληρωματικά, προέκυψε ότι οι έφηβοι, οι οποίοι είχαν ισχυρότερη αίσθηση εθνοτικής ταυτότητας, έτειναν να έχουν σημαντικά καλύτερη ψυχολογική ευημερία. Ως ψυχολογική ευημερία οριζόταν η απουσία ψυχολογικού στρες και η ύπαρξη θετικής ευημερίας. Η εθνοτική ταυτότητα, συγκεκριμένα, σχετιζόταν περισσότερο με τη θετική ευημερία παρά με το

ψυχολογικό στρες (Abubakara, van de Vijvera, Mazruid, Arasae, & Murugamid, 2012). Βέβαια, η εθνοτική ταυτότητα δεν αφορά πάντα την ταυτότητα της χώρας προέλευσης. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι οι Τούρκοι μετανάστες στην Αυστραλία έχουν ισχυρότερη την αίσθηση εθνοτικής ταυτότητας της χώρας υποδοχής παρά την τούρκικη ταυτότητα. Αυτό ίσως έχει να κάνει με το γεγονός ότι η Αυστραλία είναι μία χώρα ιδιαίτερα δεκτική και φιλική στην πολυπολιτισμικότητα και στους μετανάστες (Yagmur & Van de Vijver, 2012).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να γίνει μια επισήμανση. Έχει διαπιστωθεί, δηλαδή, ότι η δέσμευση ενός μετανάστη στην εθνοτική ταυτότητα είναι ισχυρότερη όταν ο εθνοτικός αυτοπροσδιορισμός του ατόμου συμβαδίζει με τη χώρα γέννησής του. Για παράδειγμα, αυτό επιβεβαιώνεται από την έρευνα του Παυλόπουλου και συνεργατών (2012) στην οποία συμμετείχαν 683 έφηβοι της Γ' Γυμνασίου και Β' λυκείου από 14 περιοχές της Ελλάδας. Από τους παραπάνω εφήβους οι 235 ήταν μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς από την Αλβανία και οι υπόλοιποι γηγενείς. Από τα αποτελέσματα προέκυψε, λοιπόν, ότι υπήρχε μια σαφής μετατόπιση των μεταναστών δεύτερης γενιάς προς τον ελληνικό πολιτισμό (52.6% σε σύγκριση με 7.2% της πρώτης γενιάς), ενώ αντίθετα οι μετανάστες πρώτης γενιάς (69.1% σε σύγκριση με 24.4% της δεύτερης γενιάς) προσδιόριζαν τον εαυτό τους κυρίως με βάση τη χώρα προέλευσης. Με άλλα λόγια, οι έφηβοι μετανάστες πρώτης γενιάς, οι οποίοι είχαν γεννηθεί στην Αλβανία δεσμεύονταν περισσότερο στην εθνοτική τους ταυτότητα όταν αισθάνονταν Αλβανοί. Από την άλλη πλευρά, οι έφηβοι μετανάστες δεύτερης γενιάς, οι οποίοι είχαν γεννηθεί στην Ελλάδα δεσμεύονταν περισσότερο στην εθνοτική τους ταυτότητα όταν αισθάνονταν Έλληνες.

Εθνοτική ταυτότητα και επιπολιτισμός

Η εθνοτική ταυτότητα φαίνεται ότι συνδέεται με τη διαδικασία του επιπολιτισμού. Ωστόσο, σε αυτό το σημείο είναι σκόπιμο να γίνουν ορισμένες διευκρινήσεις, καθώς συχνά παρατηρείται σύγχυση ανάμεσα στη διάσταση της πολιτισμικής διατήρησης, του μοντέλου του επιπολιτισμού, και στην έννοια της εθνοτικής ταυτότητας. Θα πρέπει να σημειωθεί, δηλαδή, ότι η διατήρηση των εθνοτικών και πολιτισμικών παραδόσεων και ο υψηλός βαθμός σχέσεων με συμπατριώτες δεν συνεπάγονται απαραίτητα υψηλό βαθμό διερεύνησης και δέσμευσης στην εθνοτική ταυτότητα. Παρά το γεγονός, επομένως, ότι οι παραπάνω μεταβλητές παρουσιάζουν θετική σχέση μεταξύ τους, εμφανίζουν διαφορετικές

επιπτώσεις όσον αφορά στην προσαρμογή των μεταναστών. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι, η δέσμευση στην εθνοτική ταυτότητα συνδέεται θετικά με την προσαρμογή των μεταναστών (Motti-Stefanidi, Pavlopoulos, Obradović, & Masten, 2008). Αντίθετα, η προσκόλληση στους συμπατριώτες με τη μορφή της στρατηγικής του διαχωρισμού συνδέεται αρνητικά την προσαρμογή (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 2008).

Όλο και περισσότερες έρευνες, λοιπόν, αναφέρουν πως η εθνοτική ταυτότητα και ο επιπολιτισμός είναι δυναμικές διαδικασίες συνυφασμένες με κοινωνικές και πολιτισμικές συμπεριφορές, καθώς και με αλληλεπιδράσεις και πρακτικές σε συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια (Smith & Silva, 2011). Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι, η εθνοτική ταυτότητα διαθέτει έναν προστατευτικό ρόλο απέναντι στο στρες, το οποίο σχετίζεται με τον επιπολιτισμό. Ο συγκεκριμένος ρόλος, στην έρευνα των Iturbide, Raffaelli και Carlo (2009) σε φοιτητές από το Μεξικό που ζούσαν στις ΗΠΑ, αφορούσε στον αντίκτυπο του στρες στην κατάθλιψη. Βέβαια, αυτό συνέβαινε όταν το στρες κυμαινόταν σε χαμηλά επίπεδα. Σε γενικές γραμμές, φαίνεται ότι η επίτευξη της εθνοτικής ταυτότητας λειτουργεί προστατευτικά για την ψυχολογική επάρκεια και την προσαρμογή των εφήβων (Μόττη-Στεφανίδη, Ντάλλα, Παπαθανασίου, Τάκης, & Παυλόπουλος, 2011). Αυτό συμβαίνει, καθώς η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί στοιχείο της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου και θεωρείται πως συμπίπτει με την διαμόρφωση της ταυτότητας του «εγώ» και κατ' επέκταση αποτελεί κομμάτι της αυτοεικόνας του (Παυλόπουλος και συν., 2009). Αντίθετα, η ανεξερεύνητη εθνοτική ταυτότητα είναι παράγοντας επικινδυνότητας για την προσαρμογή των έφηβων μεταναστών (Μόττη-Στεφανίδη και συν., 2011).

Αναλυτικότερα, στην έρευνα των Dimitrova, Bender, Chasiotis και van de Vijvera (2013) σε έφηβους Τούρκους μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς στη Βουλγαρία, φάνηκε ότι οι τούρκικες και όχι οι βουλγάρικες πτυχές της ταυτότητας σχετίζονταν σημαντικά με την ψυχολογική ευημερία των εφήβων. Πιο συγκεκριμένα, η τούρκικη ταυτότητα συνδεόταν με την ευημερία και την προσαρμοστικότητα και στους δύο πολιτισμούς σε αντίθεση με την βουλγάρικη, η οποία συνδεόταν με την προσαρμοστικότητα μόνο στη βουλγάρικη κουλτούρα. Αντίστοιχα ήταν τα αποτελέσματα και σε έρευνα με δείγμα κινέζους μετανάστες. Οι νέοι, δηλαδή, που δεν είχαν ισχυρή αίσθηση του ανήκειν στην κινέζικη ομάδα ή μια καλά αναπτυγμένη αίσθηση του τι σημαίνει για αυτούς να είναι Κινέζοι ήταν ιδιαίτερα ευπαθείς (Costigan, Koryzma, Hua, & Chance, 2010). Επιπλέον, η υιοθέτηση της ταυτότητας

της χώρας υποδοχής φαίνεται πως συνδέεται με καλύτερη σχολική προσαρμογή σε έφηβους μετανάστες, όπως φάνηκε σε 924 μαθητές-μετανάστες στην Ελλάδα. Η εμπλοκή στον ελληνικό πολιτισμό αποτελούσε το μοναδικό προβλεπτικό παράγοντα για τη σχολική προσαρμογή σε αντίθεση με την εμπλοκή στον πολιτισμό της χώρας καταγωγής (Motti-Stefanidi et al., 2008). Σε γενικές γραμμές, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε, επίσης, σε μετανάστες στην Ελλάδα, φάνηκε πως η μεικτή εθνότητα σχετιζόταν με τη στρατηγική της εναρμόνισης, ενώ η υιοθέτηση της ελληνικής ταυτότητας σχετιζόταν με τη στρατηγική της αφομοίωσης (Παπαστυλιανού, 2000).

Ψυχολογικό στρες

Το φαινόμενο του επιπολιτισμού, σχετίζεται εκτός από την πολιτισμική μεταβολή που προκύπτει από την επαφή μεταξύ ατόμων διαφορετικών πολιτισμών και με τις ψυχολογικές αλλαγές που υφίσταται το άτομο στην προσπάθειά του να προσαρμοστεί στο νέο κοινωνικό περιβάλλον. Τέτοιες ψυχολογικές μεταβολές παρατηρούνται σε τομείς, όπως η αίσθηση προσωπικής και εθνικής ταυτότητας, οι αξίες και οι στάσεις, το ύφος της επικοινωνίας, καθώς και οι τρόποι συμπεριφοράς. Ο πολιτισμικός κλονισμός, δηλαδή η αποδιοργάνωση των δυνατοτήτων του ατόμου λόγω απώλειας οικείων πολιτισμικών στοιχείων, καθώς και το επιπολιτισμικό στρες, το οποίο προκαλείται από την επιτακτική ανάγκη προσαρμογής σε καινούργιες συνθήκες, αποτελούν ορισμένα αρνητικά αποτελέσματα που προκύπτουν από την στρεσογόνο διαδικασία της μετανάστευσης (Smith & Bond, 2005).

Το ψυχολογικό στρες είναι μια έννοια πολύ δύσκολο να οριστεί, καθώς αφορά κατά κύριο λόγο την υποκειμενική εμπειρία των ατόμων. Σε γενικές γραμμές, πρόκειται για ένα σύνολο σωματικών και ψυχολογικών αντιδράσεων σε επικείμενες αλλαγές (Selye, 1936). Η μετανάστευση αποτελεί μία από τις πιο στρεσογόνες καταστάσεις με την οποία μπορεί να έρθουν αντιμέτωποι οι άνθρωποι. Πρόκειται για μια διαδικασία εκτοπισμού, στρες και απώλειας τόσο χώρου όσο και χρόνου (Bhugra, 2004). Περιλαμβάνει, επίσης, παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχική υγεία των ατόμων (Bhugra, 2004), καθώς και άλλους σημαντικούς τομείς της ζωής όπως, το σύστημα κοινωνικής υποστήριξης, την αίσθηση της ταυτότητας, την έννοια του εαυτού και την προσαρμογή σε μια νέα κουλτούρα (Carlsson, Mortensen, & Kastrup, 2006). Τα άτομα, δηλαδή, αποχωρίζονται σημαντικές σχέσεις και χάνουν πράγματα που είχαν δεδομένα στη ζωή τους, όπως για παράδειγμα φίλους, δουλειά και

κοινωνική θέση (Suarez-Orozco, Suarez-Orozco, & Qin, 2012). Άλλοι παράγοντες, οι οποίοι αναδείχθηκαν από μια ποσοτική έρευνα με 5170 Ισπανούς νέους μετανάστες στις ΗΠΑ είναι, η επικοινωνία και η γλώσσα, το σχολείο, οι συνομήλικοι, η οικογένεια και, γενικά, οι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες (Cervantes & Cordova, 2011). Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν και από συνεντεύξεις που έχουν πραγματοποιηθεί με μετανάστες. Στην ποιοτική μελέτη, για παράδειγμα, των Taloyan, Johansson, Saleh-Stattin και Al-Windi (2011) με δείγμα 10 Κούρδους μετανάστες στη Σουηδία ηλικίας 24-60 ετών, φάνηκε ότι οι κυριότεροι στρεσογόνοι παράγοντες κατά τη διαδικασία της μετανάστευσης ήταν, η αναγκαστική εγκατάλειψη της χώρας προέλευσης, ο αποχωρισμός από την οικογένεια και τους φίλους, το αίσθημα ενοχής, η έκθεση σε σωματικό και ψυχικό τραύμα, η αναμονή της επιστροφής στην πατρίδα, η ανησυχία για τις συνθήκες που επικρατούν στην πατρίδα και η αποδοχή ή όχι της μόνιμης παραμονής στη χώρα υποδοχής.

Ωστόσο, όπως φαίνεται από διάφορες ερευνητικές μελέτες, το στρες δεν είναι το ίδιο για όλους τους μετανάστες, αλλά εξαρτάται από πληθώρα παραγόντων. Για παράδειγμα, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 1637 έφηβων Ισπανών μεταναστών, διαπιστώθηκε πως όσοι ήταν μετανάστες πρώτης γενιάς ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα στρες σε σύγκριση με μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς (Cervantes, Padilla, Napper, & Goldbach, 2013). Ταυτόχρονα, το στρες φαίνεται να σχετίζεται και με το είδος της μετανάστευσης. Οι προσφυγές, αλλά και οι γηγενείς, τείνουν να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερου βαθμού στρες σε σύγκριση με τους μετανάστες, γεγονός που ίσως οφείλεται στον εθελοντικό χαρακτήρα της μετακίνησης των τελευταίων σε αντίθεση με τους πρώτους (Berry & Kim, 1988). Μάλιστα, στην πιο πρόσφατη έρευνα των Perez και Fortuna (2005) έγινε σύγκριση 230 Λατίνων μεταναστών στις ΗΠΑ, από τους οποίους ορισμένοι ήταν παράνομοι μετανάστες, άλλοι ήταν νόμιμοι και άλλοι ήταν μετανάστες δεύτερης γενιάς, οι οποίοι, δηλαδή, είχαν γεννηθεί στις ΗΠΑ. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι, όσοι μετανάστες ήταν παράνομοι είχαν βιώσει σε μεγαλύτερο βαθμό στρεσογόνους παράγοντες, όπως επαγγελματικές και οικονομικές δυσκολίες, φόβο απέλασης, συνεχή ξεριζωμό. Ήταν, επίσης, πιο πιθανό τα συγκεκριμένα άτομα να εμφανίσουν σε μεγαλύτερο βαθμό χρήση ουσιών, άγχος, κατάθλιψη και διαταραχές προσαρμογής σε σύγκριση με τις άλλες δύο ομάδες συμμετεχόντων. Ο χαρακτήρας, λοιπόν, και το είδος της μετανάστευσης φαίνεται να επηρεάζουν το ψυχολογικό στρες που θα βιώσουν τα άτομα.

Επιπρόσθετα, άλλοι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η επίδραση του στρες στους μετανάστες, είναι δημογραφικοί, κοινωνικοί και ψυχολογικοί. Πιο συγκεκριμένα, οι δημογραφικοί παράγοντες περιλαμβάνουν τη λειτουργικότητα πριν τη μετανάστευση (Carlan, 2007), το επίπεδο εκπαίδευσης και το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (Gallo et al., 2013). Αυτό σημαίνει ότι, οι μετανάστες που ήταν λειτουργικοί στη χώρα προέλευσης τους, είχαν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, καθώς και ένα καλό κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο έτειναν να βιώνουν λιγότερο στρες. Βέβαια, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως, η έρευνα του Gallo και των συνεργατών (2013) για το εκπαιδευτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, η οποία και περιγράφηκε προηγουμένως, είχε ως δείγμα μεσήλικες γυναίκες από το Μεξικό. Δεν ήταν, επομένως, μια ευρεία μελέτη που περιελάμβανε μετανάστες διαφορετικών προελεύσεων ή και ηλικιών. Οι κοινωνικοί παράγοντες, από την άλλη πλευρά, είναι εξίσου σημαντικοί. Αφορούν στις σχέσεις με τα μέλη της οικογένειας και στην υποστήριξη από το φιλικό περιβάλλον και την κοινότητα. Καλές σχέσεις και μεγάλος βαθμός υποστήριξης συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα στρες (Cabassa, 2003). Αντίστοιχα, ψυχολογικοί παράγοντες, όπως η αυτοεκτίμηση, η γνωστική ευελιξία, η διαπολιτισμική ικανότητα και η ανθεκτικότητα φαίνεται ότι συμβάλλουν στη μείωση του στρες και των επιπτώσεων του στην ψυχολογική ευημερία των ατόμων (Carlan, 2007).

Ψυχολογικό στρες και επιπολιτισμός

Είναι πολύ σημαντικό να επισημανθεί σε αυτό το σημείο πως, το ψυχολογικό στρες συνδέεται συχνά άμεσα και με τη διαδικασία του επιπολιτισμού (Suarez-Orozco et al., 2012). Το στρες που συνδέεται με τον επιπολιτισμό περιλαμβάνει ατομικές αντιδράσεις σε γεγονότα ζωής που απορρέουν από την εμπειρία της διαπολιτισμικής επαφής (Berry, 1997). Αποτελεί μία έννοια, η οποία ξεπερνάει την έννοια του γενικού στρες που βιώνουν οι άνθρωποι στη ζωή τους και περιλαμβάνει συγκεκριμένα ζητήματα όπως είναι, η εθνοτική ταυτότητα, οι διακρίσεις, η πολιτισμική ικανότητα, οι πολιτισμικές αξίες και η γλωσσική ικανότητα (Oppedal et al., 2005). Συμβολίζει, επομένως, τις απώλειες που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της προσαρμογής σε ένα νέο σύστημα πεποιθήσεων, συνθηθειών και κοινωνικών ρόλων. (Hovey, 2000). Όταν κάποιος αναφέρεται, λοιπόν, στο στρες που σχετίζεται με τη διαδικασία του επιπολιτισμού, κάνει λόγο για ένα σημαντικό παράγοντα επίδρασης της προσαρμογής των μεταναστών στις νέες συνθήκες (Berry, 1997).

Συγκεκριμένα, το στρες το οποίο σχετίζεται με τη διαδικασία του επιπολιτισμού, είναι μέρος μιας ευρύτερης διαδικασίας που οδηγεί στην ψυχολογική και κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή σε μια διαφορετική κουλτούρα. Μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στα άτομα, καθώς φαίνεται να αποτελεί μια πηγή συνεχούς μάθησης και έκθεσης σε διαπολιτισμικές εμπειρίες. Παρ' όλα αυτά, έχει διαπιστωθεί ευρέως ότι επιδρά κατά κύριο λόγο αρνητικά στον επιπολιτισμό, όταν λειτουργεί ως εμπόδιο και πηγή συγκρούσεων και, συνεπώς, μειώνει την ικανότητα του ατόμου να προσαρμοστεί στη νέα κουλτούρα (Sam & Berry, 2006). Μάλιστα, από τα ευρήματα σε έρευνα που είχε ως δείγμα Ασιάτες φοιτητές στην Αμερική προέκυψε ότι, το στρες που συνδέεται με τη διαδικασία του επιπολιτισμού αυξάνει τον κίνδυνο προβλημάτων στην ψυχική υγεία ανεξάρτητα από το στρες, όπως είναι κατανοητό με την ευρεία χρήση του όρου (Hwang & Ting, 2008). Αξίζει να σημειωθεί, βέβαια, πως η πηγή του στρες δεν είναι ο ένας πολιτισμός, αλλά κυρίως η αλληλεπίδραση των διαφορετικών πολιτισμών, καθώς τα άτομα διαπραγματεύονται την ταυτότητά τους σε σχέση με τη νέα κουλτούρα (Berry, Poortinga, Segall, & Dasen, 2008).

Αναλυτικότερα, το στρες φαίνεται ότι συνδέεται σε διαφορετικό βαθμό με τις επιμέρους διαστάσεις του επιπολιτισμού. Σύμφωνα με την έρευνα των Sullivan και Kashubeck-West (2015), φάνηκε ότι το υψηλότερο ψυχολογικό στρες συνδέεται κατά κύριο λόγο με τις στρατηγικές του διαχωρισμού και της περιθωριοποίησης, ενώ το χαμηλότερο στρες συνδέεται με τη στρατηγική της εναρμόνισης. Τα παραπάνω αποτελέσματα είναι έκδηλα και σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μετανάστες στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, προέκυψε ότι η στρατηγική της εναρμόνισης προβλέπει λιγότερο έκδηλο άγχος, σε αντίθεση με τη στρατηγική της περιθωριοποίησης, η οποία προβλέπει μεγαλύτερου βαθμού άγχος (Παπαστυλιανού, 2000).

Ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (ΙΚΔ)

Η χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχουν αυξηθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια. Ιδιαίτερα μεταξύ των εφήβων και των νέων ατόμων η χρήση του διαδικτύου είναι κυρίαρχη, με πάνω από το 95% να μπαίνουν στο διαδίκτυο καθημερινά (Duggan & Brenner, 2013). Επιπλέον, οι νέοι αποτελούν τους βασικούς χρήστες των νέων διαδικτυακών τεχνολογιών επικοινωνίας, όπως είναι οι ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (ΙΚΔ), οι οποίες τα τελευταία χρόνια γίνονται όλο και πιο εύκολα προσβάσιμες ως αποτέλεσμα των εξελίξεων που αφορούν στα κινητά τηλέφωνα και στο ασύρματο διαδίκτυο. Πιο συγκεκριμένα, το 81% των νέων

αναφέρει ότι χρησιμοποιούν τις ΙΚΔ, ενώ το 67% αναφέρει ότι τις χρησιμοποιεί τουλάχιστον μια φορά την ημέρα (Madden et al., 2013).

Αντίστοιχα σημαντική είναι η χρήση του διαδικτύου και για τους μετανάστες-πρόσφυγες. Το διαδίκτυο αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο τα συγκεκριμένα άτομα είναι σε θέση να παραμείνουν συνδεδεμένοι με τις ρίζες τους, ενώ παράλληλα τους βοηθάει, ώστε να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες διαβίωσης αναζητώντας εργασιακή απασχόληση ή αποκτώντας τις γλωσσικές δεξιότητες της χώρας υποδοχής. Τους προσφέρει, λοιπόν, τη δυνατότητα να συνεχίσουν να αισθάνονται «κοντά» με τον τόπο καταγωγής τους (ελέγχοντας τις ειδήσεις από το σπίτι, επικοινωνώντας με τα αγαπημένα τους πρόσωπα, επικοινωνώντας με πρόσφυγες σε άλλα μέρη του κόσμου), να δημιουργήσουν ένα νέο μέλλον, να διατηρήσουν στοιχεία της παρελθοντικής ζωής και, συγχρόνως, διευκολύνει τη διαδικασία της μετάβασης και επανεγκατάστασης (Flemming, 2011). Γενικά, η δυναμικότητα του διαδικτύου από και για τους προσφυγικούς πληθυσμούς συγκεντρώνεται στο μεγαλύτερο μέρος της εντός των έξυπνων κινητών και «προσωποποιείται» μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τις ποικίλες εφαρμογές και τους διαφορετικούς ιστότοπους που τίθενται σε λειτουργία μέσω του διαδικτύου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της διαδεδομένης χρήσης του διαδικτύου μεταξύ των μετακινούμενων πληθυσμών συνιστά η συχνή επίσκεψη των τελευταίων σε internet καφέ, εντός των προσφυγικών καταυλισμών, με σκοπό να διατηρήσουν και να δημιουργήσουν δίκτυα για υπερεθνικά τραπεζικά εμβάσματα (Omata, 2011).

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον Elias (2013), το διαδίκτυο παρουσιάζει τρεις βασικές λειτουργίες για τους νέους σε ηλικία μετανάστες. Αρχικά, αποτελεί μια πηγή πληροφοριών για τη νέα κοινωνία, καθώς και για τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης και σύνδεσης με την ταυτότητά τους. Επίσης, πρόκειται για μια πλατφόρμα επικοινωνίας με τους συμπατριώτες και συνομηλικούς από την ίδια χώρα προέλευσης και, παράλληλα, αποτελεί ένα εργαλείο για τη διατήρηση της μητρικής γλώσσας και τη βελτίωση των δεξιοτήτων της γλώσσας της χώρας υποδοχής (Elias, 2013). Στα αρχικά στάδια της πολιτισμικής προσαρμογής τα άτομα είναι ιδιαίτερα ευπαθή και αισθάνονται ανασφάλεια, ενώ αντιλαμβάνονται τους ντόπιους ως πιο επιτυχημένους και δυνατούς. Το διαδίκτυο, λοιπόν, λειτουργεί ως σύνδεση με τη χώρα προέλευσης και αυξάνει την αυτοεκτίμηση των νέων. Χρησιμοποιούν ιστοσελίδες στη γλώσσα της χώρας υποδοχής, οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα βελτίωσης των ικανοτήτων και των χόμπι τους. Επιπρόσθετα, όπως αναφέρθηκε και

προηγουμένως, το διαδίκτυο παρέχει ευκαιρίες διαπροσωπικής επικοινωνίας με συνομηλίκους από την ίδια χώρα, πολλοί από τους οποίους μοιράζονται τις ίδιες δυσκολίες προσαρμογής σε ένα νέο πολιτισμό. Με αυτό τον τρόπο, δηλαδή, βοηθάει στην αντιμετώπιση της μοναξιάς της πρώτης περιόδου προσαρμογής και στην ανάπτυξη ενός εικονικού δικτύου υποστήριξης από άλλους νέους μετανάστες, οι οποίοι με τη σειρά τους τους βοηθούν στην αντιμετώπιση τόσο της αλλαγής κατοικίας όσο και της εφηβείας (Elias & Lemish, 2009). Επομένως, σε γενικές γραμμές, φαίνεται ότι η χρήση του διαδικτύου βοηθάει τους μετανάστες να ξεπεράσουν τον αποχωρισμό από τη χώρα καταγωγής, να δημιουργήσουν κοινωνικά δίκτυα, καθώς και μια αίσθηση ταυτότητας σε ένα εικονικό μέρος (Skor & Adams, 2009).

Μετανάστες και ΙΚΔ

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η χρήση του διαδικτύου είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη μεταξύ μεταναστών-προσφύγων. Κάτι παρόμοιο ισχύει και για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αρχικά, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στη διαμόρφωση του πολιτισμικού προσανατολισμού των χρηστών τους (Li & Sunny Tsai, 2015). Επιπλέον, δεν αποτελούν μόνο νέους δίαυλους επικοινωνίας στα δίκτυα μετανάστευσης, αλλά μετασχηματίζουν ενεργά τη φύση αυτών των δικτύων με αποτέλεσμα να διευκολύνουν τη μετανάστευση (Dekker & Engbersen, 2014). Αναλυτικότερα, οι ΙΚΔ βελτιώνουν τις δυνατότητες διατήρησης ισχυρών δεσμών μεταξύ των γεωγραφικά «διασκορπισμένων» οικογενειακών μελών και φίλων, μέσω των επικοινωνιακών ευκαιριών που προσφέρουν. Η επικοινωνία αυτή δημιουργεί ένα αίσθημα οικειότητας και εγγύτητας, το οποίο πολλές φορές είναι πιο ισχυρό από εκείνο που αναπτύσσεται με φίλους που κατοικούν κοντά. Επιπρόσθετα, χρησιμοποιούνται για την επίτευξη επικοινωνίας μεταξύ των μεταναστών και παλιών ξεχασμένων γνωριμιών ή ξένων προσώπων με σκοπό την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τη μετανάστευση και τη ζωή στη χώρα υποδοχής. Οι συγκεκριμένες πληροφορίες είναι ιδιαίτερα πολύτιμες για τους παράνομους μετανάστες, οι οποίοι δεν μπορούν να απευθυνθούν σε τυπικές συμβουλευτικές δομές για μετανάστες εξαιτίας του μη νόμιμου χαρακτήρα της μετακίνησής τους. Οι ΙΚΔ, δηλαδή, αποτελούν ένα πολύτιμο πληροφοριακό μέσο και μια πλούσια πηγή εμπιστευτικών γνώσεων σχετικά με τη μετανάστευση (Dekker & Engbersen, 2014). Μάλιστα, έχει διαπιστωθεί πως, όσον αφορά τις ΙΚΔ, οι

μετανάστες τις χρησιμοποιούν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό από τους γηγενείς. Παράλληλα, φαίνεται πως στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες οι κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση δείχνουν μεγαλύτερο κίνητρο για χρήση του υπολογιστή για επέκταση τόσο των επαγγελματικών τους επαφών όσο και για τη διατήρηση φιλικών και οικογενειακών δεσμών (Mesch, 2012). Επίσης, άξιο παρατήρησης είναι το γεγονός της αμοιβαίας παρακολούθησης των χρηστών-μεταναστών. Στην ποιοτική μελέτη του Komito (2011) φάνηκε ότι, οι συμμετέχοντες μετανάστες συνήθιζαν να ελέγχουν φωτογραφίες άλλων μεταναστών, να αφήνουν σχόλια ή να διαβάζουν περιγραφές άλλων για τον τρόπο που περνούν τα σαββατοκύριακα τους δεδομένου ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τους επιτρέπουν να γνωρίζουν ποιοι έχουν δει τις δημοσιεύσεις τους, παρέχοντας σε αυτούς μία χαμηλής έντασης συμμετοχή στις ζωές των προσώπων που γνωρίζουν.

Η χρήση του διαδικτύου και των ΙΚΔ, λοιπόν, φαίνεται ότι συμβάλλουν στην προσαρμογή των μεταναστών στη χώρα υποδοχής. Όπως προέκυψε και από την ποσοτική έρευνα του Chen (2010) σε 710 κινέζους μετανάστες στη Σιγκαπούρη, όσοι περνούν περισσότερο χρόνο σε ιστοσελίδες της χώρας υποδοχής είναι περισσότερο σωματικά και ψυχολογικά προσαρμοσμένοι στις νέες συνθήκες, σε αντίθεση με μετανάστες που περνάνε περισσότερο χρόνο σε κινέζικες ιστοσελίδες. Αντίστοιχα, από τη μελέτη προέκυψε ότι οι μετανάστες που επικοινωνούν συχνότερα μέσω διαδικτύου με τους γηγενείς εμφανίζουν μεγαλύτερη κοινωνική, πολιτισμική και ψυχολογική προσαρμογή. Από την άλλη πλευρά, όσοι επικοινωνούν περισσότερο με συγγενείς και φίλους στη χώρα καταγωγής εμφανίζουν μειωμένη σωματική και ψυχολογική προσαρμογή. Τα συγκεκριμένα ευρήματα επιβεβαιώνονται και από την έρευνα των Cemalcilar, Falbo και Stapleton (2005), οι οποίοι διαπίστωσαν ότι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η οποία εστιάζει στην επικοινωνία με τη χώρα υποδοχής, σχετίζεται θετικά με την κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή, ενώ η χρήση μέσων κοινωνικής δικτύωσης για επικοινωνία με τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης σχετίζεται θετικά με το βαθμό διατήρησης της εθνοτικής ταυτότητας. Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η ποιοτική μελέτη των Komito και Bates (2009), οι οποίοι επιβεβαίωσαν τόσο τη χρήση του διαδικτύου από Πολωνούς μετανάστες στην Ιρλανδία όσο και το γεγονός ότι οι ΙΚΔ τείνουν να μειώνουν την ενσωμάτωσή τους στην ιρλανδική κοινωνία, καθώς οι περισσότεροι αλληλεπιδρούσαν με συμπατριώτες, οι οποίοι βρισκόνταν είτε στην Ιρλανδία είτε σε άλλο μέρος του κόσμου. Τα παραπάνω ευρήματα, λοιπόν, υποδεικνύουν πως η επικοινωνία με φίλους και

συγγενείς από τον ίδιο πολιτισμό μπορεί να παρέχει έμμεση και προσωρινή συναισθηματική υποστήριξη και δε συμβάλλει μακροπρόθεσμα στην ψυχολογική ευημερία των μεταναστών (Park, Song & Lee, 2014).

Ένας σημαντικός παράγοντας, ο οποίος συνδέεται με τις ΙΚΔ και την προσαρμογή, είναι η γλώσσα στην οποία οι μετανάστες χρησιμοποιούν τις συγκεκριμένες ιστοσελίδες. Σε γενικές γραμμές, φαίνεται πως οι μετανάστες τείνουν να χρησιμοποιούν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής. Για παράδειγμα, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε μετανάστες στις ΗΠΑ φάνηκε ότι χρησιμοποιούσαν την αγγλική γλώσσα στις ΙΚΔ συχνότερα στις ΗΠΑ παρά στις χώρες καταγωγής τους. Από την άλλη πλευρά, χρησιμοποιούσαν ΙΚΔ στη μητρική τους γλώσσα λιγότερο συχνά στις ΗΠΑ σε σχέση με τις χώρες προέλευσης (Dalisy, 2012). Το είδος της γλώσσας που χρησιμοποιούν οι μετανάστες στις ΙΚΔ φαίνεται πως με τη σειρά του επηρεάζει τη διαδικασία του επιπολιτισμού και της προσαρμογής στη νέα χώρα και στο νέο πολιτισμό. Ωστόσο, τα ευρήματα είναι αντικρουόμενα. Στην έρευνα των Li και Sunny Tsai (2015) με δείγμα 996 Ισπανόφωνους μετανάστες (πρώτης ή δεύτερης γενιάς) από διάφορες χώρες καταγωγής στις ΗΠΑ, φάνηκε ότι η αυξημένη χρήση των αγγλικών ΙΚΔ ενδυναμώνει τη ροπή των Ισπανών χρηστών προς τον ισπανικό πολιτισμό αντί να την αποδυναμώνει. Βέβαια, διαπιστώθηκε ότι η ορθή χρήση των αγγλικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης τους βοηθούσε να αναπτύξουν έναν ισχυρό προσανατολισμό στην κυρίαρχη αμερικάνικη κουλτούρα, σε αντίθεση με τη χρήση των ισπανικών ΙΚΔ, η οποία ενίσχυε την εθνική ισπανική και πολιτιστική ταυτότητα.

Αντίθετα, στη μελέτη του Dalisy (2012) διαπιστώθηκε η ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ της χρήσης των ΙΚΔ στη γλώσσα της χώρας προέλευσης και του επιπολιτισμού. Τα ευρήματα, ωστόσο, είναι μεικτά για το ρόλο που διαδραματίζει αυτή η σύνδεση στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Παρ' όλα αυτά, η ένδειξη ότι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη μητρική γλώσσα σχετίζεται θετικά με τον επιπολιτισμό, δυναμώνει την υπόθεση ότι τα ξένα και τα εθνικά μέσα σε μια χώρα μπορεί να επηρεάσουν τους μετανάστες να υιοθετήσουν πλευρές του πολιτισμού της χώρας υποδοχής, ενώ ταυτόχρονα να ενδυναμώσουν τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης. Η μελέτη έδειξε, επίσης, τη σύνδεση μεταξύ της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη γλώσσα της χώρας προέλευσης και του επιπολιτισμού. Τα ευρήματα είναι μεικτά για το ρόλο που διαδραματίζει η χρήση στη μητρική γλώσσα στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Από τη μια φαίνεται να υπάρχουν ευεργετικά αποτελέσματα, από την άλλη φαίνεται ότι δεν υπάρχει θετική

επίδραση στον επιπολιτισμό. Όσον αφορά το είδος των ΙΚΔ που χρησιμοποιούν οι μετανάστες, σε ποσοτική μελέτη με δείγμα Κορεάτες και Κινέζους φοιτητές στις ΗΠΑ, φάνηκε ότι η χρήση του facebook βοηθάει τους φοιτητές να προσαρμοστούν στο νέο πολιτισμό και να αισθανθούν ψυχολογική άνεση. Είναι αξιοσημείωτο, ωστόσο, ότι ατομικές διαφορές, όπως η εξωστρέφεια, τα έτη παραμονής στις ΗΠΑ, το στρες ακαδημαϊκής επίδοσης και η επάρκεια στην αγγλική γλώσσα, είναι πιο αποτελεσματικοί παράγοντες στην ερμηνεία του στρες και της ψυχολογικής ευημερίας (Park, Song & Lee, 2014).

Εξίσου σημαντική για την κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή των μεταναστών αναδεικνύεται και η κοινωνική υποστήριξη μέσω υπολογιστή (computer mediated social support), η οποία διακρίνεται σε ενημερωτική, συναισθηματική, υλική και συντροφική. Έχει διαπιστωθεί πως αναζητάται σε μεγαλύτερο βαθμό από τους μετανάστες η ενημερωτική υποστήριξη, δηλαδή, τουλάχιστον μία με δύο φορές τη μέρα. Λιγότερο αναζητάται η υλική υποστήριξη και στη συνέχεια ακολουθούν η συντροφική και η συναισθηματική. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως ο ρόλος της συντροφικής υποστήριξης είναι λίγο περίπλοκος. Ορισμένοι μετανάστες βασίζονταν στη συντροφική υποστήριξη μέσω διαδικτύου για να αντιμετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις, ενώ άλλοι ήταν εθισμένοι σε αυτή τη μορφή με αποτέλεσμα να είναι λιγότερο πρόθυμοι να προσαρμοστούν στην πραγματική ζωή. Επιπλέον, οι περισσότεροι μετανάστες έτειναν να αναφέρουν πως βρίσκουν υποστήριξη μέσω διαδικτύου όταν την αναζητούν, ενώ ταυτόχρονα η πλειοψηφία ήταν ευχαριστημένη με την υποστήριξη που δεχόταν και κυρίως με την ενημερωτική και την υλική. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί πως όσοι μετανάστες ανέφεραν την ύπαρξη μεγάλης υποστήριξης εκτός διαδικτύου αναζητούσαν λιγότερο την παραπάνω μορφή υποστήριξης και, μάλιστα, όσο μεγάλωνε ο χρόνος παραμονής στη χώρα υποδοχής έτεινε να μειώνεται η αναζήτηση υλικής, συναισθηματικής και συντροφικής υποστήριξης μέσω διαδικτύου. Παρ' όλα αυτά το ίδιο δεν ίσχυε και για την ενημερωτική υποστήριξη, η οποία δε μειωνόταν με την πάροδο του χρόνου (Chen & Siu Kay Choi, 2011).

Νοσταλγία

Η νοσταλγία ορίζεται ως η συναισθηματική λαχτάρα για το παρελθόν. Πρόκειται για ένα ατομικό, αν και βαθιά κοινωνικό συναίσθημα (Pearsall, 1998), το οποίο βιώνεται από την πλειοψηφία των ατόμων. Αναλυτικότερα, έχει φανεί πως η πλειοψηφία των μελών της κοινωνίας (Hepper et al., 2014) και ιδιαίτερα οι περισσότεροι προπτυχιακοί φοιτητές (Wildschut, Sedikides, Arndt, & Routledge, 2006) βιώνουν τη νοσταλγία τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα και ορισμένοι έως και τρεις φορές την εβδομάδα. Αξίζει, μάλιστα, να επισημανθεί πως η νοσταλγία γίνεται αντιληπτή και βιώνεται με παρόμοιο τρόπο στους διάφορους πολιτισμούς (Hepper et al., 2014). Επιπλέον, η νοσταλγία δεν είναι μόνο ατομική, αλλά όπως έχει διαπιστωθεί τα τελευταία χρόνια, μπορεί να είναι και ομαδική. Η ομαδική νοσταλγία ορίζεται ως η νοσταλγική ονειροπόληση, η οποία εξαρτάται από τη σκέψη του εαυτού με όρους συγκεκριμένης κοινωνικής ταυτότητας ή ως μέλους μιας συγκεκριμένης ομάδας. Με άλλα λόγια, η συγκεκριμένη μορφή νοσταλγίας είναι διαφορετική από την ατομική, ρυθμίζει τις στάσεις και τις συμπεριφορές με βάση την ομάδα, έχει μεγαλύτερες επιπτώσεις για όσους έχουν ισχυρότερη κοινωνική ταυτότητα και μοιράζεται κοινωνικά μέσα στην ομάδα (Wildschut, Bruder, Robertson, Tilburg, & Sedikides, 2014).

Το αίσθημα της νοσταλγίας μπορεί να πυροδοτείται από ποικίλους παράγοντες. Για παράδειγμα, τόσο η μουσική (Barrett et al., 2010) όσο και ο καιρός (van Tilburg, Sedikides, & Wildschut, 2018) οδηγούν σε μεγαλύτερο βαθμό σε νοσταλγικές σκέψεις. Ωστόσο, ίσως οι σημαντικότεροι παράγοντες που συνδέονται με τη νοσταλγία είναι η μοναξιά και το νόημα για τη ζωή. Ο Wildschut και οι συνεργάτες (2006) επεσήμαναν ότι η μοναξιά πιθανώς προκαλεί τη νοσταλγία. Οι ερευνητές προκάλεσαν το αίσθημα της μοναξιάς στους συμμετέχοντες δίνοντας τους ανατροφοδότηση ότι σκόραραν υψηλά σε ένα εργαλείο αξιολόγησης της μοναξιάς σε σύγκριση με άλλους συνομηλίκους. Στη συνέχεια, συμπλήρωναν ένα εργαλείο τόσο για τη μοναξιά όσο και για τη νοσταλγία. Οι συμμετέχοντες που θεωρούσαν ότι είχαν υψηλότερα επίπεδα μοναξιάς ανέφεραν ότι ένιωθαν μεγαλύτερη μοναξιά και ένα σημαντικά υψηλότερο αίσθημα νοσταλγίας. Αντίστοιχα σημαντικός παράγοντας πυροδότησης της νοσταλγίας είναι και η αίσθηση της έλλειψης νοήματος για τη ζωή (Routledge et al., 2011). Τα άτομα, τα οποία έχουν βρεθεί σε μια συνθήκη που υπάρχει μειωμένη η αίσθηση του νοήματος για τη ζωή τείνουν να αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα νοσταλγίας.

Λειτουργικότητα της νοσταλγίας

Η νοσταλγία, λοιπόν, είναι μια σημαντική έννοια, η οποία αποτέλεσε σημείο ενδιαφέροντος ήδη από το έπος της Οδύσσειας. Οι αρχικές θεωρητικές προσεγγίσεις την αντιμετώπιζαν ως ψυχολογική ασθένεια ή δυσλειτουργία (McCann, 1941). Ήταν μια έννοια που γινόταν αντιληπτή ως ένα αρνητικό και δυσπροσαρμοστικό συναίσθημα που χαρακτηριζόταν από αισθήματα απώλειας και πένθους. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια γίνεται όλο και περισσότερο αντιληπτή ως ένα θετικό συναίσθημα, το οποίο συνδέεται με χαρούμενες αναμνήσεις του παρελθόντος και αποτελεί πηγή τόσο της ατομικής όσο και της κοινωνικής ευημερίας (Sedikides, Wildschut, Arndt, & Routledge, 2008). Οι θεωρητικοί, λοιπόν, εστιάζουν πλέον στις ωφέλιμες ψυχολογικές λειτουργίες της νοσταλγίας. Η νοσταλγία, δηλαδή, φαίνεται πως είναι μερικώς υπεύθυνη για την υγιή ψυχολογική λειτουργικότητα των ατόμων στις περιπτώσεις που αντιμετωπίζουν τις διάφορες προκλήσεις της ζωής, οι οποίες σχετίζονται με το πέρασμα του χρόνου. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την έρευνα των Hepper, Ritchie, Sedikides και Wildschut (2012) στην οποία διερευνήθηκαν οι σχέσεις μεταξύ νοσταλγίας, ηλικίας και ψυχολογικής ευημερίας σε άτομα από 18-91 ετών. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι, η νοσταλγία αποτελούσε διαμεσολαβητικό παράγοντα μεταξύ ηλικίας και ευημερίας, καθώς και ότι η ηλικία σχετιζόταν θετικά με δείκτες της ευημερίας μόνο στα άτομα με υψηλά επίπεδα νοσταλγίας.

Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι το αίσθημα της νοσταλγίας αυξάνει τη θετική διάθεση των ατόμων (Wildschut et al., 2006). Παρά την κυρίαρχη αντίληψη, τα θετικά συναισθήματα (χαρά, στοργή) φαίνεται να είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικά της νοσταλγίας σε σύγκριση με τα αρνητικά (λύπη, μετάνοια) (Hepper et al., 2012). Οι νοσταλγικές αφηγήσεις, λοιπόν, μπορεί να είναι «γλυκόπικρες», αλλά ο θετικός τους αντίκτυπος (π.χ. τρυφερότητα) υπερिशχύει του αρνητικού (π.χ. απώλεια.) (Stephan, Sedikides, & Wildschut, 2012). Επιπλέον, η νοσταλγία φαίνεται ότι συμβάλλει στην αύξηση του αυτοσεβασμού. Αυτό γίνεται αντιληπτό αν αναλογιστεί κανείς ότι ο εαυτός παίζει κεντρικό ρόλο στις νοσταλγικές αφηγήσεις. Αντίστοιχα θετική φαίνεται να είναι η συμβολή της και στην αίσθηση της αυτοεκτίμησης. Με άλλα λόγια, δηλαδή, η νοσταλγία αυξάνει την αυτοεκτίμηση, η οποία με τη σειρά της αυξάνει την αισιοδοξία των ατόμων (Cheung et al., 2013). Μία ακόμη θετική λειτουργία της νοσταλγίας αφορά στις κοινωνικές σχέσεις.

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι οι νοσταλγικές αφηγήσεις συνήθως περιλαμβάνουν κοντινούς άλλους, προκύπτει αβίαστα ότι η νοσταλγία ενδυναμώνει την αίσθηση της κοινωνικής σύνδεσης (Wildschut, et al., 2006). Οι σκέψεις για ένα νοσταλγικό γεγονός (σε σύγκριση με ένα συνηθισμένο) έχουν ως αποτέλεσμα το άτομο να αισθάνεται σε μεγαλύτερο βαθμό ότι «αγαπιέται» και «προστατεύεται», να έχει υψηλότερα αισθήματα διαπροσωπικής σύνδεσης και υποστήριξης και να βιώνει σε μικρότερο βαθμό άγχος και αποφυγή (Zhou, Sedikides, Wildschut, & Gao, 2008).

Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι η νοσταλγία έχει μια υπαρξιακή λειτουργικότητα. Φέρνει, δηλαδή, στη μνήμη πολύτιμες εμπειρίες ζωής με αποτέλεσμα να στηρίζει πτυχές του σχετίζονται με την αίσθηση του νοήματος για τη ζωή (Routledge et al., 2013). Παρά το γεγονός ότι οι σκέψεις για το θάνατο έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλότερη αίσθησης νοήματος για τη ζωή, έχει διαπιστωθεί πως αυτό δεν ισχύει σε άτομα με νοσταλγικές σκέψεις (Routledge, Arndt, Sedikides, & Wildschut, 2008). Συγκεκριμένα, η νοσταλγία αυξάνει την αντίληψη του νοήματος για τη ζωή που σχετίζεται με τη σκέψη γύρω από ένα επιθυμητό μελλοντικό γεγονός και μειώνει την αναζήτηση νοήματος που σχετίζεται με τη σκέψη για μια πρόσφατη θετική εμπειρία ή την επιθυμία για ένα μελλοντικό γεγονός. Επιπλέον, τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαιώνονται και από έρευνα, η οποία ζητούσε από τους συμμετέχοντες την ερμηνεία αφηρημένης τέχνης. Η αίσθηση νοήματος για τη ζωή, λοιπόν, μειωνόταν εκτός και αν οι συμμετέχοντες εμπλέκονταν σε νοσταλγικές σκέψεις, εφόσον είχαν έρθει σε επαφή με τη συγκεκριμένη μορφή τέχνης (Routledge, Wildschut, Sedikides, Juhl, & Arndt, 2012). Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί σε αυτό το σημείο πως, φαίνεται ότι η νοσταλγία μειώνει, επίσης, τον αρνητικό αντίκτυπο του στρες σε άτομα με μειωμένο αίσθημα νοήματος για τη ζωή. Τα άτομα με ελλείμματα, δηλαδή, στο συγκεκριμένο τομέα τείνουν να αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα στρες σε σύγκριση με άτομα που δεν παρουσιάζουν τέτοιου είδους ελλείμματα. Ωστόσο, φαίνεται ότι η νοσταλγία μειώνει το στρες σε αυτές τις περιπτώσεις, βελτιώνει την ευημερία των ατόμων και βοηθάει γενικά στην αντιμετώπιση στρεσογόνων καταστάσεων (Routledge et al., 2011).

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η τάση των τελευταίων δεκαετιών είναι η νοσταλγία να γίνεται αντιληπτή ως ένα θετικό συναίσθημα, το οποίο έχει θετικές επιδράσεις στη ζωή των ατόμων. Παρ' όλα αυτά είναι σημαντικό να σημειωθεί πως αυτό δε συμβαίνει πάντα και σε όλες τις περιπτώσεις. Υπάρχουν, δηλαδή, ευρήματα, τα οποία δείχνουν ότι η

νοσταλγία μπορεί να μην είναι πάντα ευεργετική για τη λειτουργικότητα των ατόμων. Για παράδειγμα, οι Iyer και Jetten (2011) διαπίστωσαν ότι αυτό μπορεί να παρατηρηθεί σε άτομα που περνάνε σημαντικές μεταβάσεις στη ζωή τους και αισθάνονται αποσυνδεδεμένοι από τον εαυτό τους στο παρελθόν. Στα συγκεκριμένα άτομα, δηλαδή, φάνηκε ότι οι νοσταλγικές σκέψεις παρεμπόδιζαν την ικανότητά τους να «προχωρήσουν» και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που του παρουσιάζονταν.

Νοσταλγία και μετανάστευση

Η βάση των νοσταλγικών σκέψεων, όπως σημειώθηκε και παραπάνω, είναι καταστάσεις ζωής, διαφορετικές περίοδοι στη ζωή, αξιοσημείωτα γεγονότα και σημαντικά πρόσωπα. Η νοσταλγία, λοιπόν, φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των μεταναστών, οι οποίοι έχουν έρθει αντιμέτωποι με πολλές και σημαντικές αλλαγές. Οι Hadžibulić και Manić (2016) πραγματοποίησαν ποιοτική και ποσοτική ανάλυση λόγου σε 36 κείμενα-άρθρα, τα οποία δημοσιεύτηκαν σε ιστοσελίδα Σέρβων μεταναστών σε βόρειες χώρες της Ευρώπης (Σουηδία, Νορβηγία, Δανία). Από την ανάλυση φάνηκε ότι οι μετανάστες χρησιμοποιούσαν τη νοσταλγία σε περιστάσεις μοναξιάς και απογοήτευσης με σκοπό να βρουν υποστήριξη. Η νοσταλγία, δηλαδή, λειτουργούσε ως αντίσταση σε όσα συνέβαιναν και ως πηγή ενδυνάμωσης για ένα καλύτερο μέλλον. Τους έδινε τη δυνατότητα να διατηρήσουν, να αναδιαμορφώσουν ή και να επιβεβαιώσουν την ταυτότητά τους και ταυτόχρονα διαδραματίζε σημαντικό ρόλο στην προσωπική και ψυχολογική λειτουργικότητά. Επιπλέον, η ανάλυση των κειμένων έδειξε ότι η νοσταλγία για τους συγκεκριμένους μετανάστες αποτελούσε ένα περίπλοκο φαινόμενο και, επομένως, έγειρε ανάμεικτα συναισθήματα. Για παράδειγμα, οι αναμνήσεις ενός ευχάριστου γεγονότος μπορεί να συνοδεύονταν από τη διαπίστωση ότι αυτό το γεγονός είχε χαθεί για πάντα (Hadžibulić & Manić, 2016).

Σκοπός της έρευνας

Η ραγδαία αύξηση του αριθμού των μεταναστών/προσφύγων στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, καθώς και οι ποικίλες μεταβάσεις-αλλαγές της εφηβικής ηλικίας σε συνδυασμό με τη μεγάλη σημασία της διαδικασίας του επιπολιτισμού και της προσαρμογής των μεταναστών σε ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον, αποτέλεσαν αφορμή της παρούσας έρευνας. Αναλυτικότερα, ως στόχος της έρευνας τίθεται η διερεύνηση της σύνδεσης μεταξύ της εθνοτικής ταυτότητας και του επιπολιτισμού

έφηβων μεταναστών στην Ελλάδα. Επιπλέον, κρίνεται σημαντικό να διερευνηθεί κατά πόσο η σχέση εθνικής ταυτότητας και επιπολιτισμού διαμεσολαβείται από τρίτους παράγοντες, οι οποίοι έχει φανεί ότι συνδέονται με τις παραπάνω έννοιες. Αυτοί οι παράγοντες είναι το ψυχολογικό στρες, τα κίνητρα χρήσης των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης και το αίσθημα της νοσταλγίας. Το ψυχολογικό στρες αποτελεί μια έννοια, η οποία συνδέεται άμεσα με τη διαδικασία του επιπολιτισμού και μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα επίδρασης. Το ίδιο ισχύει και για τη χρήση των ΙΚΔ, η οποία έχει κορυφωθεί τα τελευταία χρόνια με αφορμή τις τεχνολογικές εξελίξεις. Μάλιστα, η χρήση των ΙΚΔ φαίνεται να είναι ιδιαίτερα αυξημένη μεταξύ των εφήβων και, όπως φάνηκε από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, μεταξύ των έφηβων μεταναστών. Όσον αφορά στη νοσταλγία, αποτελεί μια σύνθετη έννοια, η οποία βιώνεται έντονα από άτομα που ζουν μακριά από τον τόπο τους και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προσαρμογή τους στις νέες συνθήκες διαβίωσης. Οι παραπάνω διαμεσολαβητικές σχέσεις θα διερευνηθούν μόνο στο δείγμα των μεταναστών μαθητών πρώτης και δεύτερης γενιάς, καθώς η διαδικασία του επιπολιτισμού, όπως θα αξιολογηθεί με το ερωτηματολόγιο των Ward και Kennedy (1994), αφορά μόνο μετανάστες. Τέλος, θεωρείται σημαντικό να εξεταστούν διαφορές μεταξύ μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς, καθώς και γηγενών και μεταναστών όσον αφορά την εθνική ταυτότητα, το στρες, τη νοσταλγία, καθώς και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ.

Ερευνητικές Υποθέσεις

Με βάση όσα αναφέρθηκαν παραπάνω και τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που προηγήθηκε προκύπτουν ορισμένες ερευνητικές υποθέσεις, οι οποίες αναφέρονται αναλυτικά στη συνέχεια. Πιο συγκεκριμένα:

1. Το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ αναμένεται να είναι διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ή προέλευσης και για τις δύο γενιές μετανάστευσης.
2. Το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ αναμένεται να είναι διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνικής ταυτότητας και των επιμέρους στρατηγικών επιπολιτισμού (εναρμόνιση, αφομοίωση, διαχωρισμός, περιθωριοποίηση) και για τις δύο γενιές μετανάστευσης.

3. Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας αναμένεται να αποτελούν διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ή προέλευσης.
4. Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας αναμένεται να αποτελούν διαμεσολαβητές στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και των στρατηγικών του επιπολιτισμού (εναρμόνιση, αφομοίωση, διαχωρισμός, περιθωριοποίηση).
5. Η καταγωγή (γηγενείς ή μετανάστες) αναμένεται να αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ.
6. Η γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ αναμένεται να αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ή προέλευσης και των στρατηγικών του επιπολιτισμού και για τις δύο γενιές μετανάστευσης.
7. Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας αναμένεται να αποτελούν διαμεσολαβητικούς παράγοντες στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και ακαδημαϊκής επίδοσης.
8. Το ψυχολογικό στρες και το αίσθημα της νοσταλγίας αναμένεται να αποτελούν διαμεσολαβητικούς παράγοντες στη σχέση καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες) και ακαδημαϊκής επίδοσης

Μεθοδολογία

Δείγμα

Το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελούνταν από 327 εφήβους γηγενείς και μετανάστες πρώτης ή δεύτερης γενιάς, οι οποίοι φοιτούσαν στη δεύτερη ή τρίτη τάξη του γυμνασίου ή σε κάποια τάξη του λυκείου. Συνολικά, στην έρευνα συμμετείχαν έξι σχολεία από τα οποία τα μισά ήταν γυμνάσια και τα υπόλοιπα μισά λύκεια. Συγκεκριμένα, συμμετείχαν το 56^ο Γυμνάσιο Αθηνών, το 65^ο Γυμνάσιο Αθηνών, το 67^ο Γυμνάσιο Αθηνών, το 56^ο Γενικό Λύκειο Αθηνών, το 65^ο Γενικό Λύκειο Αθηνών και το 16^ο Γενικό Λύκειο Αθηνών. Η επιλογή των συμμετεχόντων έγινε μέσω της βολικής δειγματοληψίας (Babbie, 2011). Ως βασικό κριτήριο ορίστηκε η επιλογή σχολείων, τα οποία βρίσκονται σε περιοχές που κατοικεί μεγάλος αριθμός μεταναστών. Στη συνέχεια, το δείγμα αποτέλεσαν όσοι μαθητές γηγενείς ή μετανάστες προσκόμισαν υπογεγραμμένη τη συγκατάθεση των γονιών τους. Δεν υπήρξε, επομένως, κάποιο άλλο κριτήριο επιλογής των συμμετεχόντων στην έρευνα. Αν και η παραπάνω μέθοδος δειγματοληψίας επιλέχθηκε για καθαρά πρακτικούς

λόγους, αναγνωρίζονται και λαμβάνονται υπόψη στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων οι περιορισμοί που προκύπτουν.

Αναλυτικότερα, λοιπόν, το συνολικό δείγμα (327 έφηβοι) αποτελούνταν από 181 αγόρια (55,4%), 130 κορίτσια (39,8%) και 16 άτομα (4,9%), τα οποία δεν προσδιόρισαν το φύλο τους, ενώ η μέση ηλικία όλων των συμμετεχόντων ήταν τα 15 έτη και 5 μήνες. Από τους 327 εφήβους του δείγματος, οι 132 (40,4%) ήταν Έλληνες, ενώ οι υπόλοιποι 195 (59,6%) ήταν μετανάστες. Από τους μετανάστες, οι 25 (12,8%) ήταν πρώτης γενιάς και οι υπόλοιποι 170 (87,2%) ήταν δεύτερης γενιάς. Ειδικότερα, από τους μετανάστες πρώτης γενιάς οι 14 (56%) γεννήθηκαν στις Φιλιππίνες, οι 4 (16%) γεννήθηκαν στην Αλβανία, οι 2 (8%) γεννήθηκαν στην Πολωνία, οι 4 (16%) γεννήθηκαν στο Μπανγκλαντές και ο 1 (4%) γεννήθηκε στην Αιθιοπία. Η μέση ηλικία κατά την οποία οι έφηβοι μετανάστες έφτασαν στην Ελλάδα ήταν τα 3 έτη και οι 6 μήνες, ενώ ο μέσος χρόνος διαμονής τους στην Ελλάδα ήταν τα 13 έτη. Όσον αφορά τους μετανάστες δεύτερης γενιάς οι 85 (50%) κατάγονταν από την Αλβανία, οι 33 (19,4%) κατάγονταν από τις Φιλιππίνες, οι 20 (11,8%) κατάγονταν από την Πολωνία, ο 1 (0,6%) καταγόταν από την Ελβετία, οι 12 (7,1%) κατάγονταν από τη Νιγηρία, οι 10 (5,9%) κατάγονταν από τη Βουλγαρία, οι 7 (4,1%) κατάγονταν από το Μπανγκλαντές και οι 2 (1,2%) κατάγονταν από το Πακιστάν.

Από τους 132 Έλληνες συμμετέχοντες οι 73 (55,3%) ήταν αγόρια, οι 51 (38,6%) ήταν κορίτσια, ενώ 8 (6,1%) έφηβοι δεν προσδιόρισαν το φύλο τους. Όσον αφορά τη μέση ηλικία των γηγενών συμμετεχόντων ήταν τα 15 έτη και 8 μήνες. Από το συνολικό δείγμα των μεταναστών εφήβων οι 108 (55,4%) ήταν αγόρια, οι 79 (40,5%) ήταν κορίτσια, ενώ οι 8 (4,1%) δεν προσδιόρισαν το φύλο τους. Αναλυτικότερα, από τους μετανάστες πρώτης γενιάς οι 20 (80%) ήταν αγόρια και οι 5 (20%) κορίτσια, ενώ από τους μετανάστες δεύτερης γενιάς οι 88 (51,8%) ήταν αγόρια, οι 74 (43,5%) κορίτσια και 8 (4,7%) δεν προσδιόρισαν το φύλο τους. Όσον αφορά τη μέση ηλικία των μεταναστών συμμετεχόντων συνολικά αυτή ήταν τα 15 έτη και 8 μήνες. Αναλυτικότερα, ο μέσος όρος για τους μετανάστες πρώτης γενιάς ήταν 15 έτη και 8 μήνες, ενώ για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς ήταν τα 15 έτη και 7 μήνες.

Η μέση σχολική βαθμολογία των συμμετεχόντων στο προηγούμενο τετράμηνο ήταν 14,9 (Τ.Α.=2,6). Ειδικότερα, για τους γηγενείς μαθητές η μέση βαθμολογία ήταν 15,6 (Τ.Α.=2,4) και για τους μετανάστες συνολικά 14,5 (Τ.Α.=2,5). Όσον αφορά τους μετανάστες πρώτης γενιάς, ο μέσος όρος της βαθμολογίας τους στο

προηγούμενο τετράμηνο ήταν 13,7 (Τ.Α.=1,8), ενώ για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς ήταν 14,7 (Τ.Α.=2,6).

Επιπλέον, ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, η πλειοψηφία τόσο των μητέρων (34,6%) όσο και των πατέρων (30,4%) των γηγενών μαθητών ήταν απόφοιτοι πανεπιστημιακών σχολών. Από την άλλη πλευρά, η πλειοψηφία τόσο των μητέρων (41,4%) όσο και των πατέρων (38,4%) του συνολικού δείγματος των μεταναστών ήταν απόφοιτοι λυκείου. Πιο συγκεκριμένα, τόσο οι μητέρες (34,8%) όσο και οι πατέρες (47,8%) των μεταναστών πρώτης γενιάς ήταν στην πλειοψηφία τους απόφοιτοι λυκείου, ενώ οι μητέρες (42,9%) και οι πατέρες (38,9%) των μεταναστών δεύτερης γενιάς ήταν επίσης απόφοιτοι λυκείου.

Όσον αφορά τη γνώση της ελληνικής γλώσσας, στο 100% τη γνωρίζει η πλειοψηφία του δείγματος (68,35%), ενώ όσον αφορά τη γνώση της μητρικής γλώσσας επίσης, η πλειοψηφία (65,6%) του δείγματος τη γνωρίζει στο 100%. Αναλυτικότερα, τόσο οι περισσότεροι μετανάστες πρώτης (52%) όσο και οι περισσότεροι μετανάστες δεύτερης γενιάς (84,7%) ανέφεραν ότι γνωρίζουν στο 100% την ελληνική, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό τόσο της πρώτης (70%) όσο και της δεύτερης γενιάς (61,2%) γνωρίζει στο 100% και τη μητρική τους γλώσσα. Ως προς το βαθμό χρήσης της γλώσσας, φάνηκε ότι οι περισσότεροι μετανάστες πρώτης γενιάς (59,6%) χρησιμοποιούν στο 50% την ελληνική γλώσσα, σε αντίθεση με τους μετανάστες δεύτερης γενιάς που στην πλειοψηφία τους (49,2%) χρησιμοποιούν στο 75% την ελληνική γλώσσα. Όσον αφορά τη χρήση της μητρικής γλώσσας, οι περισσότεροι μαθητές μετανάστες πρώτης γενιάς (65%) τη χρησιμοποιούν στο 50%, ενώ όσοι είναι δεύτερης γενιάς (57,3%) τη χρησιμοποιούν στο 25%.

Όσον αφορά τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, η πλειοψηφία του συνολικού δείγματος χρησιμοποιούσε το Facebook για δύομιση χρόνια (47,5%), το Instagram για πάνω από τρία χρόνια (45,3%) και το Youtube, επίσης, για περισσότερο από τρία χρόνια (76,1%). Επιπλέον, να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό συμμετεχόντων (20%) δε χρησιμοποιούσε καθόλου το Facebook. Αναλυτικότερα, οι περισσότεροι Έλληνες μαθητές χρησιμοποιούσαν τόσο το Facebook (47,6%) όσο το Instagram (39,4%) και το Youtube (72,7%) για περισσότερο από τρία χρόνια. Αντίστοιχα ήταν τα αποτελέσματα και για το συνολικό δείγμα των μεταναστών, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν, επίσης, το Facebook (47,4%) το Instagram (49,2%) και το Youtube (78,5%) πάνω από τρία χρόνια. Τα αποτελέσματα, επίσης, ήταν παρόμοια και για τις δύο γενιές μεταναστών. Οι μετανάστες πρώτης

γενιάς χρησιμοποιούσαν τόσο το Facebook (56%) όσο το Instagram (60%) και το Youtube (76%) για περισσότερο από τρία χρόνια, ενώ οι μετανάστες δεύτερης γενιάς χρησιμοποιούσαν, επίσης, τόσο το Facebook (46,2%) όσο το Instagram (47,6%) και το Youtube (78,8%) για περισσότερο από τρία χρόνια.

Επιπρόσθετα, ο χρόνος που καταναλώνουν καθημερινά οι μαθητές στο σύνολό τους στις ΙΚΔ ήταν λιγότερο από 30 λεπτά στο Facebook (62,4%) και περισσότερο από δύο ώρες τόσο στο Instagram (33,3%) όσο και Youtube (26%). Ειδικότερα, όσον αφορά τους Έλληνες μαθητές, η πλειοψηφία χρησιμοποιούσε το Facebook για λιγότερο από 30 λεπτά (59,5%), το Instagram για περισσότερο από δύο ώρες και το Youtube για 60 έως 90 λεπτά (28%). Οι μετανάστες συμμετέχοντες, από την άλλη πλευρά, χρησιμοποιούσαν το Facebook, επίσης, για λιγότερο από 30 λεπτά (64,1%) και τόσο Instagram (33,3%) όσο και το Youtube (26,7%) για περισσότερο από δύο ώρες. Ως προς τις γενιές μετανάστευσης, οι μετανάστες πρώτης γενιάς χρησιμοποιούσαν κατά μέσο όρο το Facebook για λιγότερο από 30 λεπτά (64,4%), το Instagram για περισσότερο από δύο ώρες (34,1%) και το Youtube για 60 έως 90 λεπτά (30,4%). Οι μετανάστες δεύτερης γενιάς χρησιμοποιούσαν στην πλειοψηφία τους το Facebook για λιγότερο από 30 λεπτά (60,9%), το Instagram για περισσότερο από 2 ώρες (32,8%), ενώ όσον αφορά το Youtube η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ανέφερε ότι το χρησιμοποιούσε είτε για 30 έως 60 λεπτά (26,6%) είτε για περισσότερο από 2 ώρες (26,6%).

Τέλος, ως προς τη γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ, η πλειοψηφία του συνολικού δείγματος χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα (65,4%). Πιο συγκεκριμένα, το 81,1% των Ελλήνων χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα και το 18,9% την αγγλική, ενώ το 57,4% των μεταναστών χρησιμοποιεί, επίσης, την ελληνική γλώσσα, το 20,5% τη μητρική και το 22,1% την αγγλική. Όσον αφορά τις γενιές μετανάστευσης, το 56% των μεταναστών πρώτης γενιάς χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα, το 16% τη μητρική και το 28% την αγγλική, ενώ το 57,6% των μεταναστών δεύτερης γενιάς χρησιμοποιεί την ελληνική γλώσσα, το 21,2% τη μητρική και το 21,2% την αγγλική.

Εργαλεία μέτρησης

Για τη συλλογή των δεδομένων χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς. Τα ερωτηματολόγια μετρούσαν την εθνοτική ταυτότητα, το στρες, τη χρήση ΙΚΔ, τη νοσταλγία και τον επιπολιτισμό. Επιπλέον, χορηγήθηκε και ένα ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων.

Για την αξιολόγηση της εθνοτικής ταυτότητας χρησιμοποιήθηκε η αναθεωρημένη κλίμακα Πολλαπλής Εθνοτικής Ταυτότητας (The multiple Ethnic Identity measure-Revised) των Phinney και Ong (2007), η οποία μεταφράστηκε στα ελληνικά για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας μέσω της μεθόδου της αντίστροφης μετάφρασης. Πρόκειται για ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, το οποίο αντιμετωπίζει την εθνοτική ταυτότητα ως πολυδιάστατη και δεν απευθύνεται συγκεκριμένα σε μια εθνοτική ομάδα. Η κλίμακα αποτελείται από έξι προτάσεις, οι οποίες χωρίζονται σε δύο παράγοντες, δηλαδή στη διερεύνηση και στη δέσμευση. Οι προτάσεις 1, 4 και 5 αφορούν τη διαδικασία της διερεύνησης, ενώ οι προτάσεις 2, 3 και 6 αφορούν τη διαδικασία της δέσμευσης. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Έχω μια ισχυρή αίσθηση του ανήκειν στη δική μου εθνοτική ομάδα» ή «Μιλώ συχνά με άλλα άτομα με σκοπό να μάθω περισσότερα για την εθνοτική ομάδα στην οποία ανήκω» και οι απαντήσεις μετρούνται με 5-βαθμη κλίμακα που κυμαίνεται από το ένα (1)=Διαφωνώ απόλυτα έως το πέντε (5)=Συμφωνώ απόλυτα. Οι βαθμοί αθροίζονται χωριστά για κάθε παράγοντα και η βαθμολογία προκύπτει από το μέσο όρο σε κάθε ξεχωριστό παράγοντα. Επιπλέον, εξάγεται και ένας συνολικός βαθμός από το μέσο όρο όλων των στοιχείων της κλίμακας. Ο δείκτης αξιοπιστίας για τον παράγοντα της διερεύνησης είναι 0,76, για τον παράγοντα της δέσμευσης είναι 0,71, ενώ για τη συνολική κλίμακα ισούται με 0,7. Οι παραπάνω τιμές δηλώνουν ότι η αξιοπιστία της συνολικής κλίμακας όσο και των επιμέρους κατηγοριών είναι ικανοποιητική (Ουζούνη & Νακάκης, 2011).

Για την αξιολόγηση του στρες χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα αντιλαμβανόμενου στρες (Perceived Stress Scale) των Cohen και Williamson (1998), η οποία μεταφράστηκε στα ελληνικά για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Πρόκειται για ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς, το οποίο μετράει το βαθμό στον οποίο κάποιο άτομο βιώνει ψυχολογικό στρες. Η κλίμακα αποτελείται από 10 προτάσεις και περιλαμβάνει ερωτήσεις όπως, «Τον τελευταίο μήνα πόσο συχνά αισθάνεσαι αδύναμος να ελέγξεις σημαντικά πράγματα στη ζωή σου;» ή «Τον τελευταίο μήνα πόσο συχνά αισθάνεσαι ότι τα πράγματα πηγαίνουν όπως τα θέλεις;». Οι απαντήσεις μετρούνται με 5-βαθμη κλίμακα, η οποία κυμαίνεται από το μηδέν (0)=Ποτέ έως το τέσσερα (4)=Πολύ συχνά. Η συνολική βαθμολογία προκύπτει από το μέσο όρο των συνολικών απαντήσεων εφόσον γίνει αντιστροφή των ερωτήσεων 4, 5, 7, και 8. Ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's alpha της συνολικής κλίμακας ισούται

με 0,7. Η παραπάνω τιμή δηλώνει ότι η αξιοπιστία της κλίμακας είναι ικανοποιητική (Ουζούνη & Νακάκης, 2011).

Για την αξιολόγηση των κινήτρων της χρήσης των ΙΚΔ χρησιμοποιήθηκε η Κλίμακα Χρήσης Ιστοσελίδων Κοινωνικής Δικτύωσης. Οι προτάσεις της κλίμακας αυτής προέκυψαν ύστερα από προσαρμογή και τροποποίηση της κλίμακας Why We Share–U&G Scale (Quinn & Papacharissi, 2016). Η κλίμακα προσαρμόστηκε στα ελληνικά από τις Τσινού και Παπαστυλιανού (2018). Ο δείκτης Cronbach's alpha των παραγόντων της Why We Share–U&G Scale κυμαίνεται από 0.84 έως 0.94 (Quinn, 2016). Επίσης, για την τροποποίηση της κλίμακας, συμπεριλήφθηκαν κάποιες προτάσεις από την κλίμακα Internet Motives Scale (Papacharissi & Rubin, 2000). Ο δείκτης Cronbach's alpha των παραγόντων της Internet Motives Scale κυμαίνεται από 0.78 έως 0.93 (Papacharissi & Rubin, 2000). Επιπλέον, προστέθηκε ακόμα ένας παράγοντας, αυτός του «νοσταλγία-ανήκειν», ενώ τέλος προστέθηκε μια ανοιχτού τύπου ερώτηση. Συνολικά, λοιπόν, η κλίμακα αποτελείται από 36 στοιχεία, τα οποία διακρίνονται σε επτά κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι η Διασκέδαση, αποτελείται από τις ερωτήσεις 1 έως 5 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες Ιστοσελίδες Κοινωνικής Δικτύωσης γιατί είναι ευχάριστο». Η δεύτερη κατηγορία είναι η Διαφυγή, αποτελείται από τις ερωτήσεις 6 έως 8 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες ΙΚΔ, γιατί με κάνει/με βοηθάει να ξεφύγω από αυτό που κάνω». Η τρίτη κατηγορία είναι η Επικοινωνία, αποτελείται από τις ερωτήσεις 9 έως 13 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες ΙΚΔ για να διατηρώ επαφή με τους φίλους και την οικογένειά μου». Η τέταρτη κατηγορία είναι το Συναίσθημα, αποτελείται από τις ερωτήσεις 14 έως 19 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες ΙΚΔ για να βοηθήσω άλλους ανθρώπους». Η πέμπτη κατηγορία είναι η Συντροφιά, αποτελείται από τις ερωτήσεις 20 έως 27 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες ΙΚΔ, όταν δεν έχω παρέα ή κάποιον άλλο για να μιλήσω». Η έκτη κατηγορία είναι η Ενημέρωση, αποτελείται από τις ερωτήσεις 28 έως 32 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες ΙΚΔ, για να μάθω καλύτερα την Ελλάδα». Τέλος η έβδομη κατηγορία είναι η Νοσταλγία-ανήκειν, η οποία αποτελείται από τις ερωτήσεις 33 έως 36 και περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Χρησιμοποιώ το

Facebook/Instagram/Youtube/ ή άλλες ΙΚΔ για να επικοινωνώ με τους συγγενείς και φίλους που βρίσκονται σε άλλες χώρες». Οι απαντήσεις μετρούνται με 5-βαθμη κλίμακα, η οποία κυμαίνεται από το ένα (1)=Καθόλου έως το πέντε (5)=Πάρα πολύ. Ο δείκτης αξιοπιστίας για την κατηγορία της Διασκέδασης ισούται με 0,82, για την κατηγορία της Διαφυγής ισούται με 0,82, για την κατηγορία της Επικοινωνίας ισούται με 0,65, για την κατηγορία του Συναισθήματος ισούται με 0,79, για την κατηγορία της Συντροφιάς ισούται με 0,8, για την κατηγορία της Ενημέρωσης ισούται με 0,67, ενώ για την κατηγορία της Νοσταλγία-ανήκειν ισούται με 0,7. Όσον αφορά τη συνολική κλίμακα ο δείκτης αξιοπιστίας ισούται με 0,89. Οι παραπάνω τιμές δηλώνουν ότι η αξιοπιστία για τη συνολική κλίμακα και για όλες τις κατηγορίες, εκτός από την Ενημέρωση και την Επικοινωνία, είναι ικανοποιητική. Όσον αφορά τις δύο κατηγορίες που προαναφέρθηκαν η αξιοπιστία θεωρείται οριακά ικανοποιητική (Ουζούνη & Νακάκης, 2011).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να επισημανθούν ακριβώς οι αλλαγές που έγιναν στην παρούσα κλίμακα. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας η κλίμακα Why We Share-U&G Scale τροποποιήθηκε ως εξής:

α) από την κλίμακα Internet Motives Scale (Papacharissi & Rubin, 2000) προστέθηκαν οι παρακάτω προτάσεις: η πρόταση «Γιατί μπορώ να εκφράζομαι ελεύθερα» προστέθηκε στον παράγοντα Επικοινωνία, η πρόταση «Για να ανήκω σε μια ομάδα που έχει ίδια ενδιαφέροντα με εμένα» προστέθηκε στον παράγοντα Συντροφιά, οι προτάσεις «Για να ψάξω πληροφορίες», «Για να ενημερώνομαι για τρέχοντα θέματα» και «Για να αποκτήσω περισσότερες γνώσεις» προστέθηκαν στο νέο παράγοντα Ενημέρωση.

β) η πρόταση «Γιατί νιώθω περισσότερο αποδεκτός/η στο διαδίκτυο από ότι εκτός διαδικτύου» προστέθηκε στον παράγοντα Συναισθημα, οι προτάσεις «Για να γνωρίσω περισσότερα πράγματα για τον τόπο που ζω τώρα» και «Για να μάθω περισσότερα πράγματα για την ιστορία, την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου που ζω τώρα» προστέθηκαν στον παράγοντα Ενημέρωση

γ) δημιουργήθηκε ακόμα ένας νέος παράγοντας (πλην αυτού της Ενημέρωσης) ο οποίος ονομάστηκε «Νοσταλγία-ανήκειν», και αποτελείται από τις ακόλουθες προτάσεις: «Για να επικοινωνώ με τους συγγενείς και φίλους που βρίσκονται σε άλλες χώρες», «Γιατί με ανακουφίζει να μιλάω με συγγενείς και φίλους που βρίσκονται σε άλλες χώρες», «Γιατί με βοηθάει να θυμάμαι τη σχέση με

ανθρώπους και μέρη που έχω ζήσει», και «Γιατί με κάνει να νιώθω ότι ανήκω και σε μια άλλη ομάδα ανθρώπων ως προς τη καταγωγή μου».

δ) προστέθηκε μια ανοιχτού τύπου ερώτηση, «Χρησιμοποιώ τις Ιστοσελίδες Κοινωνικής Δικτύωσης και για άλλο λόγο...»

Για την αξιολόγηση της νοσταλγίας χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Νοσταλγίας Southampton-δεύτερη έκδοση (Southampton Nostalgia scale) του Barrett και συνεργατών (2010), η οποία προσαρμόστηκε στα ελληνικά από τις Παπαστυλιανού και Τσινού (2018). Η κλίμακα αποτελείται από επτά προτάσεις και περιλαμβάνει ερωτήσεις όπως, «Πόσο σημαντική είναι για σένα η νοσταλγία;» ή «Πόσο σημαντικό είναι για σένα να φέρνεις στο μυαλό σου καταστάσεις από το παρελθόν που σου άρεσαν;». Οι απαντήσεις μετρούνται με 7-βαθμη κλίμακα που κυμαίνεται από το ένα (1)=Καθόλου έως το επτά (7)=Πάρα πολύ. Η συνολική βαθμολογία προκύπτει από το μέσο όρο των απαντήσεων εφόσον γίνει αντιστροφή της έβδομης ερώτησης. Ο δείκτης αξιοπιστίας της συνολικής κλίμακας ισούται με 0,83. Η παραπάνω τιμή δηλώνει ότι η αξιοπιστία της κλίμακας είναι ικανοποιητική (Ουζούνη & Νακάκης, 2011).

Για την αξιολόγηση του επιπολιτισμού χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Επιπολιτισμού (Acculturation Index) των Ward και Kennedy (1994), η οποία προσαρμόστηκε στα ελληνικά από τις Παπαστυλιανού και Τσινού (2018). Η κλίμακα αποτελείται από 21 προτάσεις, οι οποίες αποτελούνται από δύο υποκατηγορίες. Η πρώτη υποκατηγορία αφορά τη σχέση των ατόμων με τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης και η δεύτερη με τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Στη συνέχεια, αν γίνει ένας επιμέρους διαχωρισμός της κλίμακας μπορεί να επιτευχθεί η δημιουργία τεσσάρων κατηγοριών, οι οποίες αφορούν τις τέσσερις διαφορετικές μορφές επιπολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα, υψηλή αναγνώριση του εαυτού ως μέλους τόσο της ομάδας των ατόμων της χώρας προέλευσης όσο και της χώρας υποδοχής κατηγοριοποιείται ως εναρμόνιση, χαμηλή αναγνώριση του εαυτού τόσο ως μέλους της ομάδας των ατόμων της χώρας προέλευσης όσο και της χώρας υποδοχής κατηγοριοποιείται ως περιθωριοποίηση, υψηλή αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης και χαμηλή αναγνώριση ως μέλους της χώρας υποδοχής κατηγοριοποιείται ως διαχωρισμός και, τέλος, χαμηλή αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης και υψηλή αναγνώριση ως μέλους της χώρας υποδοχής κατηγοριοποιείται ως αφομοίωση. Ο παραπάνω διαχωρισμός με βάση τις τιμές γίνεται είτε λαμβάνοντας υπόψη τη μέση τιμή είτε τη διάμεσο. Η επιλογή της

μεθόδου κατηγοριοποίησης εξαρτάται από τον ερευνητή και τις δυνατότητες συγκρίσεων που δίνει η κάθε μέθοδος ανάλογα με το μέγεθος των υποκατηγοριών που δημιουργούνται. Η κλίμακα, λοιπόν, περιλαμβάνει δηλώσεις όπως, «Ο τρόπος που ντύνομαι είναι παρόμοιος με αυτόν των περισσότερων: συμπατριωτών μου ή των περισσότερων Ελλήνων» ή «Ο τρόπος ζωής μου είναι παρόμοιος με αυτόν των περισσότερων: συμπατριωτών μου ή των περισσότερων Ελλήνων». Οι απαντήσεις μετρούνται με 7-βαθμη κλίμακα που κυμαίνεται από το ένα (1)=Ισχύει πολύ έως το επτά (7)=Δεν ισχύει καθόλου. Οι συμμετέχοντες καλούνται να δώσουν μια απάντηση όσον αφορά τους συμπατριώτες τους και μια όσον αφορά τους Έλληνες. Ο δείκτης αξιοπιστίας Cronbach's alpha συνολικά των παραγόντων της κλίμακας ισούται με 0,95, ενώ συγκεκριμένα για την κατηγορία που αφορά τους συμπατριώτες ισούται με 0,93 και για την κατηγορία που αφορά τα άτομα της χώρας υποδοχής ισούται, επίσης, με 0,93. Οι παραπάνω τιμές, λοιπόν, δηλώνουν ότι ο δείκτης αξιοπιστίας τόσο για τη συνολική κλίμακα όσο και για τις επιμέρους κατηγορίες είναι ικανοποιητικός (Ουζούνη & Νακάκης, 2011).

Τέλος, τα δημογραφικά στοιχεία αξιολογήθηκαν με αυτοσχέδια κλίμακα, η οποία κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Συγκεκριμένα, αποτελείται από 10 ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αφορούν το φύλο, την ηλικία, την εθνικότητα, τη γλώσσα, το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονιών, την ακαδημαϊκή επίδοση, καθώς και το χρόνο, τη διάρκεια και τη γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ.

Διαδικασία

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας του μεταπτυχιακού Εφαρμοσμένη Ψυχολογία παιδιού και εφήβου του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Αρχικά, η έρευνα εγκρίθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και στη συνέχεια υπήρξε επικοινωνία με διευθυντές γυμνασίων και λυκείων της Αττικής. Σε πρώτη φάση, η τηλεφωνική επικοινωνία με τα σχολεία είχε ως στόχο τον εντοπισμό εκείνων στα οποία φοιτά σημαντικός αριθμός μεταναστών μαθητών. Στη συνέχεια, ενημερώθηκαν μέσω προσωπικής επαφής οι διευθυντές των σχολείων με σημαντικό αριθμό μεταναστών για τους σκοπούς της έρευνας και για το είδος των ερωτηματολογίων. Επιπλέον, ζητήθηκε η άδειά τους για την είσοδο στο σχολείο και τη συλλογή δεδομένων. Έπειτα, λοιπόν, από συνεννόηση με τον εκάστοτε διευθυντή ορίστηκε η ημερομηνία και η ώρα που

θα εξυπηρετούσε με βάση τη λειτουργία του σχολείου, ώστε να γίνει η χορήγηση των ερωτηματολογίων.

Αρχικά, ενημερώθηκαν οι μαθητές για τους σκοπούς της έρευνας και τους χορηγήθηκαν, τόσο στους γηγενείς όσο και στους μετανάστες, οι γονικές συγκαταθέσεις, οι οποίες έπρεπε να υπογραφούν από τον γονέα ή κηδεμόνα τους και να επιστραφούν μέχρι μια συγκεκριμένη ημερομηνία. Οι συγκαταθέσεις χορηγήθηκαν σε όλους τους μαθητές των σχολείων εκτός από όσους παρακολουθούσαν την Α΄ Γυμνασίου και δε συμπεριλαμβάνονταν στο δείγμα της έρευνας. Σε επόμενη φάση, χορηγήθηκαν τα ερωτηματολόγια σε έντυπη μορφή στους μαθητές που επέστρεψαν υπογεγραμμένες τις συγκαταθέσεις. Η συλλογή των δεδομένων διήρκησε από το Μάρτιο έως το Μάιο του 2019.

Η χορήγηση των ερωτηματολογίων έγινε ομαδικά, εφόσον δόθηκαν οι απαραίτητες οδηγίες. Σε όλα τα σχολεία, οι μαθητές που είχαν φέρει υπογεγραμμένες τις γονικές συγκαταθέσεις μεταφέρθηκαν σε μια διαφορετική αίθουσα, ώστε να μη διαταραχθεί η διαδικασία του μαθήματος. Στην περίπτωση που ο αριθμός των συμμετεχόντων ήταν αρκετά μεγάλος, οι μαθητές χωρίζονταν σε ομάδες και η παραπάνω διαδικασία πραγματοποιούνταν σε δύο ή τρεις διαφορετικές διδακτικές ώρες. Πριν την έναρξη της χορήγησης των ερωτηματολογίων, όλοι οι μαθητές ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας, την εθελοντική τους συμμετοχή, τη δυνατότητα να αποχωρήσουν οποιαδήποτε στιγμή το επιθυμήσουν, την τήρηση της ανωνυμίας και της εμπιστευτικότητας, καθώς και για τη χρήση των δεδομένων αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς.

Η διάρκεια συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων από τους μαθητές κυμαίνονταν από 20 έως 30 λεπτά. Επίσης, η σειρά χορήγησής τους ήταν σταθερή για όλους τους συμμετέχοντες. Συγκεκριμένα, η σειρά των ερωτηματολογίων ήταν η εξής: ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων, Κλίμακα Πολλαπλής Εθνοτικής Ταυτότητας, Κλίμακα Αντιλαμβανόμενου Στρες, Κλίμακα χρήσης ΙΚΔ, Κλίμακα Νοσταλγίας, Κλίμακα Επιπολιτισμού. Σε όλη τη διάρκεια της χορήγησης δε δίνονταν περαιτέρω οδηγίες πέρα από όσες αναγράφονταν στα ερωτηματολόγια, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις γινόταν διακριτική υπενθύμιση, ώστε οι μαθητές να διαβάζουν προσεκτικά τις οδηγίες. Ωστόσο, υπήρχαν ορισμένοι μαθητές που δυσκολεύονταν με ορισμένες έννοιες του ερωτηματολογίου και συγκεκριμένα με τη «νοσταλγία» και την «αίσθηση του ανήκειν». Σε αυτές τις περιπτώσεις δόθηκαν διευκρινίσεις σε όλους

τους μαθητές. Στο τέλος της διαδικασίας ευχαριστούσα τους διευθυντές και το διευθυντή του σχολείου για τη συμμετοχή τους στην έρευνα.

Αποτελέσματα

Συσχετίσεις των μεταβλητών της έρευνας

Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν οι στατιστικές αναλύσεις μέσω της χρήσης του στατιστικού προγράμματος SPSS statistics 24. Αρχικά, έγινε έλεγχος των συσχετίσεων μεταξύ των εξαρτημένων μεταβλητών της έρευνας. Οι συσχετίσεις υπολογίστηκαν χωριστά για τους γηγενείς μαθητές και για τους μετανάστες, ενώ στη συνέχεια υπολογίστηκαν χωριστά τόσο για τους μετανάστες πρώτης όσο και για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς. Καθώς τα δεδομένα της παρούσας μελέτης δεν ακολουθούσαν την κανονική κατανομή, έγινε υπολογισμός του μη παραμετρικού συντελεστή συσχέτισης spearman (r_s). Στη συνέχεια, ακολουθούν οι πίνακες, οι οποίοι περιλαμβάνουν τα σχετικά ευρήματα για την κάθε ομάδα του συνολικού δείγματος.

Πίνακας 1. Μ.Ο., Τ.Α. και συνάφειες (spearman r_s) μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας για τους γηγενείς μαθητές

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	M.O.	T.A.
1. Εθνοτική Ταυτότητα	1,00										3,45	0,64
2. Στρες	-,298 **	1,00									1,93	0,60
3. Διασκέδαση	-0,14	,321 **	1,00								3,73	1
4. Διαφυγή	-,180 *	,398 **	,640 **	1,00							3,16	1,22
5. Επικοινωνία	0,03	,216 *	,524 **	,642 **	1,00						3,34	0,97
6. Συναισθημα	0,06	,302 **	,414 **	,642 **	,548 **	1,00					2,62	0,92
7. Συντροφιά	-0,06	,350 **	,385 **	,577 **	,433 **	,691 **	1,00				2,49	0,77
8. Ενημέρωση	-0,15	,387 **	,305 **	,254 **	0,05	,312 **	,412 **	1,00			2,77	0,9
9. Νοσταλγία-ανήκειν	0,03	,311 **	0,08	,250 **	,171 *	,581 **	,667 **	,295 **	1,00		2,63	0,78
10. Νοσταλγία	-,346 **	,314 **	0,10	0,10	-0,06	,173 *	0,00	,240 **	,175 *	1,00	4,06	1,26

Σημείωση. * $p < .05$, ** $p < .01$.

Οι τιμές που παρουσιάζονται στον Πίνακα 1 δείχνουν τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας για τους γηγενείς μαθητές. Αρχικά, φαίνεται ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική αρνητική συσχέτιση μικρού βαθμού μεταξύ της εθνοτικής ταυτότητας και του ψυχολογικού στρες ($r_s = -.29$, $p < .01$), της διαφυγής ως αιτίου χρήσης των ΙΚΔ ($r_s = -.18$, $p < .05$) και της νοσταλγίας ($r_s = -.35$, $p < .01$). Επιπλέον, παρατηρείται στατιστικώς σημαντική θετική συσχέτιση μικρού βαθμού μεταξύ του στρες και όλων των υπόλοιπων μεταβλητών, δηλαδή της νοσταλγίας ($r_s = .31$, $p < .01$) και των κινήτρων χρήσης ΙΚΔ που είναι η διασκέδαση ($r_s = .32$, $p < .01$), η διαφυγή ($r_s = .39$, $p < .01$), η επικοινωνία ($r_s = .22$, $p < .05$), το συναίσθημα ($r_s = .30$, $p < .01$), η συντροφιά ($r_s = .35$, $p < .01$), η ενημέρωση ($r_s = .39$, $p < .01$) και η νοσταλγία-ανήκειν ($r_s = -.31$, $p < .01$). Εξαιρέση αποτελούν ο επιπολιτισμός με τον οποίο δε φαίνεται να υπάρχει στατιστικώς σημαντική σχέση και η εθνοτική ταυτότητα που αναφέρθηκε προηγουμένως. Όσον αφορά τα αίτια χρήσης των ΙΚΔ, όλες οι διαστάσεις φαίνεται να σχετίζονται σημαντικά θετικά μεταξύ τους (μικρού ή μετρίου βαθμού συσχετίσεις), με εξαίρεση τη διάσταση της ενημέρωσης σε σχέση με την επικοινωνία και τη διάσταση της νοσταλγίας-ανήκειν σε σχέση με τη διασκέδαση. Μεταξύ των τελευταίων μεταβλητών, δηλαδή, δε φαίνεται να υπάρχει στατιστικώς σημαντική συσχέτιση. Τέλος, η νοσταλγία φαίνεται να σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά (μικρός βαθμός συσχέτισης) με το συναίσθημα ($r_s = -.17$, $p < .05$), την ενημέρωση ($r_s = .24$, $p < .01$) και τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s = .18$, $p < .05$) και αρνητικά με το στρες ($r_s = -.31$, $p < .01$), ενώ ο επιπολιτισμός σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά (μικρού βαθμού συσχέτιση) με τη διασκέδαση ($r_s = -.36$, $p < .01$), τη διαφυγή ($r_s = .26$, $p < .01$), το συναίσθημα ($r_s = -.27$, $p < .01$), την ενημέρωση ($r_s = .36$, $p < .01$) και τη νοσταλγία ($r_s = .26$, $p < .01$).

Πίνακας 2. Μ.Ο., Τ.Α. και συνάφειες (spearman rho) μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας για τους μετανάστες μαθητές (N=195)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Μ.Ο.	Τ.Α.
1. Εθνοτική ταυτότητα	1,00													
2. Στρες	0,05	1,00											3,54	0,6
3. Διασκέδαση	-0,05	-0,11	1,00										1,98	0,61
4. Διαφυγή	-0,03	,346**	,328**	1,00									3,67	0,76
5. Επικοινωνία	0,04	0,07	,300**	,378**	1,00								2,88	1,09
6. Συναίσθημα	-,148*	0,13	,162*	,309**	,260**	1,00							3,49	0,74
7. Συντροφιά	-0,05	0,09	,168*	,245**	,214**	,348**	1,00						2,8	0,86
8. Ενημέρωση	0,09	0,00	,165*	0,08	,171*	,200**	,308**	1,00					2,61	0,78
9. Νοσταλγία-ανήκειν	0,12	-0,08	0,07	,162*	,262**	0,07	,434**	,372**	1,00				2,78	0,74
10. Νοσταλγία	-0,02	,306**	-0,06	,237**	,317**	,283**	,199**	,252**	0,12	1,00			3,2	0,79
11. Αναγνώριση εαυτού-χώρα προέλευσης	-,175*	,317**	-0,01	0,01	0,07	,191**	0,05	-0,13	-,412**	,154*	1,00		4,67	
12. Αναγνώριση εαυτού-χώρα υποδοχής	0,13	-0,01	0,09	,269**	-0,12	0,14	0,13	-,180*	-0,08	-,262**	,162*	1,00	3,49	1,32
													3,41	1,16

Σημείωση. * $p < ,05$. ** $p < ,01$.

Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας για το σύνολο των μεταναστών μαθητών. Από τα δεδομένα προκύπτει ότι η εθνοτική ταυτότητα σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά αρνητικά (μικρού βαθμού συσχέτιση) μόνο με το συναίσθημα ως λόγο χρήσης των ΙΚΔ ($r_s = -.15$, $p < .05$) και με την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ($r_s = -.18$, $p < .05$), ενώ το στρες σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά (μικρού βαθμού συσχέτιση) με τη διαφυγή ($r_s = .35$, $p < .01$), τη νοσταλγία ($r_s = .31$, $p < .01$) και με την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ($r_s = .32$, $p < .01$). Όσον αφορά τα αίτια χρήσης των ΙΚΔ όλες οι διαστάσεις σχετίζονται στατιστικώς σημαντικά θετικά μεταξύ τους (μικρού βαθμού συσχέτιση) εκτός από την ενημέρωση με τη διαφυγή ($r_s = .08$, $p > .01$) και τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s = .07$, $p > .01$), καθώς και τη νοσταλγία-ανήκειν με τη διασκέδαση ($r_s = .07$, $p > .01$) και με το συναίσθημα ($r_s = .07$, $p > .01$). Η

μεταβλητή της νοσταλγίας, από την άλλη πλευρά, παρατηρείται ότι σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά με όλες τις μεταβλητές εκτός της εθνοτικής ταυτότητας ($r_s = -.02$, $p > .01$), της διασκέδασης ($r_s = -.01$, $p > .01$) και της νοσταλγίας-ανήκειν ($r_s = .12$, $p > .01$), με τις οποίες δεν υπάρχει σημαντικού βαθμού συσχέτιση, καθώς και της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ($r_s = -.26$, $p < .01$) με την οποία υπάρχει αρνητικής κατεύθυνσης σημαντική συσχέτιση (μικρού βαθμού). Τέλος, η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης σχετίζεται σημαντικά θετικά με το στρες ($r_s = .32$, $p < .01$), το συναίσθημα ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ ($r_s = .19$, $p < .01$) και τη νοσταλγία ($r_s = .15$, $p < .05$) και αρνητικά με την εθνοτική ταυτότητα ($r_s = -.18$, $p < .05$) και τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s = -.41$, $p < .01$) ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ (μικρού βαθμού συσχέτιση), ενώ η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής, πέρα από τις μεταβλητές που προαναφέρθηκαν, σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά (μικρού βαθμού συσχέτιση) με την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ($r_s = .16$, $p < .05$).

Πίνακας 3. *M.O.*, *T.A.* και συνάφειες (*spearman rho*) μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας για τους μετανάστες πρώτης γενιάς ($N=25$)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	<i>M.O.</i>	<i>T.A.</i>
1. Εθνοτική ταυτότητα	1,00												3,56	0,61
2. Στρες	0,07	1,00											1,98	0,60
3. Διασκέδαση	-0,12	-0,09	1,00										3,63	0,77
4. Διαφυγή	-0,04	,327**	,311**	1,00									2,86	1,11
5. Επικοινωνία	-0,02	,164*	,247**	,395**	1,00								3,44	0,75
6. Συναισθημα	-0,11	0,13	,204**	,300**	,296**	1,00							2,78	0,87
7. Συντροφιά	0,03	0,14	,197*	,281**	,221**	,450**	1,00						2,50	0,77
8. Ενημέρωση	0,14	0,05	,157*	0,05	,177*	,225**	,308**	1,00					2,74	0,77
9. Νοσταλγία-ανήκειν	,194*	-0,02	0,06	,205**	,282**	,161*	,404**	,377**	1,00				3,11	0,77
10. Νοσταλγία	0,02	,328**	-0,06	,205**	,390**	,280**	,299**	,281**	,215**	1,00			4,69	1,29
11. Αναγνώριση εαυτού-χώρα προέλευσης	-,165*	,299**	0,05	0,00	0,10	0,09	0,11	-0,09	-,351**	,161*	1,00		3,51	1,33
12. Αναγνώριση εαυτού χώρα υποδοχής	0,10	-0,04	0,05	,236**	-,170*	,168*	0,09	-,220**	-0,09	-,266**	,190*	1,00	3,38	1,18

Σημείωση. * $p < ,05$. ** $p < ,01$.

Ο πίνακας 3 απεικονίζει τις συσχετίσεις των μεταβλητών της έρευνας για το δείγμα των μεταναστών πρώτης γενιάς. Όσον αφορά τη μεταβλητή της εθνοτικής ταυτότητας, η διαφορά με το συνολικό δείγμα των μεταναστών είναι ότι σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά με τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s=.19$, $p<.05$) ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ (μικρού βαθμού συσχέτιση), ενώ όσον αφορά το στρες, παρατηρούνται οι ίδιες συσχετίσεις με μόνη διαφορά την επιπλέον ύπαρξη σημαντικής θετικής συσχέτισης μικρού βαθμού με την επικοινωνία ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ ($r_s=.16$, $p<.05$). Επίσης, από τον πίνακα προκύπτει ότι όλες οι μεταβλητές, οι οποίες αποτελούν τα αίτια χρήσης των ΙΚΔ, σχετίζονται στατιστικώς σημαντικά θετικά μεταξύ τους (μικρού βαθμού συσχετίσεις), εκτός από τη διαφυγή με την ενημέρωση και τη νοσταλγία-ανήκειν με τη διασκέδαση. Η νοσταλγία, από την άλλη

πλευρά, φαίνεται ότι σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά (μικρού βαθμού συσχέτιση) με όλες τις μεταβλητές εκτός από την εθνοτική ταυτότητα και τη διασκέδαση ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ. Παρουσιάζει, δηλαδή σημαντική θετική συσχέτιση με το στρες ($r_s=.33, p<.01$), τη διαφυγή ($r_s=.21, p<.01$), την επικοινωνία ($r_s=.39, p<.01$), το συναίσθημα ($r_s=.28, p<.01$), τη συντροφιά ($r_s=.30, p<.01$), την ενημέρωση ($r_s=.28, p<.01$), τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s=.22, p<.01$), καθώς και την αναγνώριση του εαυτού τόσο ως μέλους της χώρας προέλευσης ($r_s=.16, p<.06$), ενώ σχετίζεται αρνητικά με την αναγνώριση του εαυτού τόσο ως μέλους της χώρας υποδοχής ($r_s=-.27, p<.01$). Τέλος, η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης, όπως και στο συνολικό δείγμα των μεταναστών, σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά με το στρες ($r_s=.30, p<.01$) και τη νοσταλγία ($r_s=.16, p<.05$) και αρνητικά με την εθνοτική ταυτότητα ($r_s=-.17, p<.05$) και τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s=-.35, p<.01$) (μικρού βαθμού συσχετίσεις), ενώ η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής σχετίζεται σημαντικά θετικά με τη διαφυγή ($r_s=.24, p<.01$), το συναίσθημα ($r_s=.17, p<.05$) και την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ($r_s=.19, p<.05$) και αρνητικά με την επικοινωνία ($r_s=-.17, p<.05$), την ενημέρωση ($r_s=-.22, p<.01$) και τη νοσταλγία ($r_s=-.27, p<.01$) (μικρού βαθμού συσχετίσεις).

Πίνακας 4. *M.O.*, *T.A.* και συνάφειες (*spearman rho*) μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς ($N=170$)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	M.O	T.A.
1. Εθνοτική ταυτότητα	1,00												3,39	0,56
2. Στρες	0,07	1,00											1,98	0,69
3. Διασκέδαση	,502*	-0,20	1,00										3,91	0,66
4. Διαφυγή	0,04	,405*	0,33	1,00									3,04	0,97
5. Επικοινωνία	,596**	-0,38	,631**	0,01	1,00								3,81	0,58
6. Συναισθημα	-0,16	-0,05	-0,16	0,37	0,01	1,00							2,87	0,81
7. Συντροφιά	-0,25	-0,22	-0,38	-0,28	-,400*	-,479*	1,00						3,35	0,41
8. Ενημέρωση	-0,32	-0,39	0,27	0,30	-0,08	-0,07	0,12	1,00					3,00	0,40
9. Νοσταλγία-ανήκειν	-0,20	-0,22	-0,04	-,398*	-0,11	-,556**	,491*	-0,03	1,00				3,73	0,74
10. Νοσταλγία	-,418*	-0,02	0,07	,500*	-0,11	0,28	0,11	0,20	-0,17	1,00			4,41	1,11
11. Αναγνώριση εαυτού-χώρα προέλευσης	-0,12	0,16	-,485*	0,10	-0,01	,754**	-0,42	-,441*	-,679**	0,04	1,00		3,30	1,32
12. Αναγνώριση εαυτού-χώρα υποδοχής	,518*	0,18	0,30	,440*	0,15	-0,15	0,03	0,12	-,503*	-0,28	-0,05	1,00	3,63	0,99

Σημείωση. * $p < ,05$. ** $p < ,01$.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι συσχετίσεις των μεταβλητών της έρευνας για το δείγμα των μεταναστών μαθητών πρώτης γενιάς. Όσον αφορά τη μεταβλητή της εθνοτικής ταυτότητας παρατηρούνται διαφορές σε σύγκριση με τους μετανάστες δεύτερης γενιάς. Η εθνοτική ταυτότητα, λοιπόν, φαίνεται ότι έχει στατιστικώς σημαντική θετική συσχέτιση μέτριου βαθμού με τη διασκέδαση ($r_s=.50$, $p<.05$), την επικοινωνία ($r_s=.60$, $p<.01$) και την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ($r_s=.52$, $p<.05$), καθώς και στατιστικώς σημαντική αρνητική συσχέτιση με τη νοσταλγία ($r_s=-.42$, $p<.05$). Το στρες, σε αντίθεση, επίσης, με τους μετανάστες δεύτερης γενιάς εμφανίζει σημαντική θετική συσχέτιση μικρού βαθμού μόνο με τη μεταβλητή της διαφυγής ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ ($r_s=.41$, $p<.05$). Επιπλέον, ενώ στους μετανάστες δεύτερης γενιάς και στους γηγενείς παρατηρούνται στατιστικώς σημαντικές θετικές συσχετίσεις μεταξύ της πλειοψηφίας των μεταβλητών που

αφορούν τα αίτια χρήσης των ΙΚΔ, αυτό δε συμβαίνει στον ίδιο βαθμό για το δείγμα των μεταναστών πρώτης γενιάς. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι στατιστικώς σημαντικά θετικά σχετίζεται μόνο η επικοινωνία με τη διασκέδαση ($r_s=.63, p<.01$) (υψηλού βαθμού συσχέτιση). Οι υπόλοιπες μεταβλητές είτε δεν παρουσιάζουν σημαντικές συσχετίσεις είτε σχετίζονται αρνητικά. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, εμφανίζεται σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις μεταξύ της νοσταλγίας-ανήκειν και της διαφυγής ($r_s=-.40, p<.05$), της νοσταλγίας-ανήκειν και του συναισθήματος ($r_s=-.56, p<.01$) της συντροφιάς και της επικοινωνίας ($r_s=-.40, p<.05$), καθώς και της συντροφιάς και του συναισθήματος ($r_s=-.48, p<.05$) (υψηλού βαθμού συσχετίσεις). Όσον αφορά τη μεταβλητή της νοσταλγίας, παρατηρείται ότι σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά σε υψηλό βαθμό με την επικοινωνία ($r_s=.50, p<.05$) και στατιστικώς σημαντικά αρνητικά σε μέτριο βαθμό με την εθνοτική ταυτότητα ($r_s=-.42, p<.05$). Τέλος, η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά σε υψηλό βαθμό μόνο με το συναίσθημα ως αίτιο χρήσης των ΙΚΔ ($r_s=.75, p<.01$), ενώ ταυτόχρονα, σχετίζεται σημαντικά αρνητικά με τη διασκέδαση ($r_s=-.49, p<.05$), την ενημέρωση ($r_s=-.44, p<.05$) και τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s=-.68, p<.01$) (υψηλού βαθμού συσχετίσεις). Συγχρόνως, η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής σχετίζεται στατιστικώς σημαντικά θετικά με την εθνοτική ταυτότητα ($r_s=.52, p<.05$) (υψηλού βαθμού συσχέτιση) και τη διαφυγή ($r_s=.4, p<.05$) (μέτριου βαθμού συσχέτιση) και σημαντικά αρνητικά με τη νοσταλγία-ανήκειν ($r_s=-.50, p<.05$) (υψηλού βαθμού συσχέτιση). Παρατηρούνται, επομένως, σημαντικές διαφορές στις συσχετίσεις μεταξύ του δείγματος των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί πως το μέγεθος του δείγματος των μεταναστών πρώτης γενιάς ($N=25$) ήταν αρκετά μικρότερο από το δείγμα των μεταναστών δεύτερης γενιάς ($N=170$).

Η επιλογή μορφής επιπολιτισμού από τους μετανάστες μαθητές πρώτης και δεύτερης γενιάς

Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά στο είδος του επιπολιτισμού, το οποίο φάνηκε να επιλέγουν οι μετανάστες μαθητές του δείγματος. Θα γίνει λόγος στον επιπολιτισμό με βάση και δύο μορφές διάκρισης, δηλαδή την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ή προέλευσης και τις επιμέρους στρατηγικές επιπολιτισμού (εναρμόνιση, αφομοίωση, διαχωρισμός περιθωριοποίηση). Αναλυτικότερα, από τις αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν προέκυψε ότι η πλειοψηφία των μεταναστών

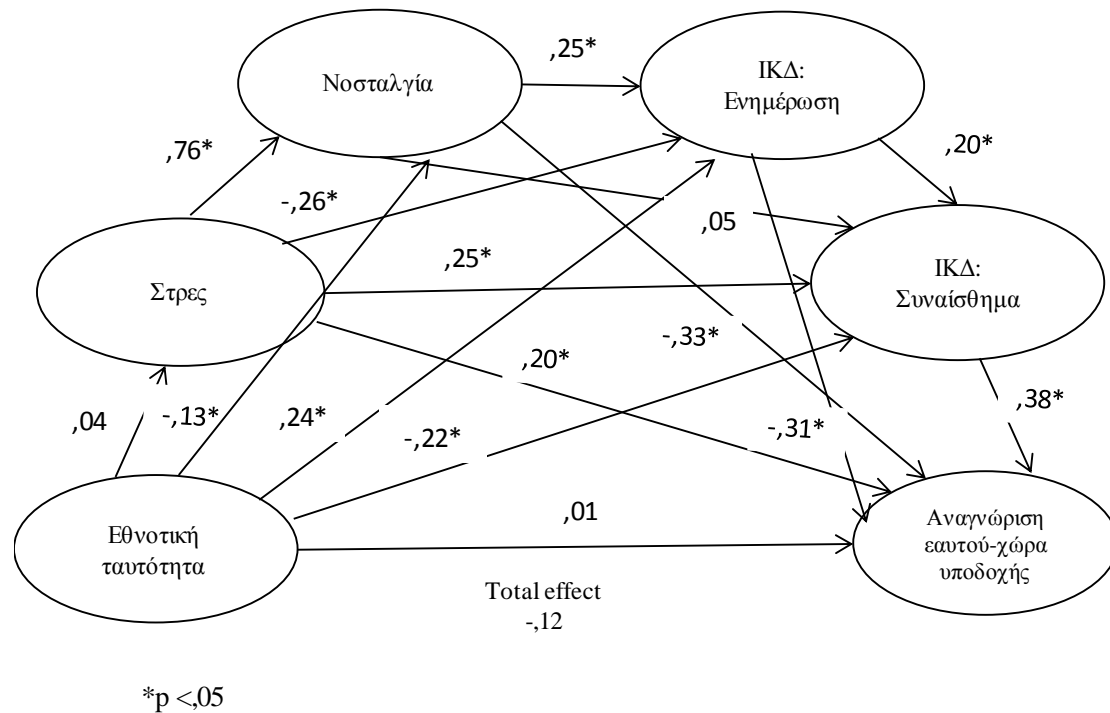
μαθητών τόσο πρώτης (56%) όσο και δεύτερης γενιάς (78%) αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως μέλος της χώρας υποδοχής παρά ως μέλος της χώρας προέλευσης. Όσον αφορά στις επιμέρους στρατηγικές επιπολιτισμού που υιοθετούν οι μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς φαίνεται ότι η πλειοψηφία επιλέγει τη στρατηγική της εναρμόνισης (42%), στη συνέχεια ακολουθεί η στρατηγική της αφομοίωσης (30%) και του διαχωρισμού (20%) και, τέλος, η στρατηγική της περιθωριοποίησης (8%). Από την άλλη πλευρά, οι μετανάστες δεύτερης γενιάς του δείγματος επιλέγουν στην πλειοψηφία τους τη στρατηγική της εναρμόνισης (46%) και στη συνέχεια ακολουθούν η αφομοίωση (31%), ο διαχωρισμός (18%) και, τέλος, η περιθωριοποίηση (5%).

Το στρες, η νοσταλγία και η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής

Λαμβάνοντας υπόψη τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και τις συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας, θεωρήθηκε ενδιαφέρον να διαπιστωθεί κατά πόσο η σχέση εθνοτικής ταυτότητας και επιπολιτισμού διαμεσολαβείται από τρίτους παράγοντες. Ο επιπολιτισμός θα αξιολογηθεί με βάση και τις δύο μορφές διάκρισης, δηλαδή της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ή υποδοχής και των επιμέρους στρατηγικών (εναρμόνιση, αφομοίωση, διαχωρισμός, περιθωριοποίηση). Επιπλέον, θα πρέπει να επισημανθεί πως οι συγκεκριμένες στατιστικές αναλύσεις θα πραγματοποιηθούν μόνο για το δείγμα των μεταναστών μαθητών πρώτης και δεύτερης γενιάς. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η έννοια του επιπολιτισμού σύμφωνα με το ερωτηματολόγιο των Ward και Kennedy (1994) αφορά αποκλειστικά μετανάστες. Για τη μελέτη της παραπάνω σχέσης χρησιμοποιήθηκε η έκδοση 3.3 του στατιστικού εργαλείου PROCESS (Hayes, 2019).

Αναλυτικότερα, λοιπόν, σε πρώτο επίπεδο διερευνήθηκε η διαμεσολάβηση από τρίτους παράγοντες της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής για τους μετανάστες δεύτερης γενιάς. Οι παράγοντες αυτοί είναι το στρες, η νοσταλγία και η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ. Αρχικά, μέσω του μοντέλου μελετήθηκε η προβλεπτική σχέση μεταξύ όλων των μεταβλητών και στη συνέχεια η ύπαρξη πολλαπλής διαμεσολάβησης.

Διάγραμμα 1. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της ενημέρωσης και του συναισθήματος (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 1, φαίνεται ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της νοσταλγίας ($b = -.13$, $p < .05$) και των κινήτρων της ενημέρωσης ($b = .24$, $p < .05$) και του συναισθήματος ($b = -.22$, $p < .05$). Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι αρνητικό σε όλες τις περιπτώσεις εκτός από το κίνητρο της ενημέρωσης. Η αύξηση, επομένως, της εθνοτικής ταυτότητας προβλέπει μειωμένο στρες, νοσταλγία και χρήση των ΙΚΔ με κίνητρο το συναίσθημα. Αντίθετα, προβλέπει αύξηση της χρήσης των ΙΚΔ με κίνητρο την ενημέρωση. Όσον αφορά στο στρες, δε φαίνεται να προβλέπεται στατιστικώς σημαντικά από την εθνοτική ταυτότητα ($b = -.17$, $p > .05$). Επιπλέον, από το διάγραμμα προκύπτει ότι το στρες προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη νοσταλγία ($b = .76$, $p < .05$), καθώς και το κίνητρο του συναισθήματος ($b = .25$, $p < .05$) και αρνητικά το κίνητρο της ενημέρωσης ($b = -.26$, $p < .05$). Όσον αφορά στο αίσθημα της νοσταλγίας φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά το κίνητρο της ενημέρωσης ($b = .25$, $p < .05$), ενώ η ενημέρωση από την πλευρά της προβλέπει θετικά το κίνητρο του συναισθήματος ($b = .20$, $p < .05$). Επιπρόσθετα, από το διάγραμμα προκύπτει ότι όλοι οι διαμεσολαβητές προβλέπουν στατιστικώς σημαντικά την εξαρτημένη μεταβλητή,

δηλαδή την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής. Συγκεκριμένα, η νοσταλγία ($b=-.33$, $p<.05$) και το κίνητρο της ενημέρωσης ($b=-.31$, $p<.05$) αποτελούν σημαντικούς αρνητικούς προβλεπτικούς παράγοντες, ενώ το στρες ($b=.20$, $p<.05$) και το κίνητρο του συναισθήματος θετικούς ($b=.38$, $p<.05$). Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη, δηλαδή της εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Τέλος, στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής δε βρέθηκε στατιστικώς σημαντική σχέση.

Πίνακας 5. Επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το στρες, τη νοσταλγία, την ενημέρωση και το συναίσθημα (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	-0,13	0,08	-0,29	0,05
Εθνοτική ταυτότητα→Ενημέρωση →Αναγνώριση εαυτού (χώρα υποδοχής)	-0,08	0,04	-0,17	-0,02
Εθνοτική ταυτότητα→Συναίσθημα→Αναγνώριση εαυτού (χώρα υποδοχής)	-0,08	0,04	-0,18	-0,02
Συγκρίσεις				
Μοντέλο 1 vs Μοντέλο2	0,01	0,06	-0,1	0,12

* $p <.05$

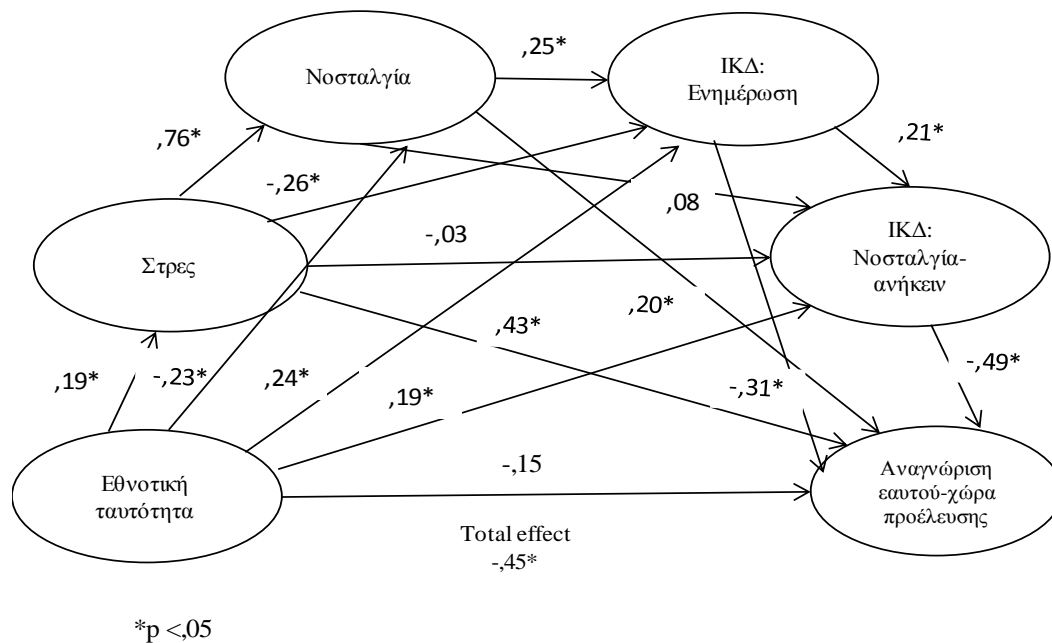
Στον πίνακα 5 παρουσιάζονται οι έμμεσες επιδράσεις της αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής για το δείγμα των μεταναστών μαθητών δεύτερης γενιάς, οι οποίες εμφανίζουν στατιστική σημαντικότητα. Λαμβάνονται, δηλαδή, υπόψη ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες το στρες, η νοσταλγία και η ενημέρωση και το συναίσθημα ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Η επίδραση του κάθε διαμεσολαβητικού παράγοντα μελετάται τόσο μεμονωμένα όσο και σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους. Αναλυτικότερα, λοιπόν, από τον πίνακα προκύπτει ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής διαμέσου του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της ενημέρωσης και του συναισθήματος δεν παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=-.13, 95% BCa CI[-.29,

.05]). Όσον αφορά στους διαμεσολαβητικούς παράγοντες μεμονωμένα ή σε συνδυασμό μεταξύ τους φαίνεται ότι το μόνο στατιστικώς σημαντικό αποτέλεσμα είναι η διαμεσολάβηση της επίδρασης της εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής μεμονωμένα από τα κίνητρα της ενημέρωσης (point estimate=-.08, 95% BCa CI [-.17, -.02]) και του συναισθήματος (point estimate=-.08, 95% BCa CI [-.18, -.02]). Όσον αφορά στη σύγκριση των δύο προαναφερθέντων μοντέλων διαμεσολάβησης δε φάνηκε κάποιο από τα δύο να είναι στατιστικώς σημαντικά ισχυρότερο (point estimate=-.01, 95% BCa CI [-.10, .12]).

Το στρες, η νοσταλγία και η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης

Στη συνέχεια, διερευνήθηκε κατά πόσο το στρες, η νοσταλγία και η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ διαμεσολαβούν στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και επιπολιτισμού στους μετανάστες μαθητές. Συγκεκριμένα, μελετήθηκε η δεύτερη κατηγορία της κλίμακας του επιπολιτισμού που αφορά την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης. Παρακάτω παρουσιάζονται, αρχικά, οι προβλεπτικές σχέσεις ανάμεσα στις παραπάνω μεταβλητές.

Διάγραμμα 2. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της ενημέρωσης και του συναισθήματος (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Στο διάγραμμα 2 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ όλων των μεταβλητών που συμπεριλήφθηκαν στο μοντέλο. Από τις αναλύσεις βρέθηκε ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα όλων των διαμεσολαβητών. Συγκεκριμένα, φάνηκε ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά το στρες ($b=.19$, $p<.05$) και τα κίνητρα της ενημέρωσης ($b=.24$, $p<.05$) και της νοσταλγίας-ανήκειν ($b=.19$, $p<.05$), ενώ προβλέπει αρνητικά το αίσθημα της νοσταλγίας ($b=-.23$, $p<.05$). Όσον αφορά στο στρες φαίνεται ότι προβλέπει σημαντικά τη νοσταλγία ($b=.76$, $p<.05$) και το κίνητρο της ενημέρωσης ($b=-.26$, $p<.05$). Η αύξηση, δηλαδή, του στρες κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της νοσταλγίας κατά 0,76 μονάδες και σε μείωση της ενημέρωσης ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ κατά 0,26 μονάδες. Η νοσταλγία από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά το κίνητρο της ενημέρωσης ($b=.25$, $p<.05$), ενώ η ενημέρωση φαίνεται ότι προβλέπει θετικά το κίνητρο της νοσταλγίας-ανήκειν ($b=.21$, $p<.05$). Όσον αφορά στη σχέση με την εξαρτημένη μεταβλητή, όλοι οι διαμεσολαβητές αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες. Αναλυτικότερα, το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό για το στρες ($b=.43$, $p<.05$) και τη νοσταλγία ($b=.20$, $p<.05$), γεγονός που σημαίνει ότι η αύξηση των παραπάνω μεταβλητών κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης κατά 0,43 και 0,20 μονάδες, αντίστοιχα. Αντίθετα, ως

προς τα κίνητρα της ενημέρωσης ($b=-.31, p<.05$) και της νοσταλγίας-ανήκειν ($b=-.49, p<.05$), το πρόσημο του συντελεστή είναι αρνητικό, γεγονός που σημαίνει ότι η αύξηση των συγκεκριμένων μεταβλητών κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης κατά 0,31 και 0,49 μονάδες, αντίστοιχα. Η άμεση επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας στην εξαρτημένη μεταβλητή χωρίς την ύπαρξη διαμεσολαβητών δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Στην περίπτωση, ωστόσο, που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης φάνηκε να είναι στατιστικώς σημαντική με αρνητικό πρόσημο ($b=-.49, p<.05$).

Πίνακας 6. Επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το στρες, τη νοσταλγία, την ενημέρωση και τη νοσταλγία-ανήκειν (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	0,1	0,08	-0,25	-0,06
Εθνοτική ταυτότητα→Ενημέρωση→Νοσταλγία-ανήκειν→Αναγνώριση εαυτού (χώρα προέλευσης)	-0,03	0,02	-0,17	-0,07

* $p <.05$

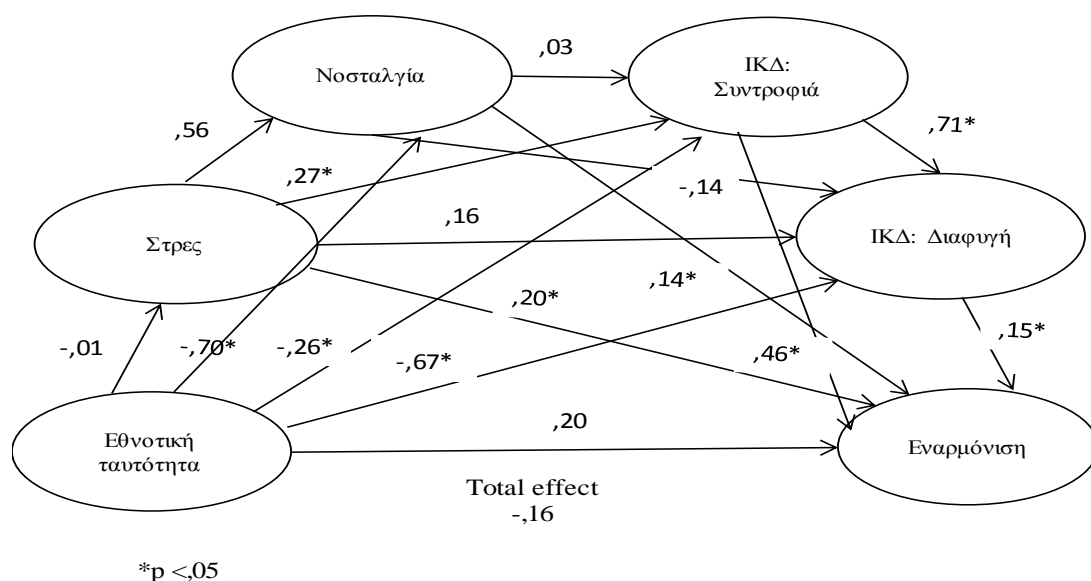
Στον πίνακα 6 παρουσιάζονται οι έμμεσες επιδράσεις της αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης για το δείγμα των μεταναστών μαθητών δεύτερης γενιάς, οι οποίες εμφανίζουν στατιστική σημαντικότητα. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, διαμεσολαβητές ορίστηκαν το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα της ενημέρωσης και της νοσταλγίας-ανήκειν. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=.01, 95% BCa CI [-.25, -.06]). Εξετάζοντας τις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις γίνεται αντιληπτό ότι η μόνη που είναι στατιστικώς σημαντική είναι η διαμεσολάβηση της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης από τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στο μοντέλο, δηλαδή την

ενημέρωση και τη νοσταλγία-ανήκειν (point estimate=-.03, 95% BCa CI [-.17, -.07]). Οι υπόλοιπες έμμεσες επιδράσεις δε φάνηκε να είναι σημαντικές, με αποτέλεσμα να μην παρουσιάζονται στον παραπάνω πίνακα.

Το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα της συντροφιάς και της διαφυγής ως διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και εναρμόνισης στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς

Στη συνέχεια των αναλύσεων διερευνήθηκαν οι παράγοντες επίδρασης και διαμεσολάβησης των επιμέρους στρατηγικών επιπολιτισμού για τους έφηβους μετανάστες. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τις στρατηγικές της εναρμόνισης, της αφομοίωσης, του διαχωρισμού και της περιθωριοποίησης. Σε όλες τις περιπτώσεις ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η εθνοτική ταυτότητα και ως διαμεσολαβητές το στρες και η νοσταλγία. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως σε κάθε μοντέλο χρησιμοποιούνταν διαφορετικά κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, ανάλογα με την εξαρτημένη μεταβλητή. Η επιλογή των μεταβλητών έγινε με βάση τις συσχετίσεις. Αναλυτικότερα, όσον αφορά τη στρατηγική της εναρμόνισης, διερευνήθηκε η επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας δια μέσου της επίδρασης του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της συντροφιάς και της διαφυγής.

Διάγραμμα 3. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της εναρμόνισης, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της συντροφιάς και της διαφυγής (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Στο Διάγραμμα 3 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ όλων των μεταβλητών. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα του αισθήματος της νοσταλγίας ($b=-.70$, $p<.05$), καθώς και των κινήτρων της συντροφιάς ($b=-.26$, $p<.05$) και της διαφυγής ($b=-.67$, $p<.05$). Και στις τρεις παραπάνω περιπτώσεις ο συντελεστής παλινδρόμησης έχει αρνητικό πρόσημο. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της νοσταλγίας κατά 0,70 μονάδες, του κινήτρου της συντροφιάς κατά 0,26 μονάδες και του κινήτρου της διαφυγής κατά, 67 μονάδες. Το στρες, από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι αποτελεί σημαντικό θετικό προβλεπτικό παράγοντα του κινήτρου της συντροφιάς ($b=.27$, $p<.05$), ενώ το κίνητρο της συντροφιάς προβλέπει σημαντικά θετικά το κίνητρο της διαφυγής ($b=.71$, $p<.05$). Όσον αφορά τη σχέση διαμεσολαβητών και εξαρτημένης μεταβλητής, από το διάγραμμα προκύπτει ότι υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι τόσο το στρες ($b=.20$, $p<.05$) και η νοσταλγία ($b=.14$, $p<.05$) όσο και τα κίνητρα του συναισθήματος ($b=.46$, $p<.05$) και τη διαφυγής ($b=.15$, $p<.05$) προβλέπουν τη στρατηγική της εναρμόνισης. Σε όλες τις περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι η αύξηση τους συνεπάγεται και αύξηση της στρατηγικής της εναρμόνισης. Όσον αφορά στην προβλεπτική σχέση της ανεξάρτητης με την εξαρτημένη μεταβλητή χωρίς την παρουσία των διαμεσολαβητών, δεν παρατηρήθηκε στατιστική σημαντικότητα ($b=.20$, $p>.05$). Τέλος, στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο, η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και εναρμόνισης δε φαίνεται, επίσης, να είναι στατιστικώς σημαντική ($b=-.16$, $p>.05$).

Πίνακας 7. Επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στη στρατηγική της εναρμόνισης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το στρες, τη νοσταλγία και τα κίνητρα του συναισθήματος και της διαφυγής (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

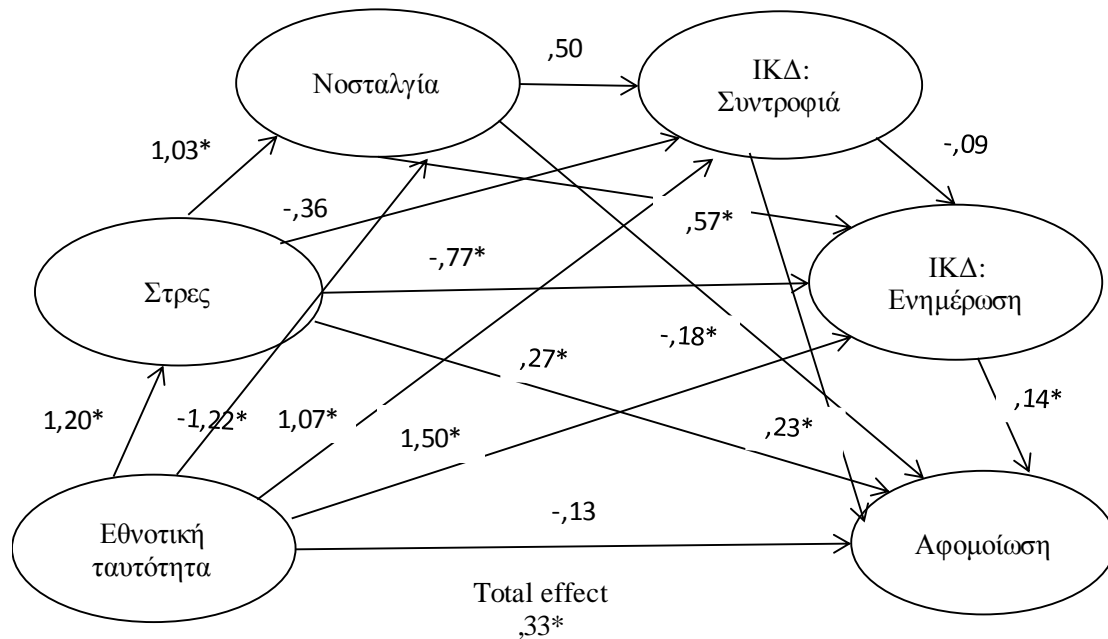
Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	-0,35	0,2	-0,65	0,13
Εθνοτική ταυτότητα→ Νοσταλγία→Εναρμόνιση	-0,1	0,05	-0,21	-0,1

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζονται οι έμμεσες επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στη στρατηγική της εναρμόνισης, οι οποίες βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές. Αρχικά, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις δεν παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=-.35, 95% BCa CI[-.65, .13]). Όσον αφορά στις έμμεσες επιδράσεις με μεμονωμένους διαμεσολαβητές ή με συνδυασμό μεταξύ τους, από την ανάλυση προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας στην εναρμόνιση μόνο δια μέσου της αίσθησης της νοσταλγίας (point estimate=-.01, 95% BCa CI[-.21, -.01]). Όλες οι υπόλοιπες μεταβλητές δε φάνηκε να αποτελούν σημαντικούς διαμεσολαβητές.

Το στρες, η νοσταλγία και τα κίνητρα της συντροφιάς και της ενημέρωσης ως διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης στους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς

Στη συνέχεια, μελετήθηκαν οι παράγοντες επίδρασης της στρατηγικής της αφομοίωσης για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας και ως διαμεσολαβητές το στρες, η αίσθηση της νοσταλγίας και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Πιο συγκεκριμένα, στο συγκεκριμένο μοντέλο ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ χρησιμοποιήθηκαν η συντροφιά και η ενημέρωση. Η εξαρτημένη μεταβλητή, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως ήταν η στρατηγική της αφομοίωσης.

Διάγραμμα 4. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της αφομοίωσης, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της συντροφιάς και της ενημέρωσης (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

* $p < .05$

Στο διάγραμμα 5 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ της εθνοτικής ταυτότητας, της αφομοίωσης και των διαμεσολαβητών που συμπεριλήφθηκαν στο συγκεκριμένο μοντέλο. Από το διάγραμμα, λοιπόν, φαίνεται πως η εθνοτική ταυτότητα προβλέπει στατιστικώς σημαντικά όλους τους διαμεσολαβητικούς παράγοντες. Αναλυτικότερα, αποτελεί θετικό προβλεπτικό παράγοντα του στρες ($b=1.20$, $p<.05$), της νοσταλγίας ($b=-1.22$, $p<.05$), της συντροφιάς ($b=1.07$, $p<.05$) και της ενημέρωσης ($b=1.50$, $p<.05$) ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Επομένως, η αύξηση της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση του στρες κατά 1,20 μονάδες, της συντροφιάς κατά 1,07 μονάδες και, τέλος, της ενημέρωσης κατά 1.50 μονάδες. Αντίθετα, η αύξηση της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της νοσταλγίας κατά 1,22 μονάδες. Όσον αφορά στο στρες, φαίνεται ότι αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της νοσταλγίας ($b=1.03$, $p<.05$) και της ενημέρωσης ($b=-.77$, $p<.05$) ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ. Με άλλα λόγια, η αύξηση του στρες κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της νοσταλγίας κατά 1,03 μονάδες και σε μείωση της ενημέρωσης ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ κατά 0,77 μονάδες, αντίστοιχα. Η αίσθηση της νοσταλγίας από την άλλη

πλευρά, φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά το κίνητρο της ενημέρωσης ($b=.57, p<.05$). Ο συντελεστής παλινδρόμησης του παραπάνω ευρήματος είναι θετικός, γεγονός που συνεπάγεται ότι η αύξηση της νοσταλγίας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση του κινήτρου της ενημέρωσης κατά 0,57 μονάδες. Όσον αφορά στη σχέση των διαμεσολαβητών με την εξαρτημένη μεταβλητή, από το διάγραμμα προκύπτει ότι όλες οι μεταβλητές αποτελούν σημαντικούς προβλεπτικούς παράγοντες της αφομοίωσης. Συγκεκριμένα, το στρες ($b=.27, p<.05$) και τα κίνητρα της συντροφιάς ($b=.23, p<.05$) και της ενημέρωσης ($b=.14, p<.05$) προβλέπουν στατιστικώς σημαντικά θετικά τη στρατηγική της αφομοίωσης. Αντίθετα, το αίσθημα της νοσταλγίας εμφανίζει αρνητική προβλεπτική σχέση με την αφομοίωση ($b=-.18, p<.05$). Η άμεση σχέση, από την άλλη πλευρά, της ανεξάρτητης μεταβλητής (εθνοτική ταυτότητα) με την εξαρτημένη (αφομοίωση) χωρίς την επίδραση των διαμεσολαβητών φαίνεται να είναι αρνητική, χωρίς, ωστόσο, να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα ($b=-.13, p>.05$). Τέλος, να σημειωθεί πως στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο, η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης φαίνεται να είναι στατιστικώς σημαντικά θετική ($b=.33, p<.05$).

Στη συνέχεια, εφόσον έγινε έλεγχος των άμεσων επιδράσεων μεταξύ των μεταβλητών διερευνήθηκαν οι έμμεσες επιδράσεις μεταξύ τους. Με άλλα λόγια, εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης διαμεσολαβείται από το στρες, τη νοσταλγία, καθώς και τη συντροφιά και την ενημέρωση ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι στατιστικώς σημαντικές έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 8. Επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στη στρατηγική της αφομοίωσης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το στρες, τη νοσταλγία και τα κίνητρα της συντροφιάς και της ενημέρωσης (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	0,46	0,19	0,16	0,9
Εθνοτική ταυτότητα→ Στρες →Αφομοίωση	0,33	0,12	0,15	0,62
Εθνοτική ταυτότητα→ Συντροφιά→ Αφομοίωση	0,25	0,16	0,01	0,65
Εθνοτική ταυτότητα→ Στρες→ Νοσταλγία→ Συντροφιά→ Αφομοίωση	0,15	0,07	0,01	0,29
Συγκρίσεις				
Μοντέλο 1 vs Μοντέλο2	0,08	0,13	-0,12	0,37
Μοντέλο 1 vs Μοντέλο 3	0,11	0,09	-0,01	0,33
Μοντέλο 2 vs Μοντέλο 3	0,03	0,07	-0,11	0,17

*p <.05

Από τα αποτελέσματα, λοιπόν, προκύπτει ότι η σχέση της εθνοτικής ταυτότητας και της αφομοίωσης διαμεσολαβείται τόσο από μεμονωμένους παράγοντες όσο και από συνδυασμό αυτών. Από τον πίνακα 8, λοιπόν, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις για το συγκεκριμένο μοντέλο παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=.46, 95% BCa CI [.16, .90]). Στη συνέχεια, εξετάζοντας τις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις φαίνεται ότι το στρες (point estimate=.33, 95% BCa CI [.15, .62]) και η συντροφιά ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ (point estimate=.25, 95% BCa CI [.01, .65]) αποτελούν μεμονωμένα σημαντικούς διαμεσολαβητές της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι το στρες σε συνδυασμό με το αίσθημα της νοσταλγίας και το κίνητρο της συντροφιάς διαμεσολαβούν, επίσης, στατιστικώς σημαντικά στη σχέση της εθνοτικής ταυτότητας και της αφομοίωσης (point estimate=-.15, 95% BCa CI [.01, .29]).

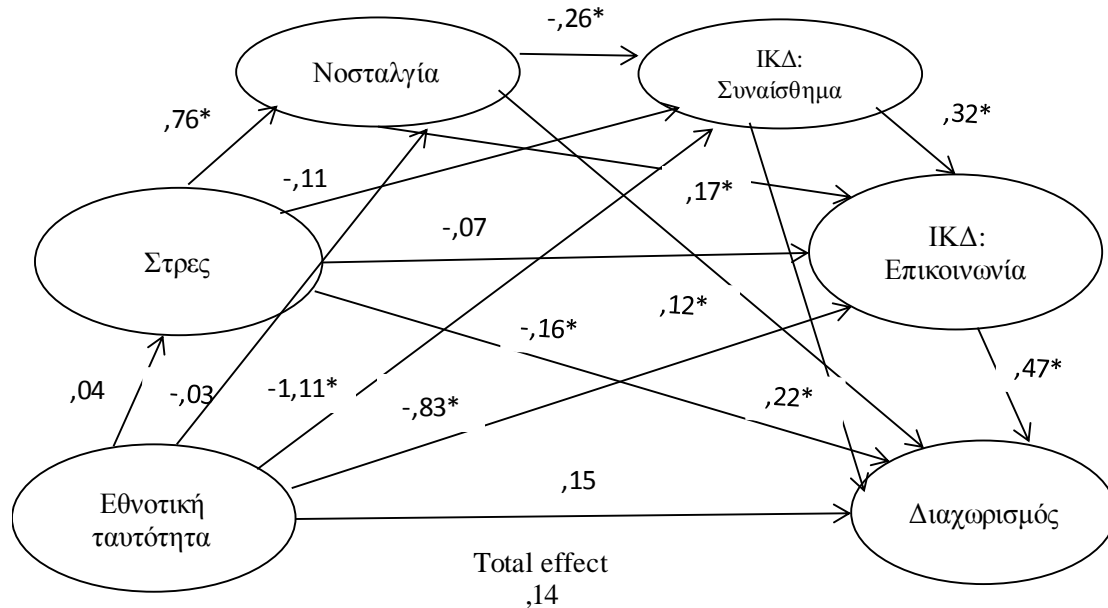
Επιπρόσθετα, στον πίνακα 16 συμπεριλήφθηκαν τα παραπάνω ευρήματα σε ζευγάρια μεταξύ τους, ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο οι συγκεκριμένες έμμεσες επιδράσεις των διαμεσολαβητικών παραγόντων υπερτερούν ή όχι σε σύγκριση με τις υπόλοιπες σε στατιστικώς σημαντικό επίπεδο. Από τα ευρήματα, λοιπόν, δε φαίνεται να υπάρχει κάποια στατιστικώς σημαντική διαφορά μεταξύ των μοντέλων. Επομένως, δε γίνεται να προκύψει κάποιο συμπέρασμα σχετικά με το ποιο από τα τρία μοντέλα

διαμεσολάβησης, τα οποία παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα, είναι ισχυρότερο στην ερμηνεία της επίδρασης της ανεξάρτητης μεταβλητής στην εξαρτημένη.

Το στρες, η νοσταλγία και το συναίσθημα και η επικοινωνία, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς

Στη συνέχεια, μελετήθηκαν οι παράγοντες επίδρασης στη στρατηγικής του διαχωρισμού για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας και ως διαμεσολαβητές το στρες, το αίσθημα της νοσταλγίας και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Πιο συγκεκριμένα, στο παρόν μοντέλο ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ χρησιμοποιήθηκαν το συναίσθημα και η επικοινωνία.

Διάγραμμα 5. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, του διαχωρισμού, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων του συναισθήματος και της επικοινωνίας (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

* $p < .05$

Στο διάγραμμα 5 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα των δυο κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ, δηλαδή του συναισθήματος ($b = -1.11$, $p < .05$) και της επικοινωνίας ($b = -.83$, $p < .05$). Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης και στις δύο περιπτώσεις είναι αρνητικό. Με άλλα

λόγια, η αύξηση της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση του συναισθήματος κατά 1,11 μονάδες, καθώς και σε μείωση της επικοινωνίας κατά 0,83 μονάδες, αντίστοιχα. Επιπλέον, από το διάγραμμα προκύπτει πως το στρες προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά το αίσθημα της νοσταλγίας ($b=.76, p<.05$), ενώ η νοσταλγία με τη σειρά της προβλέπει αρνητικά το κίνητρο του συναισθήματος ($b=-.26, p<.05$) και θετικά το κίνητρο της επικοινωνίας ($b=.17, p<.05$). Τα παραπάνω ευρήματα, λοιπόν, συνεπάγονται ότι η αύξηση του στρες κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της νοσταλγίας κατά 0,76 μονάδες, ενώ η αύξηση της νοσταλγίας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση του κινήτρου του συναισθήματος κατά 0,26 μονάδες και σε αύξηση του κινήτρου της επικοινωνίας κατά 0,17 μονάδες. Μια ακόμη σημαντική προβλεπτική σχέση, η οποία διαφαίνεται στο διάγραμμα, είναι μεταξύ των δυο κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ ($b=.32, p<.05$). Η αύξηση, λοιπόν, του συναισθήματος κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της επικοινωνίας κατά 0,32 μονάδες. Επίσης, η σχέση των διαμεσολαβητών με την εξαρτημένη μεταβλητή φαίνεται να εμφανίζει στατιστική σημαντικότητα. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι το αίσθημα της νοσταλγίας ($b=.12, p<.05$) και τα κίνητρα του συναισθήματος ($b=.22, p<.05$) και της επικοινωνίας ($b=.47, p<.05$) προβλέπουν θετικά τη στρατηγική του διαχωρισμού, ενώ αντίθετα το στρες ($b=-.16, p<.05$) προβλέπει αρνητικά τη συγκεκριμένη στρατηγική του επιπολιτισμού. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής (εθνοτική ταυτότητα) στην εξαρτημένη (διαχωρισμός) χωρίς την επίδραση των διαμεσολαβητών, δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Τέλος, να επισημανθεί σε αυτό το σημείο ότι, στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο, η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού δεν παρουσιάζει, επίσης, στατιστική σημαντικότητα.

Εφόσον διερευνήθηκαν οι άμεσες προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών, στην πορεία έγινε έλεγχος των έμμεσων επιδράσεων. Με άλλα λόγια, εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού διαμεσολαβείται από το στρες, τη νοσταλγία, καθώς και τη συναίσθημα και την επικοινωνία ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι στατιστικώς σημαντικές έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 9. Επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στη στρατηγική του διαχωρισμού με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το στρες, τη νοσταλγίας και τα κίνητρα του συναισθήματος και της επικοινωνίας (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	-0,81	0,23	-1,25	-0,37
Εθνοτική ταυτότητα→Συναίσθημα→Διαχωρισμός	-0,25	0,1	-0,46	-0,05
Εθνοτική ταυτότητα→Επικοινωνία→Διαχωρισμός	-0,39	0,19	-0,83	-0,09
Εθνοτική ταυτότητα→Συναίσθημα→Επικοινωνία→Διαχωρισμός	-0,17	0,06	-0,26	-0,04
Συγκρίσεις				
Μοντέλο 1 vs Μοντέλο2	0,14	0,24	-0,29	0,64
Μοντέλο 1 vs Μοντέλο 3	-0,24	0,11	-0,48	-0,04
Μοντέλο 2 vs Μοντέλο 3	-0,22	0,19	-0,68	0,01

*p <.05

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η σχέση της εθνοτικής ταυτότητας και της στρατηγικής του διαχωρισμού διαμεσολαβείται στατιστικώς σημαντικά τόσο από μεμονωμένους παράγοντες όσο και από συνδυασμό αυτών. Μελετώντας τον πίνακα 9, λοιπόν, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις για το συγκεκριμένο μοντέλο παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=-.81, 95% BCa CI[-1.25, -.37]). Αναλυτικότερα, όσον αφορά στις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις, φαίνεται ότι το συναίσθημα (point estimate=-.25, 95% BCa CI[-.46, -.05]) και η επικοινωνία ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ (point estimate=-.39, 95% BCa CI[-.83, -.09]) αποτελούν μεμονωμένα σημαντικούς διαμεσολαβητές της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού. Επιπλέον, βρέθηκε ότι και τα δύο προαναφερθέντα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ αποτελούν σε συνδυασμό σημαντικούς διαμεσολαβητές μεταξύ ανεξάρτητης και εξαρτημένης μεταβλητής (point estimate=-.17, 95% BCa CI[-.26, -.04]). Από την άλλη πλευρά, το στρες και η νοσταλγία δε φάνηκε να διαμεσολαβούν σημαντικά στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού.

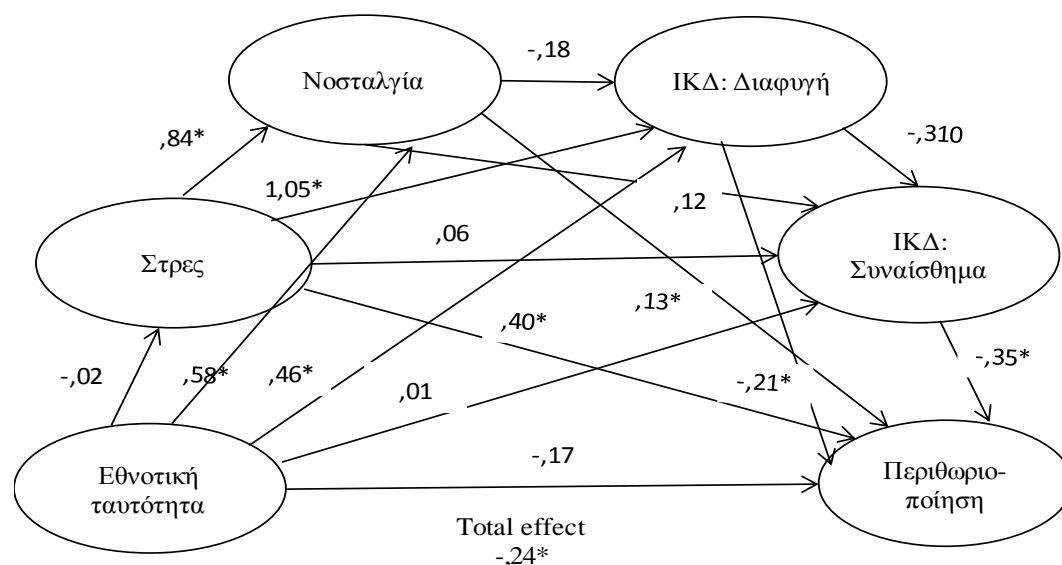
Στη συνέχεια του πίνακα 17 παρουσιάζονται τα παραπάνω ευρήματα σε ζευγάρια μεταξύ τους. Σκοπός είναι να διαπιστωθεί κατά πόσο οι συγκεκριμένες έμμεσες επιδράσεις των διαμεσολαβητικών παραγόντων υπερτερούν ή όχι σε σύγκριση με τις υπόλοιπες σε στατιστικώς σημαντικό επίπεδο. Από τα δεδομένα

προκύπτει ότι το τρίτο μοντέλο που παρουσιάστηκε στον πίνακα 17 είναι ισχυρότερο σε σχέση με το πρώτο μοντέλο. Η διαμεσολάβηση, δηλαδή της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού από τα κίνητρα του συναισθήματος και της επικοινωνίας είναι ισχυρότερη σε σύγκριση με τη διαμεσολάβηση της σχέσης ανεξάρτητης και εξαρτημένης μεταβλητής μόνο από το κίνητρο του συναισθήματος (point estimate=-.24, 95% BCa CI[-.48, -.04]). Όσον αφορά στις υπόλοιπες συγκρίσεις, παρατηρώντας τα δεδομένα του πίνακα 17 προκύπτει ότι δε βρέθηκε κάποιο άλλο στατιστικώς σημαντικό αποτέλεσμα.

Το στρες, η νοσταλγία η διαφυγή και το συναίσθημα, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς

Η τελευταία στρατηγική του επιπολιτισμού είναι η περιθωριοποίηση για την οποία μελετήθηκαν, επίσης, οι παράγοντες επίδρασης για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας και ως διαμεσολαβητές το στρες, η αίσθηση της νοσταλγίας και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Πιο συγκεκριμένα, στο συγκεκριμένο μοντέλο ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ χρησιμοποιήθηκαν η διαφυγή και το συναίσθημα.

Διάγραμμα 6. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της περιθωριοποίησης, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της διαφυγής και του συναισθήματος (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

*p <.05

Στο διάγραμμα 6 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της νοσταλγίας ($b=.58, p<.05$) και του κινήτρου της διαφυγής ($b=.46, p<.05$). Η αύξηση, επομένως, της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της νοσταλγίας κατά 0,58 μονάδες και σε αύξηση της διαφυγής κατά 0,46 μονάδες. Συγχρόνως, το στρες φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά το αίσθημα της νοσταλγίας ($b=.84, p<.05$), καθώς και το κίνητρο της διαφυγής ($b=1.05, p<.05$). Και στις δυο περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι η αύξηση του στρες κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της νοσταλγίας και της διαφυγής κατά 0,84 και 1,05 μονάδες, αντίστοιχα. Όσον αφορά στη σχέση των διαμεσολαβητών με την εξαρτημένη μεταβλητή (περιθωριοποίηση) φαίνεται να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Συγκεκριμένα, το στρες ($b=.40, p<.05$) και η νοσταλγία ($b=.13, p<.05$) φαίνεται να προβλέπουν θετικά τη στρατηγική της περιθωριοποίησης, ενώ το κίνητρο της διαφυγής ($b=-.21, p<.05$) και το κίνητρο του συναισθήματος ($b=-.35, p<.05$) φαίνεται να προβλέπουν αρνητικά την εξαρτημένη μεταβλητή. Επιπλέον, από το διάγραμμα φαίνεται ότι η σχέση ανεξάρτητης (εθνοτική ταυτότητα) και εξαρτημένης μεταβλητής (περιθωριοποίηση) στην περίπτωση που απουσιάζουν οι διαμεσολαβητές, δεν εμφανίζει στατιστική σημαντικότητα. Αντίθετα, στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο, η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης φαίνεται να είναι στατιστικώς σημαντική με αρνητικό πρόσημο ($b=-.24, p>.05$).

Στη συνέχεια, εφόσον εξετάστηκαν οι άμεσες επιδράσεις, ελέγχθηκαν οι έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών. Με άλλα λόγια, εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης διαμεσολαβείται από το στρες, τη νοσταλγία, καθώς και τη διαφυγή και το συναίσθημα ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι στατιστικώς σημαντικές έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 10. Επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στη στρατηγική της περιθωριοποίησης με διαμεσολαβητές το στρες, τη νοσταλγία και τα κίνητρα της διαφυγής και του συναισθήματος (μετανάστες δεύτερης γενιάς)

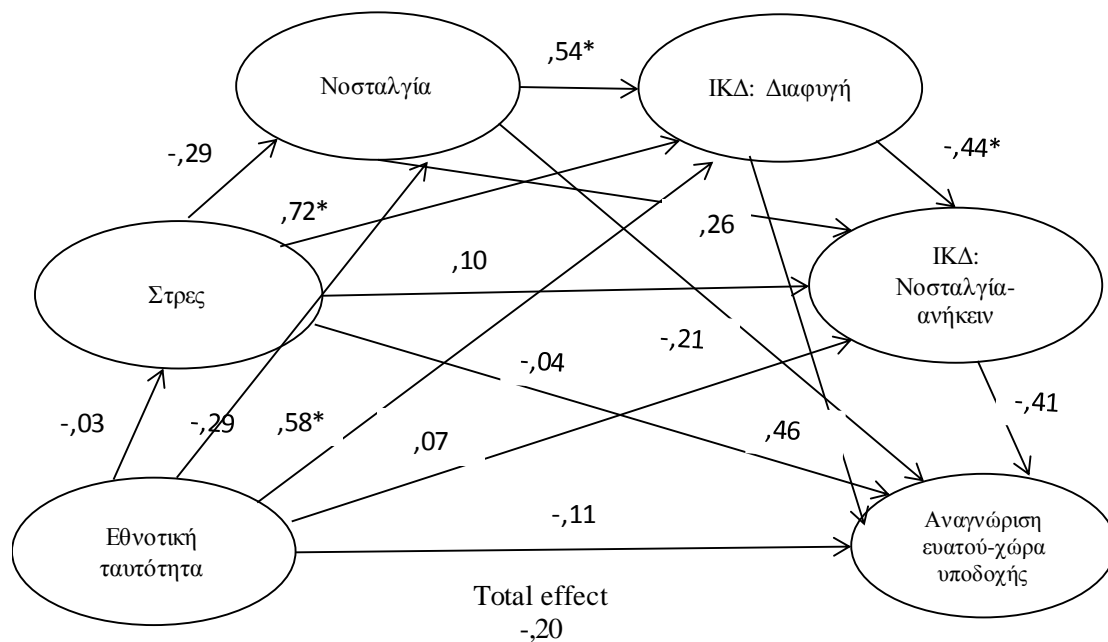
Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	-0,06	0,08	-0,22	0,08
Εθνοτική ταυτότητα→ Διαφυγή→ Περιθωριοποίηση	-0,09	0,07	-0,26	-0,09

Στον Πίνακα 10 παρουσιάζονται οι έμμεσες επιδράσεις της εθνοτικής ταυτότητας στη στρατηγική της περιθωριοποίησης, οι οποίες βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές. Αρχικά, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις δεν παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=-.06, 95% BCa CI[-.22, .08]). Όσον αφορά στις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις με μεμονωμένους διαμεσολαβητές ή με συνδυασμό μεταξύ τους, από την ανάλυση προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας στην περιθωριοποίηση μόνο δια μέσου του κινήτρου της διαφυγής (point estimate=-.09, 95% BCa CI[-.26, -.09]). Όλες οι υπόλοιπες μεταβλητές δε φάνηκε να αποτελούν σημαντικούς διαμεσολαβητές στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης.

Το στρες, η νοσταλγία, η διαφυγή και η νοσταλγία-ανήκειν ως διαμεσολαβητές στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής στους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς

Σε επόμενη φάση, ως δείγμα των στατιστικών αναλύσεων ορίστηκαν οι μαθητές πρώτης γενιάς. Διερευνήθηκε, λοιπόν, η επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας στον επιπολιτισμό των έφηβων μεταναστών πρώτης γενιάς μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας και ως διαμεσολαβητές το στρες, το αίσθημα της νοσταλγίας και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Πιο συγκεκριμένα, στο παρόν μοντέλο ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ χρησιμοποιήθηκαν η διαφυγή και η νοσταλγία-ανήκειν.

Διάγραμμα 7. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων της διαφυγής και της νοσταλγίας-ανήκειν (μετανάστες πρώτης γενιάς)

* $p < .05$

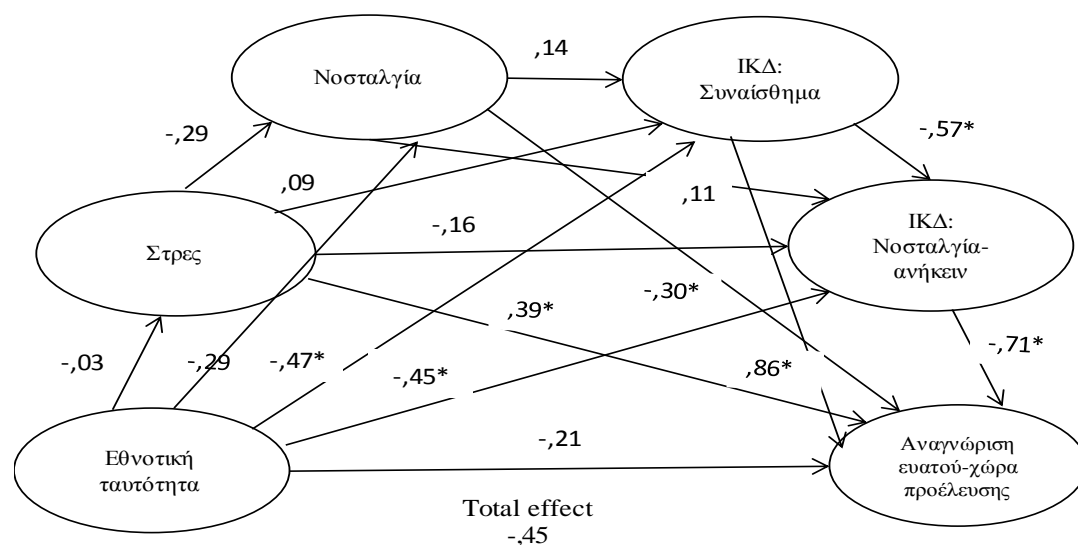
Στο διάγραμμα 7 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα μόνο για το κίνητρο της διαφυγής ($b=.58$, $p<.05$). Η αύξηση, επομένως, της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση του κινήτρου της διαφυγής κατά 0,58 μονάδες. Συγχρόνως, το κίνητρο της διαφυγής προβλέπεται στατιστικώς σημαντικά και από τις μεταβλητές του στρες ($b=.72$, $p<.05$) και της νοσταλγίας ($b=.54$, $p<.05$). Και στις δύο παραπάνω περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι η αύξηση του στρες και της νοσταλγίας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση του κινήτρου της διαφυγής κατά 0,72 και 0,54, αντίστοιχα. Επιπλέον, από το διάγραμμα προκύπτει ότι το κίνητρο της διαφυγής προβλέπει αρνητικά το κίνητρο της νοσταλγίας-ανήκειν ($b=-.44$, $p<.05$). Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της διαφυγής κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της νοσταλγίας-ανήκειν κατά 0,44 μονάδες. Όσον αφορά στη σχέση των διαμεσολαβητών με την εξαρτημένη μεταβλητή (αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής) φαίνεται δεν υπάρχει κάποιο στατιστικώς σημαντικό αποτέλεσμα. Το ίδιο ισχύει και για την άμεση επίδραση της ανεξάρτητης

μεταβλητής στην εξαρτημένη. Τέλος, στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο, η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής δε φαίνεται, επίσης, να είναι στατιστικώς σημαντική. Να επισημανθεί σε αυτό το σημείο πως, όσον αφορά τις έμμεσες επιδράσεις, δεν παρουσιάζεται αντίστοιχος πίνακας, καθώς τα αποτελέσματα δε φάνηκε να είναι στατιστικώς σημαντικά.

Το στρες, η νοσταλγία, το συναίσθημα και η νοσταλγία-ανήκειν ως διαμεσολαβητές στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης στους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς

Στη συνέχεια, διερευνήθηκε η επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης για το δείγμα των έφηβων μεταναστών πρώτης γενιάς. Ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας και ως διαμεσολαβητές το στρες, το αίσθημα της νοσταλγίας και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Πιο συγκεκριμένα, στο παρόν μοντέλο ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ χρησιμοποιήθηκαν το συναίσθημα και η νοσταλγία-ανήκειν.

Διάγραμμα 8. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της εθνοτικής ταυτότητας, της περιθωριοποίησης, του στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων του συναισθήματος και της νοσταλγίας-ανήκειν (μετανάστες πρώτης γενιάς)

*p <.05

Στο διάγραμμα 9 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η εθνοτική ταυτότητα αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα των κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ, δηλαδή του συναισθήματος ($b=-.47, p<.05$) και της νοσταλγίας-ανήκειν ($b=-.45, p<.05$). Με βάση το συντελεστή παλινδρόμησης, προκύπτει ότι η αύξηση της εθνοτικής ταυτότητας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση του συναισθήματος κατά 0,47 μονάδες και σε μείωση της νοσταλγίας ανήκειν κατά 0,45 μονάδες. Επιπλέον, το κίνητρο του συναισθήματος φαίνεται ότι προβλέπει σημαντικά αρνητικά το κίνητρο της νοσταλγίας ανήκειν ($b=-.57, p<.05$), γεγονός που συνεπάγεται ότι η αύξηση του πρώτου κινήτρου κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση του δεύτερου κατά 0,57 μονάδες. Όσον αφορά στη σχέση των διαμεσολαβητών με την εξαρτημένη μεταβλητή (αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης) φαίνεται ότι τα αποτελέσματα παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα. Συγκεκριμένα, το στρες ($b=.39, p<.05$) και το κίνητρο του συναισθήματος ($b=.86, p<.05$) προβλέπουν σημαντικά θετικά την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης, ενώ η νοσταλγία ($b=-.30, p<.05$) και το κίνητρο της νοσταλγίας-ανήκειν ($b=-.81, p<.05$) προβλέπουν αρνητικά την εξαρτημένη μεταβλητή. Με άλλα λόγια, η αύξηση του στρες και του συναισθήματος κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης κατά 0,39 και 0,86 μονάδες, αντίστοιχα, ενώ η αύξηση της νοσταλγίας και της νοσταλγίας-ανήκειν κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης κατά 0,30 και 0,81 μονάδες, αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, η άμεση σχέση ανεξάρτητης και εξαρτημένης μεταβλητής δε φαίνεται να είναι στατιστικώς σημαντική. Τέλος, στην περίπτωση που η εθνοτική ταυτότητα και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο, η σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης δεν παρουσιάζει, επίσης, στατιστική σημαντικότητα.

Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως, όσον αφορά τις έμμεσες επιδράσεις, δεν παρουσιάζεται αντίστοιχος πίνακας, καθώς τα αποτελέσματα δε φάνηκε να είναι στατιστικώς σημαντικά. Επιπλέον, όσον αφορά στις επιμέρους στρατηγικές επιπολιτισμού, δηλαδή την εναρμόνιση, την αφομοίωση, το διαχωρισμό και την περιθωριοποίηση, δεν παρουσιάζονται τα αντίστοιχα αποτελέσματα για τους μετανάστες πρώτης γενιάς, όπως συνέβη στους μετανάστες δεύτερης γενιάς. Αυτό

οφείλεται στο γεγονός ότι το δείγμα των μεταναστών πρώτης γενιάς ήταν αρκετά μικρό, με αποτέλεσμα να είναι πολύ μικρός και ο αριθμός των εφήβων που υιοθετούν τις επιμέρους στρατηγικές επιπολιτισμού. Αυτό, λοιπόν, είχε ως αποτέλεσμα με τη σειρά του να είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί ο στατιστικός έλεγχος της διαμεσολάβησης.

Η καταγωγή (γηγενείς ή μετανάστες) ως προβλεπτικός παράγοντας της αίσθησης του ψυχολογικού στρες, της νοσταλγίας και των κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκαν οι στατιστικοί έλεγχοι. Σε πρώτη φάση ελέγχθηκε η προβλεπτική σχέση μεταξύ καταγωγής και ψυχολογικού στρες, νοσταλγίας και κινήτρων χρήσης των ΙΚΔ. Για τον παραπάνω έλεγχο χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της απλής γραμμικής παλινδρόμησης, εφόσον ελέγχθηκε η τήρηση των προϋποθέσεων.

Πίνακας 11. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης με προβλεπτική μεταβλητή την καταγωγή των μαθητών του δείγματος (γηγενείς ή μετανάστες) (N=327)

Προβλεπτικές Μεταβλητές	Μεταβλητές Κριτήριο	R ²	B	β	T	p
Καταγωγή	Στρες	0,04	0,05	0,04	0,69	0,49
	Νοσταλγία	0,05	0,61	0,23	4,25	0,00
	Διασκέδαση	0,03	-0,06	-0,03	-0,56	0,57
	Διαφυγή	0,01	-0,28	-0,12	-2,16	0,03
	Επικοινωνία	0,01	0,15	0,09	1,57	0,12
	Συναίσθημα	0,01	0,17	0,09	1,74	0,08
	Συντροφιά	0,01	0,12	0,08	1,35	0,18
	Ενημέρωση	0	0,01	0,01	0,11	0,91
	Νοσταλγία-ανήκειν	0,11	0,56	0,33	6,24	0,00

Στον πίνακα 11 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης της παλινδρόμησης. Όπως φαίνεται, η καταγωγή αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα του αισθήματος της νοσταλγίας και των κινήτρων της διαφυγής και της νοσταλγίας-ανήκειν. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ότι το 5% της διακύμανσης των τιμών της αίσθησης της νοσταλγίας ερμηνεύεται από την καταγωγή

των μαθητών ($R^2=.05$). Σύμφωνα με το συντελεστή παλινδρόμησης ($b=.61$) φαίνεται ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στην αίσθηση της νοσταλγίας ανάμεσα σε γηγενείς και μετανάστες μαθητές ($p<.05$). Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό και, επομένως, όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής της καταγωγής από το 1 (γγενείς) στο 2 (μετανάστες) τόσο αυξάνεται και το αίσθημα της νοσταλγίας. Με άλλα λόγια, το αίσθημα της νοσταλγίας φαίνεται ότι αυξάνεται κατά 0,61 μονάδες στους μετανάστες μαθητές.

Επιπλέον, σύμφωνα με τα αποτελέσματα φαίνεται ότι η καταγωγή προβλέπει στατιστικώς σημαντικά δυο από τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ και, συγκεκριμένα, τη διαφυγή και τη νοσταλγία-ανήκειν. Αναλυτικότερα, διαπιστώθηκε ότι μόνο το 1% της διακύμανσης των τιμών του κινήτρου της διαφυγής ερμηνεύεται από την επίδραση της προβλεπτικής μεταβλητής ($R^2=.01$). Ωστόσο, σύμφωνα με το συντελεστή παλινδρόμησης ($b=-.28$, $p<.05$) φαίνεται ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στη διαφυγή ως κινήτρου χρήσης των ΙΚΔ ανάμεσα σε γηγενείς και μετανάστες μαθητές. Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι αρνητικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής της καταγωγής από το 1 (γγενείς) στο 2 (μετανάστες) τόσο μειώνεται και η χρήση των ΙΚΔ με κίνητρο τη διαφυγή. Συγκεκριμένα, η διαφυγή ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ φαίνεται ότι μειώνεται κατά 0,28 μονάδες στους μετανάστες μαθητές του δείγματος.

Όσον αφορά στο κίνητρο της νοσταλγίας-ανήκειν, φάνηκε ότι το 11% της διακύμανσης των τιμών του συγκεκριμένου κινήτρου χρήσης των ΙΚΔ ερμηνεύεται από την επίδραση της καταγωγής. Σύμφωνα με το συντελεστή παλινδρόμησης ($b=.56$, $p<.05$) φαίνεται ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στη νοσταλγία-ανήκειν ως κινήτρου χρήσης των ΙΚΔ ανάμεσα σε γηγενείς και μετανάστες μαθητές. Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης στην προκειμένη περίπτωση είναι θετικό. Αυτό σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της μεταβλητής της καταγωγής από το 1 (γγενείς) στο 2 (μετανάστες) αυξάνεται και το κίνητρο της νοσταλγίας. Με άλλα λόγια, η νοσταλγία-ανήκειν ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ φαίνεται ότι αυξάνεται κατά 0,56 μονάδες στους μετανάστες μαθητές του δείγματος.

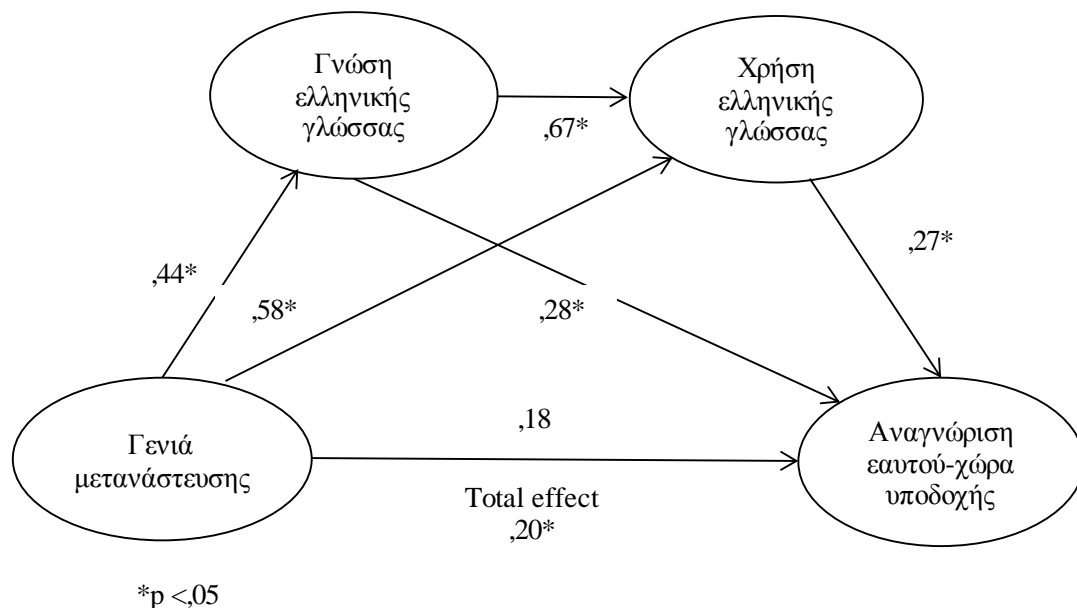
Η γνώση και η της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής

Στην πορεία των αναλύσεων εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση της γενιάς μετανάστευσης με τον επιπολιτισμό διαμεσολαβείται από τρίτους παράγοντες. Και σε

αυτή την περίπτωση αξιοποιήθηκαν και οι δύο διακρίσεις της μεταβλητής του επιπολιτισμού. Με άλλα λόγια, ως εξαρτημένη μεταβλητή ορίστηκε η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ή προέλευσης, καθώς και οι επιμέρους στρατηγικές επιπολιτισμού (εναρμόνιση, αφομοίωση, διαχωρισμός, περιθωριοποίηση).

Αρχικά εξετάστηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής διαμέσου τρίτων παραγόντων. Ως διαμεσολαβητές ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας, καθώς και η γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της διαμεσολάβησης.

Διάγραμμα 9. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

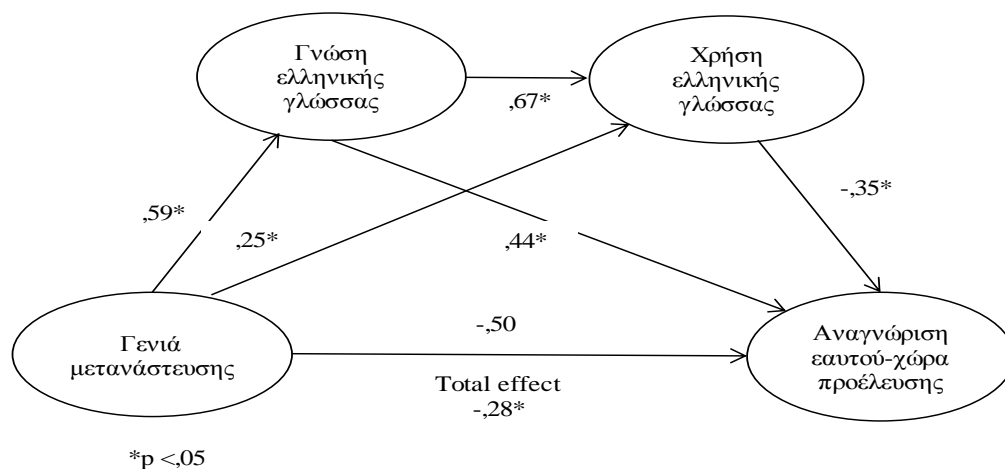
Σύμφωνα με το Διάγραμμα 9, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα τόσο της γνώσης ($b=.44$, $p<.05$) όσο και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας ($b=.58$, $p<.05$). Και στις δύο περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) τόσο αυξάνεται και η γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Όσον αφορά στη γνώση της ελληνικής γλώσσας φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τόσο τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b=.67$, $p<.05$)

όσο και την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ($b=.28, p<.05$). Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής γλώσσας προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ($b=.27, p<.05$). Όσον αφορά την άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Τέλος, στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής φαίνεται ότι είναι στατιστικώς σημαντική ($b=.20, p<.05$). Να επισημανθεί σε αυτό το σημείο πως, όσον αφορά στις έμμεσες επιδράσεις, δεν παρουσιάζεται αντίστοιχος πίνακας, καθώς τα αποτελέσματα δε βρέθηκαν να είναι στατιστικώς σημαντικά.

Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης

Στη συνέχεια, διερευνήθηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης. Συγκεκριμένα, εξετάστηκε η επίδραση τρίτων διαμεσολαβητικών παραγόντων στην παραπάνω σχέση, ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 10. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 10, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα τόσο της γνώσης ($b=.59, p<.05$) όσο

και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας ($b=.25, p<.05$). Και στις δύο περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) τόσο αυξάνεται και η γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Όσον αφορά στη γνώση της ελληνικής γλώσσας φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τόσο τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b=.67, p<.05$) όσο και την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ($b=.44, p<.05$). Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής γλώσσας προβλέπει στατιστικώς σημαντικά αρνητικά την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ($b=-.35, p<.05$). Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης κατά 0,35 μονάδες. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Τέλος, στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης φαίνεται ότι είναι στατιστικώς σημαντική ($b=-.28, p<.05$ με αρνητικό πρόσημο).

Στη συνέχεια, εφόσον εξετάστηκαν οι άμεσες επιδράσεις, ελέγχθηκαν οι έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών. Με άλλα λόγια, εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης διαμεσολαβείται από τη γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Στον πίνακα που ακολουθεί γίνεται αναφορά στα στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα.

Πίνακας 12. Επιδράσεις της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη γνώση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας

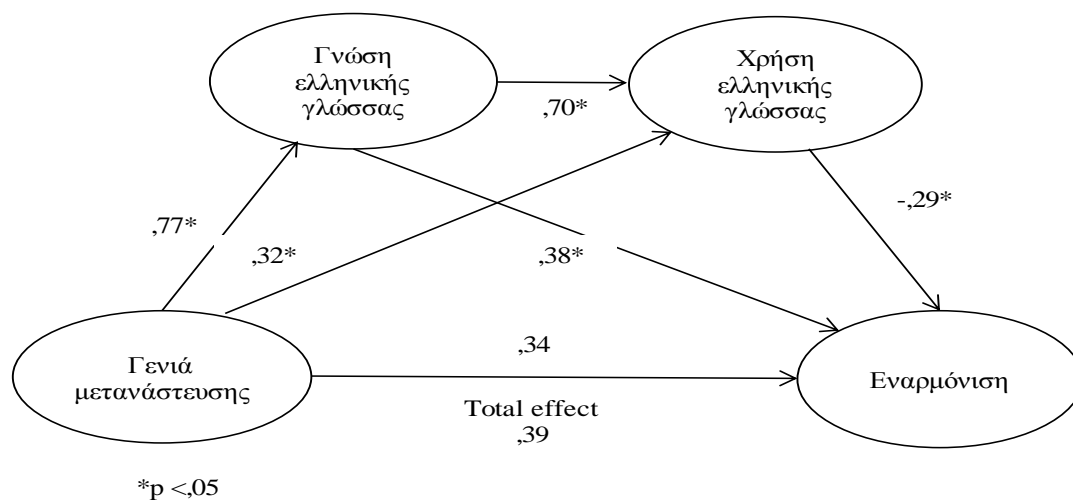
Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	-0,22	-0,1	-0,44	-0,04
Γενιά μετανάστευσης→Χρήση ελληνικής γλώσσας→Αναγνώριση εαυτού-χώρα προέλευσης	-0,26	-0,12	-0,53	-0,04

Στον πίνακα 12 παρουσιάζονται οι επιδράσεις της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη γνώση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας. Αρχικά, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=-.22, 95% BCa CI [-.44, -.04]). Όσον αφορά στις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις με μεμονωμένους διαμεσολαβητές ή με συνδυασμό μεταξύ τους προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης μόνο δια μέσου της χρήσης της ελληνικής γλώσσας (point estimate=-.26, 95% BCa CI [-.53, -.04]). Από την άλλη πλευρά, η γνώση της ελληνικής γλώσσας δε φάνηκε να αποτελεί στατιστικώς σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της στρατηγικής της εναρμόνισης

Επιπλέον, διερευνήθηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στις επιμέρους στρατηγικές επιπολιτισμού. Αρχικά ως εξαρτημένη μεταβλητή ορίστηκε η στρατηγική της εναρμόνισης. Αναλυτικότερα, εξετάστηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην εναρμόνιση μέσω τρίτων διαμεσολαβητικών παραγόντων, οι οποίοι ήταν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 11. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, της εναρμόνισης, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 11, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα τόσο της γνώσης ($b=.77, p<.05$) όσο και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας ($b=.32, p<.05$). Και στις δύο περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) τόσο αυξάνεται και η γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Όσον αφορά στη γνώση της ελληνικής γλώσσας φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τόσο τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b=.70, p<.05$) όσο και τη στρατηγική της εναρμόνισης ($b=.38, p<.05$). Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής γλώσσας προβλέπει στατιστικώς σημαντικά αρνητικά την εναρμόνιση ($b=-.29, p<.05$). Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά μια μονάδα οδηγεί σε μείωση της στρατηγικής της εναρμόνισης κατά 0,29 μονάδες. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στη στρατηγική της εναρμόνισης δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Τέλος, στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και εναρμόνισης δεν παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα.

Στη συνέχεια, εφόσον εξετάστηκαν οι άμεσες επιδράσεις, ελέγχθηκαν οι έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών. Με άλλα λόγια, εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση γενιάς μετανάστευσης και στρατηγικής της εναρμόνισης διαμεσολαβείται από τη γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Στον πίνακα που ακολουθεί γίνεται αναφορά στα στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα.

Πίνακας 13. Επιδράσεις της γενιάς μετανάστευσης στην εναρμόνιση με διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη γνώση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας

Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	0,05	0,11	-0,16	0,31
Γενιά μετανάστευσης → Γνώση ελληνικής γλώσσας → Εναρμόνιση	0,29	0,14	0,02	0,57

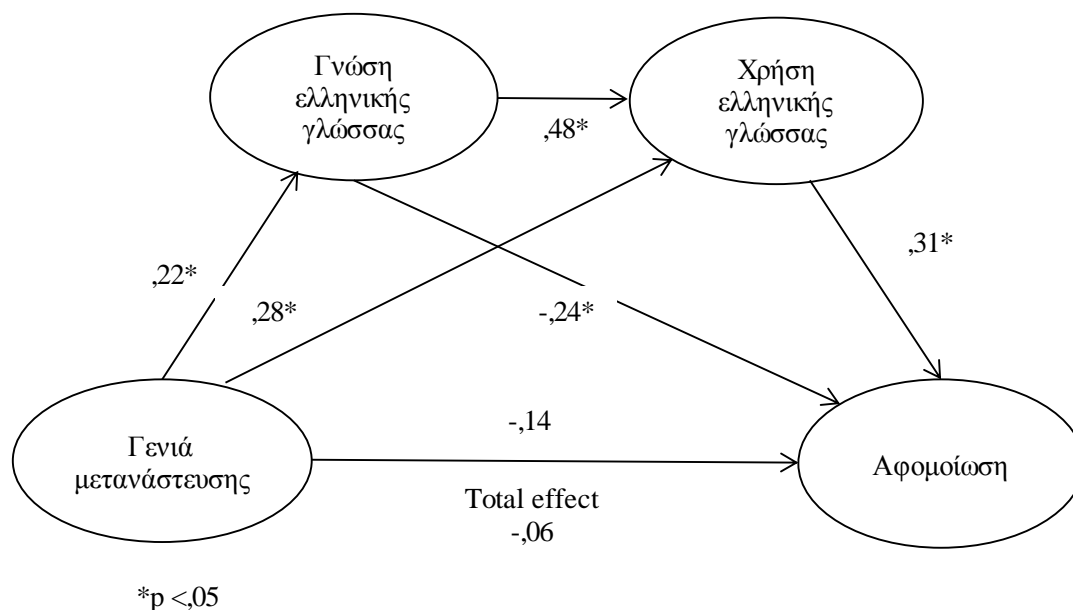
Στον πίνακα 13 παρουσιάζονται οι επιδράσεις της γενιάς μετανάστευσης στη στρατηγική της εναρμόνισης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη γνώση και τη

χρήση της ελληνικής γλώσσας. Αρχικά, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις του μοντέλου δεν παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=-.05, 95% BCa CI [-.16, -.31]). Παρ' όλα αυτά, από τον πίνακα προκύπτει ότι η γνώση της ελληνικής γλώσσας μεμονωμένα αποτελεί σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα. Με άλλα λόγια, από τον πίνακα προκύπτει ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στη στρατηγική της εναρμόνισης μόνο δια μέσου της γνώσης της ελληνικής γλώσσας (point estimate=-.29, 95% BCa CI [.02, .57]). Από την άλλη πλευρά, η χρήση της ελληνικής γλώσσας δε φάνηκε να αποτελεί στατιστικώς σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με τη γνώση της ελληνικής γλώσσας.

Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της στρατηγικής της αφομοίωσης

Η επόμενη στρατηγική του επιπολιτισμού, η οποία ορίστηκε ως εξαρτημένη μεταβλητή ήταν η αφομοίωση. Εξετάστηκε, δηλαδή, η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στη συγκεκριμένη μεταβλητή μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Και σε αυτή την περίπτωση ως διαμεσολαβητές ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας

Διάγραμμα 12. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, της αφομοίωσης, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

Στο διάγραμμα 11 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα τόσο της γνώσης ($b=.22, p<.05$) όσο και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας ($b=.28, p<.05$). Και στις δύο περιπτώσεις το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) τόσο αυξάνεται και η γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Όσον αφορά στη γνώση της ελληνικής γλώσσας φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b=.48, p<.05$), ενώ προβλέπει στατιστικώς σημαντικά αρνητικά τη στρατηγική της αφομοίωσης ($b=-.24, p<.05$). Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής γλώσσας προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη στρατηγική της αφομοίωσης ($b=.31, p<.05$). Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της στρατηγικής της αφομοίωσης κατά 0,31 μονάδες. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στην αφομοίωση δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Τέλος, στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και αφομοίωσης δεν παρουσιάζει, επίσης, στατιστική σημαντικότητα.

Στη συνέχεια, εφόσον εξετάστηκαν οι άμεσες επιδράσεις, ελέγχθηκαν οι έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών. Με άλλα λόγια, εξετάστηκε κατά πόσο η σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της στρατηγικής της αφομοίωσης διαμεσολαβείται από τη γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας. Στον πίνακα που ακολουθεί γίνεται αναφορά στα στατιστικώς σημαντικά αποτελέσματα.

Πίνακας 14. Επιδράσεις της γενιάς μετανάστευσης στην αφομοίωση με διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη γνώση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας

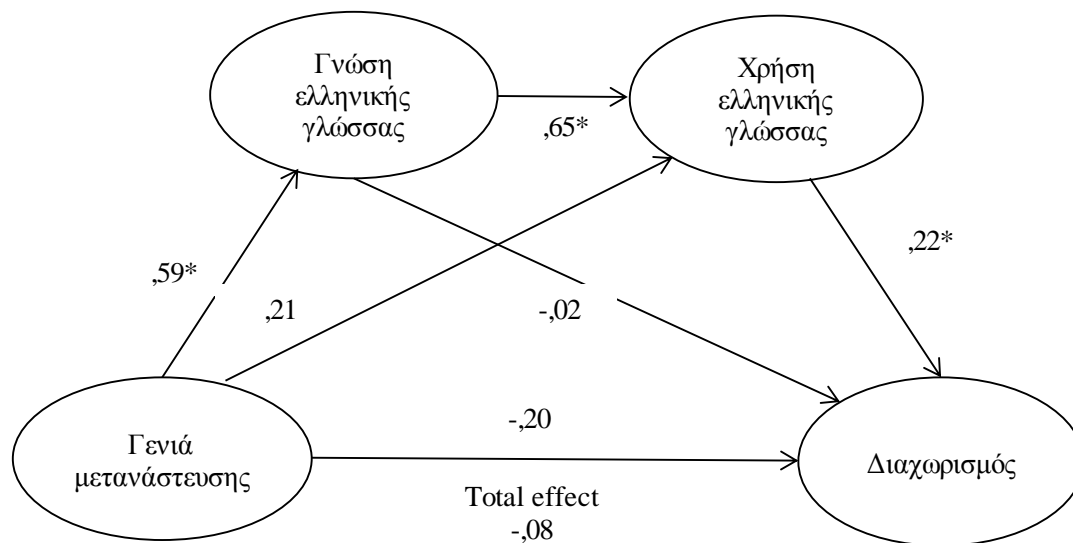
Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	0,09	0,04	0,02	0,17
Γενιά μετανάστευσης → Χρήση ελληνικής γλώσσας → Αφομοίωση	0,09	0,04	0,02	0,17

Στον πίνακα 14 παρουσιάζονται οι επιδράσεις της γενιάς μετανάστευσης στη στρατηγική της αφομοίωσης με διαμεσολαβητικούς παράγοντες τη γνώση και τη χρήση της ελληνικής γλώσσας. Αρχικά, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις του μοντέλου παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=.09, 95% BCa CI [.02, .17]). Όσον αφορά στις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις με μεμονωμένους διαμεσολαβητές ή με συνδυασμό μεταξύ τους, από την ανάλυση προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στη στρατηγική της αφομοίωσης μόνο δια μέσου της χρήσης της ελληνικής γλώσσας (point estimate=.09, 95% BCa CI [.02, .17]). Από την άλλη πλευρά, η γνώση της ελληνικής γλώσσας δε φάνηκε να αποτελεί στατιστικώς σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της στρατηγικής του διαχωρισμού

Στην πορεία των αναλύσεων ως εξαρτημένη μεταβλητή ορίστηκε η στρατηγική του διαχωρισμού. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην προαναφερθείσα στρατηγική επιπολιτισμού μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 13. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, του διαχωρισμού, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

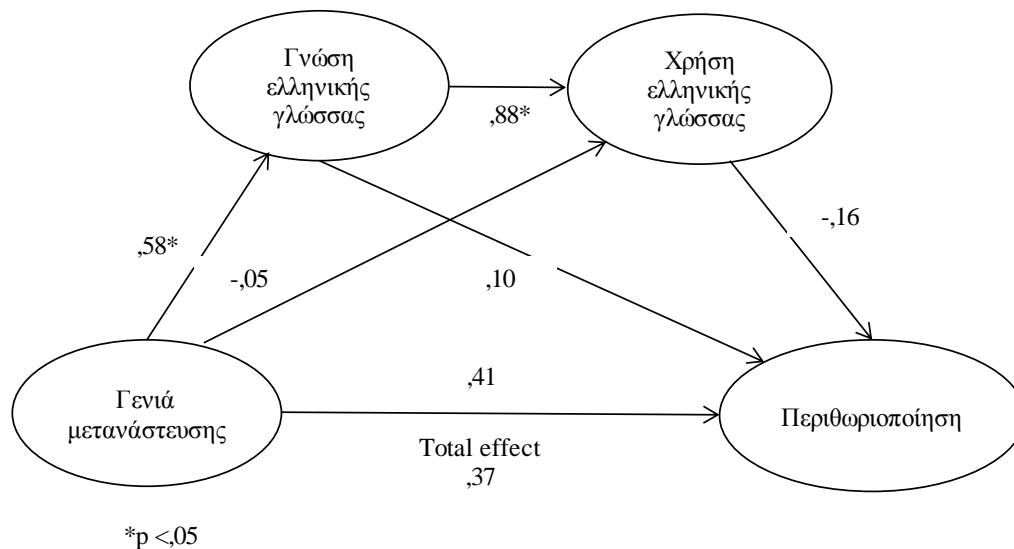
*p <,05

Στο διάγραμμα 13 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της γνώσης της ελληνικής γλώσσας ($b=.59, p<.05$) με το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) τόσο αυξάνεται και η γνώση της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, η προβλεπτική σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Όσον αφορά στη γνώση της ελληνικής γλώσσας φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b=.65, p<.05$), ενώ αντίθετα δεν προβλέπει σε στατιστικώς σημαντικό επίπεδο τη στρατηγική του διαχωρισμού. Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής γλώσσας, από το διάγραμμα προκύπτει ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη στρατηγική του διαχωρισμού ($b=.22, p<.05$). Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της στρατηγικής του διαχωρισμού κατά 0,22 μονάδες. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στο διαχωρισμό δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Επίσης, και στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και διαχωρισμού δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως, όσον αφορά στις έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών, δεν παρουσιάζεται αντίστοιχος πίνακας, καθώς τα αποτελέσματα δεν παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα.

Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της στρατηγικής της περιθωριοποίησης

Η τελευταία στρατηγική του επιπολιτισμού, η οποία εξετάστηκε ήταν η περιθωριοποίηση. Πιο συγκεκριμένα, διερευνήθηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην προαναφερθείσα στρατηγική επιπολιτισμού μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 14. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, της περιθωριοποίησης, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

Στο διάγραμμα 14 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της γνώσης της ελληνικής γλώσσας ($b=.58$, $p<.05$). Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) τόσο αυξάνεται και η γνώση της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, η προβλεπτική σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Όσον αφορά στη γνώση της ελληνικής γλώσσας, φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b=.88$, $p<.05$), ενώ αντίθετα δεν προβλέπει σε στατιστικώς σημαντικό επίπεδο τη στρατηγική της περιθωριοποίησης. Επιπλέον, η χρήση της ελληνικής γλώσσας, από το διάγραμμα προκύπτει ότι δεν προβλέπει στατιστικώς σημαντικά τη στρατηγική της περιθωριοποίησης. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στην περιθωριοποίηση δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Επίσης, και στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και στρατηγικής της περιθωριοποίησης δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως, όσον αφορά στις

έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών, δεν παρουσιάζεται αντίστοιχος πίνακας, καθώς τα αποτελέσματα δεν παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα.

Ο ρόλος της γλώσσας χρήσης των ΙΚΔ στον επιπολιτισμό των μεταναστών μαθητών πρώτης και δεύτερης γενιάς

Τέλος, στην παρούσα ερευνητική εργασία εξετάστηκε κατά πόσο η γλώσσα που επιλέγουν οι μετανάστες μαθητές του δείγματος να χρησιμοποιούν στις ΙΚΔ θα μπορούσαν να προβλέψουν τον επιπολιτισμό. Στη συγκεκριμένη περίπτωση χρησιμοποιήθηκε ο στατιστικός έλεγχος της απλής παλινδρόμησης. Αναλυτικότερα, ως προβλεπτική μεταβλητή ορίστηκε η γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ και ως μεταβλητές κριτήριο η αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης ή υποδοχής και οι επιμέρους στρατηγικές του επιπολιτισμού, δηλαδή η εναρμόνιση, η αφομοίωση, ο διαχωρισμός και η περιθωριοποίηση. Οι παραπάνω προβλεπτικές σχέσεις εξετάστηκαν ξεχωριστά για τις δύο γενιές μετανάστευσης. Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται μόνο τα αποτελέσματα που παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα.

Πίνακας 15. Ανάλυση παλινδρόμησης με μεταβλητή κριτήριο τη στρατηγική της αφομοίωσης για τους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς (N=25)

Προβλεπτικοί παράγοντες	R square	B	β	t	p
Γλώσσα ΙΚΔ	0,71	0,16	0,32	2,14	0,00

Στον πίνακα 15 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης με μεταβλητή κριτήριο τη στρατηγική της αφομοίωσης για τους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς. Θα πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι στον πίνακα συμπεριλήφθηκαν μόνο τα αποτελέσματα, τα οποία παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα όσον αφορά στις μεταβλητές κριτήριο. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ότι το 71% της διακύμανσης των τιμών της στρατηγικής της αφομοίωσης για τους μετανάστες πρώτης γενιάς ερμηνεύεται από τη γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ ($R^2=,71$). Επιπλέον, σύμφωνα με το συντελεστή παλινδρόμησης ($b=.16$, $p<.05$), φαίνεται ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά στη στρατηγική της αφομοίωσης με βάση τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στις ΙΚΔ. Προκύπτει, δηλαδή ότι η αύξηση της μεταβλητής της γλώσσας χρήσης των ΙΚΔ από το 1 (μητρική

γλώσσα) στο 2 (ελληνική γλώσσα), οδηγεί σε αύξηση της στρατηγικής της αφομοίωσης. Όσον αφορά τις υπόλοιπες μεταβλητές κριτήριο, τα αποτελέσματα δεν παρουσιάστηκαν στον πίνακα, καθώς δεν παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα.

Πίνακας 16. Ανάλυση παλινδρόμησης με μεταβλητή κριτήριο τη στρατηγική της αφομοίωσης για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς (N=170)

Προβλεπτικοί παράγοντες	R square	B	β	t	p
Γλώσσα ΙΚΔ	0,27	0,41	0,52	3,31	0,00

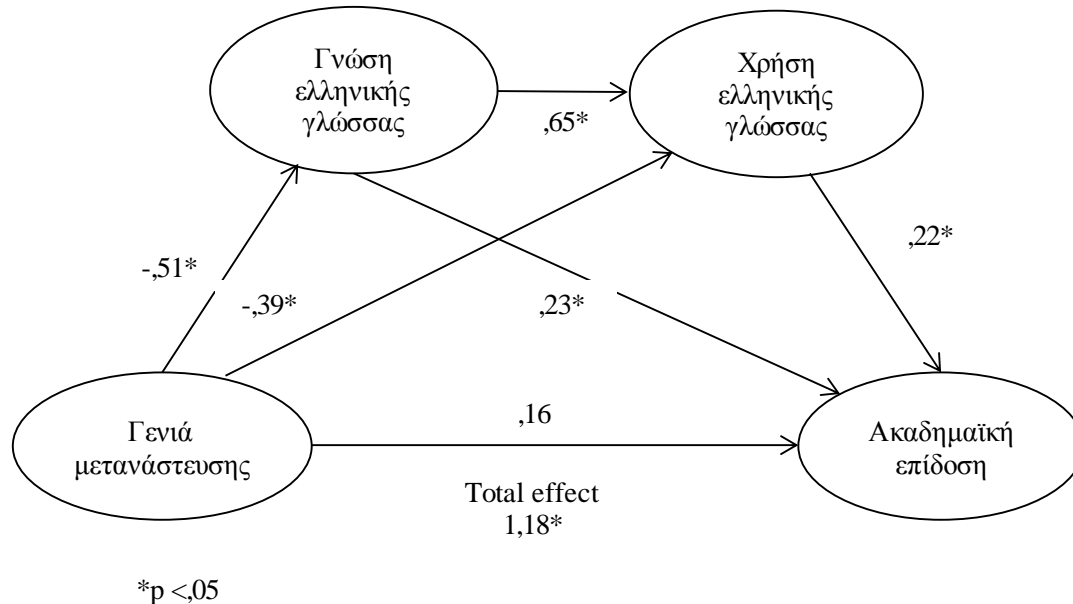
Στον πίνακα 16 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης με προβλεπτική μεταβλητή τη γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ και μεταβλητή κριτήριο τη στρατηγική της αφομοίωσης για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Θα πρέπει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι στον πίνακα συμπεριλήφθηκαν μόνο τα αποτελέσματα, τα οποία παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα όσον αφορά στις μεταβλητές κριτήριο. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται ότι το 27% της διακύμανσης των τιμών της στρατηγικής της αφομοίωσης για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς ερμηνεύεται από τη γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ ($R^2=,27$). Επιπλέον, σύμφωνα με το συντελεστή παλινδρόμησης ($b=.41$, $p<.05$), φαίνεται ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά στη στρατηγική της αφομοίωσης με βάση τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στις ΙΚΔ. Προκύπτει, δηλαδή ότι η αύξηση της μεταβλητής της γλώσσας χρήσης των ΙΚΔ από το 1 (μητρική γλώσσα) στο 2 (ελληνική γλώσσα), οδηγεί σε αύξηση της στρατηγικής της αφομοίωσης. Όσον αφορά τις υπόλοιπες μεταβλητές κριτήριο, τα αποτελέσματα δεν παρουσιάστηκαν στον πίνακα, καθώς δεν παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα.

Η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας ως διαμεσολαβητές στη σχέση της γενιάς μετανάστευσης και ακαδημαϊκής επίδοσης

Με βάση τη στατιστική ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων, φάνηκε ότι υπάρχει διαφορά στην ακαδημαϊκή επίδοση των μεταναστών πρώτης και δεύτερης γενιάς κατά περίπου μια μονάδα. Με αφορμή την παραπάνω διαφορά, θεωρήθηκε σημαντικό να διερευνηθεί η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στην ακαδημαϊκή επίδοση των μεταναστών μαθητών του δείγματος μέσω διαμεσολαβητικών

παραγόντων. Αναλυτικότερα ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 15. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της γενιάς μετανάστευσης, της ακαδημαϊκής επίδοσης, της γνώσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας

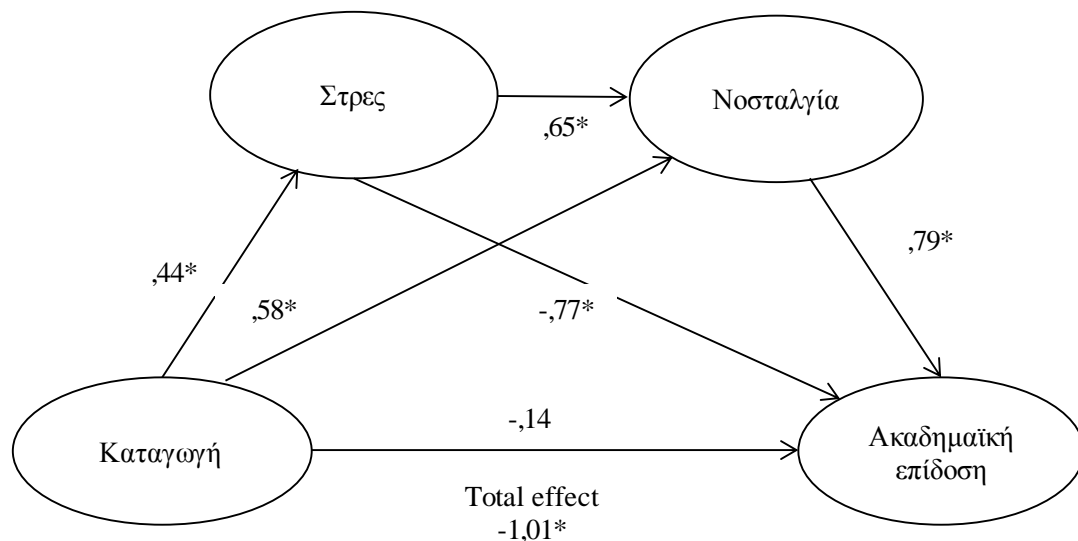
Στο διάγραμμα 15 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η γενιά μετανάστευσης αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα της γνώσης ($b = -.51$, $p < .05$), καθώς και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας ($b = -.39$, $p < .05$). Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης και στις δύο περιπτώσεις είναι αρνητικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της γενιάς μετανάστευσης από το 1 (μετανάστες πρώτης γενιάς) στο 2 (μετανάστες δεύτερης γενιάς) μειώνεται τόσο η γνώση όσο και η χρήση της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, η προβλεπτική σχέση της γενιάς μετανάστευσης και της χρήσης της ελληνικής γλώσσας δε φάνηκε να παρουσιάζει στατιστική σημαντικότητα. Επιπλέον, από το διάγραμμα προκύπτει ότι η γνώση της ελληνικής γλώσσας προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά τη χρήση της ελληνικής γλώσσας ($b = .65$, $p < .05$), καθώς και την ακαδημαϊκή επίδοση ($b = .23$, $p < .05$). Η χρήση της ελληνικής γλώσσας, από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά την ακαδημαϊκή επίδοση ($b = .22$, $p < .05$). Η αύξηση, δηλαδή, της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της ακαδημαϊκής επίδοσης κατά 0,22 μονάδες. Όσον αφορά στην άμεση

επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της γενιάς μετανάστευσης στην ακαδημαϊκή επίδοση δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Αντίθετα, στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και ακαδημαϊκής επίδοσης φαίνεται να είναι στατιστικά σημαντικά θετική ($b=1.18, p<.05$). Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως, όσον αφορά στις έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών, δεν παρουσιάζεται αντίστοιχος πίνακας, καθώς τα αποτελέσματα δεν παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα.

Το ψυχολογικό στρες και η νοσταλγία ως διαμεσολαβητές στη σχέση καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες) και ακαδημαϊκής επίδοσης

Με βάση τη στατιστική ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων, φάνηκε, επίσης, ότι υπάρχει διαφορά στην ακαδημαϊκή επίδοση μεταξύ γηγενών και μεταναστών μαθητών κατά περίπου μια μονάδα. Με αφορμή το παραπάνω εύρημα, θεωρήθηκε σημαντικό να διερευνηθεί η επίδραση της καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες) στην ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών του συνολικού δείγματος μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Αναλυτικότερα ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας.

Διάγραμμα 16. Προβλεπτικές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες), της ακαδημαϊκής επίδοσης, του στρες και της νοσταλγίας

* $p < .05$

Στο διάγραμμα 16 απεικονίζονται οι προβλεπτικές σχέσεις των μεταβλητών που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η καταγωγή αποτελεί στατιστικώς σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα τόσο του στρες ($b=.44$, $p<.05$) όσο και του αισθήματος της νοσταλγίας ($b=.58$, $p<.05$). Το πρόσημο του συντελεστή παλινδρόμησης και στις δύο περιπτώσεις είναι θετικό, γεγονός που σημαίνει ότι όσο αυξάνεται η τιμή της καταγωγής από το 1 (γηγενείς μαθητές) στο 2 (μετανάστες μαθητές) αυξάνεται η γνώση, καθώς και η χρήση της ελληνικής γλώσσας. Επιπλέον, από το διάγραμμα προκύπτει ότι το στρες προβλέπει σε στατιστικώς σημαντικό επίπεδο τη νοσταλγία ($b=.65$, $p<.05$) και την ακαδημαϊκή επίδοση ($b=-.77$, $p<.05$). Στην πρώτη περίπτωση το πρόσημο του συντελεστή είναι θετικό, ενώ στη δεύτερη αρνητικό. Με άλλα λόγια, η αύξηση του στρες κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της νοσταλγίας κατά 0,65 μονάδες και σε μείωση της ακαδημαϊκής επίδοσης κατά 0,77 μονάδες. Το αίσθημα της νοσταλγίας, από την άλλη πλευρά, φαίνεται ότι προβλέπει στατιστικώς σημαντικά θετικά την ακαδημαϊκή επίδοση ($b=.79$, $p<.05$). Η αύξηση, δηλαδή, της νοσταλγίας κατά μια μονάδα οδηγεί σε αύξηση της ακαδημαϊκής επίδοσης κατά 0,79 μονάδες. Όσον αφορά στην άμεση επίδραση της ανεξάρτητης στην εξαρτημένη μεταβλητή, δηλαδή της καταγωγής στην ακαδημαϊκή επίδοση δε φάνηκε να υπάρχει στατιστική σημαντικότητα. Αντίθετα, στην περίπτωση που η γενιά μετανάστευσης και όλοι οι διαμεσολαβητικοί παράγοντες εισάγονται ταυτόχρονα στο μοντέλο η σχέση μεταξύ γενιάς μετανάστευσης και ακαδημαϊκής επίδοσης φαίνεται να είναι στατιστικώς σημαντικά αρνητική ($b=-1.01$, $p<.05$). Στη συνέχεια, παρουσιάζεται πίνακας, ο οποίο περιλαμβάνει τις στατιστικώς σημαντικές έμμεσες επιδράσεις μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 17. Επιδράσεις της καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες) στην ακαδημαϊκή επίδοση με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το στρες και τη νοσταλγία

Επιδράσεις	Product of coefficients		Bootstrapping bias-corrected 95% CI	
	Point Estimate	SE	Lower limit	Upper limit
Συνολικές έμμεσες επιδράσεις	0,44	0,13	0,20	0,73
Καταγωγή → Νοσταλγία → Ακαδημαϊκή επίδοση	0,46	0,13	0,22	0,74

Στον πίνακα 17 παρουσιάζονται οι επιδράσεις της καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες) στην ακαδημαϊκή επίδοση με διαμεσολαβητικούς παράγοντες το ψυχολογικό στρες και το αίσθημα της νοσταλγίας. Αρχικά, φαίνεται ότι οι συνολικές έμμεσες επιδράσεις του μοντέλου παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα (point estimate=.44, 95% BCa CI [.20, .73]). Όσον αφορά στις επιμέρους έμμεσες επιδράσεις με μεμονωμένους διαμεσολαβητές ή με συνδυασμό μεταξύ τους, από την ανάλυση προέκυψε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική επίδραση της καταγωγής στην ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών μόνο δια μέσου του αισθήματος της νοσταλγίας (point estimate=.46, 95% BCa CI [.22, .74]). Από την άλλη πλευρά, το ψυχολογικό στρες δε φάνηκε να αποτελεί στατιστικώς σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό με το αίσθημα της νοσταλγίας.

Συζήτηση

Η μετανάστευση αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο με παγκόσμιες διαστάσεις, το οποίο απασχολεί σε μεγάλο βαθμό και την ελληνική κοινωνία και συνδέεται άμεσα με την έννοια του επιπολιτισμού. Όπως επισημάνθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας ερευνητικής εργασίας, η σημασία της διαδικασίας του επιπολιτισμού είναι μεγάλη τόσο για τους μετανάστες όσο και για τους γηγενείς και, επομένως, κρίνεται σημαντική η διερεύνηση παραγόντων που την επηρεάζουν. Στην παρούσα εργασία οι παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη είναι η εθνοτική ταυτότητα, το στρες, το αίσθημα της νοσταλγίας και τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Τα παραπάνω φαινόμενα αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στη διάρκεια της εφηβείας, η οποία αποτελεί μια περίοδο ραγδαίων αλλαγών και για αυτό το λόγο το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν έφηβοι γηγενείς και μετανάστες. Στις περιπτώσεις που ως ανεξάρτητη μεταβλητή ορίστηκε η εθνοτική ταυτότητα και ως εξαρτημένη ο επιπολιτισμός, οι αναλύσεις πραγματοποιήθηκαν μόνο για το δείγμα των μεταναστών μαθητών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η εθνοτική ταυτότητα αναφέρεται στην πολιτισμική ταυτότητα ομάδων διαφορετικής καταγωγής από τη χώρα διαμονής, όπως οι μετανάστες (Phinney, 1990) και ο επιπολιτισμός αξιολογήθηκε με την κλίμακα των Ward και Kennedy (1994), η οποία αφορούσε την κοινωνικοπολιτισμική προσαρμογή των μεταναστών.

Η πρώτη ερευνητική υπόθεση της παρούσας μελέτης αφορούσε στη μορφή επιπολιτισμού που επιλέγουν οι μετανάστες μαθητές πρώτης και δεύτερης γενιάς. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι και οι δύο γενιές αναγνωρίζουν τον εαυτό τους

ως μέλος της χώρας υποδοχής, ενώ η κυρίαρχη στρατηγική επιπολιτισμού που υιοθετείται είναι η εναρμόνιση. Το παραπάνω εύρημα επιβεβαιώνεται και από προηγούμενες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην Ελλάδα στις οποίες έχει διαπιστωθεί ότι η κυρίαρχη στρατηγική επιπολιτισμού μεταξύ των μεταναστών είναι η εναρμόνιση (Παυλόπουλος & Μπεζεβέγκης, 2008; Παυλόπουλος και συν., 2009). Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί πως, το ποσοστό και στις δύο περιπτώσεις που προαναφέρθηκαν, είναι πολύ μεγαλύτερο για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Το συγκεκριμένο εύρημα ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι η γενιά μετανάστευσης επιδρά στη στρατηγική επιπολιτισμού που θα επιλέξουν τα άτομα. Έχει διαπιστωθεί, εξάλλου, πως οι μετανάστες δεύτερης γενιάς είναι περισσότερο προσανατολισμένοι στη χώρα υποδοχής σε αντίθεση με τους μετανάστες πρώτης γενιάς (Roysircar-Sodowsky & Maestas, 2000).

Η επόμενη ερευνητική υπόθεση της παρούσας εργασίας, αφορούσε στη διαμεσολάβηση της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής από το στρες, τη νοσταλγία και την ενημέρωση και το συναίσθημα ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι η ενημέρωση και το συναίσθημα μεμονωμένα αποτελούν σημαντικούς διαμεσολαβητικούς παράγοντες της θετικής σχέσης των δυο παραπάνω μεταβλητών. Με άλλα λόγια, η αίσθηση της εθνοτικής ταυτότητας φαίνεται ότι επιδρά αρνητικά στην αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής για τους μετανάστες μαθητές, όταν διαμεσολαβείται από τα κίνητρα της ενημέρωσης και του συναισθήματος. Όσον αφορά το κίνητρο του συναισθήματος, τα ευρήματα είναι σύμφωνα με προηγούμενα δεδομένα. Η επικοινωνία με φίλους και συγγενείς από τον ίδιο πολιτισμό προέλευσης μπορεί να παρέχει μια έμμεση και προσωρινή συναισθηματική υποστήριξη, ωστόσο, έχει διαπιστωθεί ότι αυτό δε συμβάλλει μακροπρόθεσμα στην ψυχολογική ευημερία και στην ενσωμάτωση των μεταναστών στη χώρα υποδοχής (Park et al., 2014). Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στο κίνητρο της ενημέρωσης, θα περίμενε κανείς ότι θα διαδραματίζει θετικό ρόλο. Ο αρνητικός διαμεσολαβητικός του ρόλος, λοιπόν, ίσως εξαρτάται από το είδος των ΙΚΔ που επιλέγουν οι μετανάστες. Για παράδειγμα, στην έρευνα του Chen (2010) έχει διαπιστωθεί ότι όσοι μετανάστες περνούν περισσότερο χρόνο σε ιστοσελίδες της χώρας υποδοχής είναι περισσότερο προσαρμοσμένοι στις νέες συνθήκες, σε αντίθεση με όσους περνάνε περισσότερο χρόνο σε ιστοσελίδες της χώρας προέλευσης.

Στη συνέχεια, η επόμενη υπόθεση της παρούσας έρευνας αφορούσε το στρες, τη νοσταλγία και τα κίνητρα της ενημέρωσης και της νοσταλγίας-ανήκειν ως διαμεσολαβητές στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Από τα αποτελέσματα, προέκυψε ότι η ενημέρωση και η νοσταλγία-ανήκειν διαμεσολαβούν από κοινού στην αρνητική σχέση ανεξάρτητης και εξαρτημένης μεταβλητής. Αρχικά, μέσω της ενημέρωσης τα άτομα αποκτούν σημαντικές γνώσεις για τη χώρα υποδοχής, γεγονός που συμβάλλει στη μετέπειτα καλύτερη προσαρμογή τους. Βέβαια, αυτό έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενο εύρημα, σύμφωνα με το οποίο, το κίνητρο της ενημέρωσης διαμεσολαβεί αρνητικά στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής. Η συγκεκριμένη αντίθεση ίσως οφείλεται στην προκειμένη περίπτωση στη διαμεσολάβηση από κοινού με το κίνητρο της νοσταλγίας-ανήκειν. Υπάρχουν ενδείξεις πως αν και η νοσταλγία εγείρει ανάμεικτα συναισθήματα, βοηθάει τους μετανάστες ως προς την προσαρμογή τους, τη λειτουργικότητα και την επαναδιαπραγμάτευση της ταυτότητάς τους (Hadžibulić & Manić, 2016).

Στην πορεία της παρούσας ερευνητικής εργασίας εξετάστηκαν οι υποθέσεις που αφορούσαν συγκεκριμένα τις στρατηγικές του επιπολιτισμού για τους μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς. Αρχικά, θεωρήθηκε ότι το στρες, η νοσταλγία και η συντροφιά και η διαφυγή, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, θα αποτελούν διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και εναρμόνισης. Από την παραπάνω υπόθεση επιβεβαιώθηκε μόνο ένα μέρος της. Φάνηκε, δηλαδή, ότι η εθνοτική ταυτότητα οδηγεί σε μειωμένη χρήση της στρατηγικής της εναρμόνισης στους μετανάστες δεύτερης γενιάς, όταν διαμεσολαβείται από το αίσθημα της νοσταλγίας. Αφενός, υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις στη βιβλιογραφία ότι η νοσταλγία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι συνδέεται με την καλύτερη λειτουργικότητα των ατόμων στις περιπτώσεις που έρχονται αντιμέτωποι με σημαντικές προκλήσεις στη ζωή τους, όπως είναι η μετανάστευση (Hepper et al., 2012). Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, δεν υπάρχουν επαρκή ερευνητικά δεδομένα που να συνδέουν τη νοσταλγία με τις στρατηγικές του επιπολιτισμού. Όσον αφορά τους υπόλοιπους παράγοντες δε φάνηκε να διαμεσολαβούν στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και εναρμόνισης. Πιο συγκεκριμένα, η απουσία διαμεσολάβησης από τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ ίσως συνδέεται με το γεγονός ότι το δείγμα των έφηβων μεταναστών της παρούσας

έρευνας ήταν κατά βάση δεύτερης γενιάς μετανάστες. Αυτό σημαίνει, σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες, ότι όσο μεγαλώνει ο χρόνος παραμονής στη χώρα υποδοχής παρατηρείται και μείωση της χρήσης του διαδικτύου για επικοινωνία ή συναισθηματική υποστήριξη (Chen & Siu Kay Choi, 2011). Τέλος, ως προς τη μεταβλητή του στρες, η απουσία διαμεσολάβησης ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι εμφανίζει ισχυρότερη θετική σύνδεση με τη στρατηγική του διαχωρισμού ή την περιθωριοποίηση παρά θετική με τη στρατηγική της εναρμόνισης (Sullivan & Kashubeck-West, 2015).

Συγχρόνως, μια άλλη ερευνητική υπόθεση ήταν η διαμεσολάβηση της σχέσης εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης από το στρες, τη νοσταλγία και τη συντροφιά και ενημέρωση ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ για το δείγμα των μεταναστών μαθητών δεύτερης γενιάς. Η παραπάνω υπόθεση επιβεβαιώθηκε με μόνη εξαίρεση το γεγονός ότι η ενημέρωση ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ δε φάνηκε να αποτελεί σημαντικό διαμεσολαβητικό παράγοντα. Με άλλα λόγια, διαπιστώθηκε ότι όσοι έφηβοι μετανάστες είχαν ισχυρότερη αίσθηση εθνοτικής ταυτότητας χρησιμοποιούσαν περισσότερο τη στρατηγική της αφομοίωσης όταν η παραπάνω σχέση διαμεσολαβούνταν από το στρες ή τη συντροφιά ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ ή από το στρες, τη συντροφιά και τη νοσταλγία σε συνδυασμό μεταξύ τους. Αντίθετα, παρατηρήθηκε μείωση της χρήσης της στρατηγικής της αφομοίωσης σε εφήβους με ισχυρότερη αίσθηση εθνοτικής ταυτότητας στην περίπτωση που στην παραπάνω σχέση επιδρούσαν έμμεσα το στρες σε συνδυασμό με τη συντροφιά ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ ή η νοσταλγία σε συνδυασμό με το κίνητρο της συντροφιάς. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό, λοιπόν, να επισημανθεί πως, ενώ η εθνοτική ταυτότητα δε φάνηκε να επιδρά άμεσα στην αφομοίωση, αυτό άλλαξε στην περίπτωση στην οποία μεταξύ της παραπάνω σχέσης εισήχθησαν τρίτοι παράγοντες. Αρχικά, η στρατηγική της αφομοίωσης έχει διαπιστωθεί ότι συσχετίζεται σημαντικά με το στρες μέτριου βαθμού (Berry, 1992). Όσον αφορά στη συντροφιά ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ, η έρευνα των Chen και Siu Kay Choi (2011) επισημαίνει τη μεγάλη σημασία της συντροφικής υποστήριξης μέσω διαδικτύου για τους μετανάστες, ενώ ο ρόλος της νοσταλγίας αν και ακόμη είναι δεν είναι ερευνητικά τεκμηριωμένο φαίνεται να είναι σημαντικός. Ίσως το πιο ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι οι παραπάνω διαμεσολαβητικοί παράγοντες δε διαμεσολαβούν μόνο μεμονωμένα στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και αφομοίωσης. Αντίθετα, φαίνεται ότι επιδρούν σημαντικά στην παραπάνω σχέση και σε συνδυασμό μεταξύ τους.

Η επόμενη ερευνητική υπόθεση ανέφερε ότι το στρες, η νοσταλγία και το συναίσθημα και η επικοινωνία, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, αναμένεται να λειτουργούν ως διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού στους έφηβους μετανάστες μαθητές. Η συγκεκριμένη υπόθεση επιβεβαιώθηκε μερικώς. Αναλυτικότερα, διαπιστώθηκε ότι οι παράγοντες που διαμεσολαβούν σημαντικά στη σχέση ανεξάρτητης και εξαρτημένης μεταβλητής είναι τα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, δηλαδή το συναίσθημα και η επικοινωνία. Οι μετανάστες μαθητές, λοιπόν, με ισχυρότερη αίσθηση εθνοτικής ταυτότητας εμφανίζουν μειωμένη χρήση της συγκεκριμένης στρατηγικής του επιπολιτισμού στην περίπτωση που στην παραπάνω σχέση διαμεσολαβούν το κίνητρο του συναισθήματος ή της επικοινωνίας ή και τα δύο σε συνδυασμό μεταξύ τους. Χωρίς την επίδραση των συγκεκριμένων διαμεσολαβητών δε φάνηκε να υπάρχει σημαντική άμεση προβλεπτική σχέση μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού. Τα παραπάνω αποτελέσματα στηρίζονται και από παλαιότερες έρευνες. Για παράδειγμα, στην ποιοτική μελέτη των Elias και Lemish (2009), η οποία πραγματοποιήθηκε μέσω συνεντεύξεων με 70 έφηβους μετανάστες από την πρώην Σοβιετική ένωση στο Ισραήλ, διαπιστώθηκε ότι επικοινωνία των εφήβων μέσω του διαδικτύου τους βοηθούσε στην αλληλεπίδραση με τους γηγενείς και στην προσαρμογή τους στη χώρα υποδοχής. Αντίστοιχα αποτελέσματα προέκυψαν και από την ποιοτική έρευνα των Sawyer και Chen (2012) σε 10 μετανάστες από τη Νότια Ασία στις ΗΠΑ. Οι συμμετέχοντες φάνηκε ότι έτειναν να χρησιμοποιούν τις ΙΚΔ για συναισθηματικούς και επικοινωνιακούς λόγους. Η επικοινωνία μέσω των ΙΚΔ φάνηκε ότι διευκολύνει την πολιτισμική προσαρμογή στη χώρα υποδοχής, δημιουργεί ένα αίσθημα ότι είναι μέλη του νέου πολιτισμικού πλαισίου και ταυτόχρονα βοηθάει στη διατήρηση των σχέσεων με τη χώρα προέλευσης, χωρίς όμως με αυτό τον τρόπο να επισκιάζονται οι σχέσεις με τους γηγενείς. Ωστόσο, αντίθετο με προηγούμενα δεδομένα ήταν το γεγονός ότι το στρες και η νοσταλγία δεν αποτέλεσαν σημαντικούς διαμεσολαβητικούς παράγοντες στη σχέση εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού. Όσον αφορά στο στρες, προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι συνδέεται άμεσα με τη στρατηγική του διαχωρισμού (Kashubeck-West, 2015). Ίσως η απουσία σημαντικής διαμεσολάβησης να οφείλεται στο γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να έχει θετική λειτουργία για τα άτομα μέσω της ιδιότητας του ως πηγή συνεχούς μάθησης και έκθεσης σε διαπολιτισμικές εμπειρίες (Sam & Berry, 2006). Θα μπορούσε, επομένως, να θεωρηθεί πως είτε μόνο του είτε σε συνδυασμό με

άλλους παράγοντες, οι οποίοι δε διερευνήθηκαν στην παρούσα ερευνητική εργασία, το στρες θα μπορούσε να διαδραματίσει θετικό ρόλο στη διαδικασία του επιπολιτισμού. Το αίσθημα της νοσταλγίας, από την άλλη πλευρά, αναμενόταν, επίσης, να λειτουργεί διαμεσολαβητικά μεταξύ εθνοτικής ταυτότητας και διαχωρισμού. Παρ' όλα αυτά δεν παρατηρήθηκε σημαντική σύνδεση μεταξύ των μεταβλητών. Έχει διαπιστωθεί εξάλλου ότι ο ρόλος της νοσταλγίας είναι κατά βάση θετικός. Μετατρέπεται σε αρνητικό στις περιπτώσεις που τα άτομα περνάνε σημαντικές μεταβάσεις στη ζωή τους και αισθάνονται αποσυνδεδεμένοι από τον εαυτό τους στο παρελθόν με αποτέλεσμα να μην μπορούν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες (Iyer και Jetten, 2011). Στην παρούσα μελέτη, βέβαια, οι συμμετέχοντες ήταν κατά κύριο λόγο μετανάστες δεύτερης γενιάς και, επομένως, δε βρίσκονταν σε μια μεταβατική περίοδο αλλαγής.

Όσον αφορά στην τελευταία στρατηγική του επιπολιτισμού, διατυπώθηκε η υπόθεση ότι το στρες, η νοσταλγία η διαφυγή και το συναίσθημα, ως κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ, θα αποτελούσαν διαμεσολαβητές στη σχέση αίσθησης εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης στους έφηβους μετανάστες δεύτερης γενιάς. Το μόνο σημαντικό αποτέλεσμα που προέκυψε ήταν ότι το κίνητρο της διαφυγής διαμεσολαβεί στην αρνητική σχέση εθνοτικής ταυτότητας και περιθωριοποίησης. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί αν αναλογιστεί κανείς πως η διαφυγή ως κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ βοηθάει τα άτομα να ξεφύγουν από τα προβλήματα και τις δυσκολίες της καθημερινής ζωής και με αυτό τον τρόπο να μπορέσουν να ανταποκριθούν καλύτερα χωρίς να αποσυρθούν (Whiting & Williams, 2013).

Επιπρόσθετα, εξετάστηκε η επίδραση της εθνοτικής ταυτότητας στον επιπολιτισμό για τους μετανάστες μαθητές πρώτης γενιάς μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Ωστόσο, τα αποτελέσματα δεν παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα. Αυτό δεν αφορά τόσο το είδος των μεταβλητών που χρησιμοποιήθηκαν όσο το μέγεθος του δείγματος. Το σύνολο των μεταναστών συμμετεχόντων πρώτης γενιάς αποτελούνταν από μικρό αριθμό, γεγονός που σίγουρα επηρέασε τις στατιστικές αναλύσεις και έκανε αδύνατο το στατιστικό έλεγχο για τις επιμέρους στρατηγικές του επιπολιτισμού.

Στην συνέχεια της παρούσας εργασίας διερευνήθηκε η επίδραση της καταγωγής (γηγενείς ή μετανάστες) στο ψυχολογικό στρες, στη νοσταλγία και στα κίνητρα χρήσης των ΙΚΔ. Συγκεκριμένα, με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση αναμενόταν οι μετανάστες να βιώνουν μεγαλύτερο στρες, να αισθάνονται

μεγαλύτερη νοσταλγία και να χρησιμοποιούν περισσότερο τις ΙΚΔ με κίνητρα τη διαφυγή, την επικοινωνία και τη νοσταλγία-ανήκειν σε σύγκριση με τους γηγενείς. Η παραπάνω ερευνητική υπόθεση επιβεβαιώθηκε μερικώς. Βρέθηκε, δηλαδή, ότι η καταγωγή προβλέπει τη νοσταλγία και τα κίνητρα της διαφυγής και της νοσταλγίας-ανήκειν. Αναλυτικότερα, προέκυψε ότι οι μετανάστες αισθάνονται περισσότερο νοσταλγία και χρησιμοποιούν περισσότερο τις ΙΚΔ με κίνητρο τη νοσταλγία-ανήκειν. Τα συγκεκριμένα ευρήματα επιβεβαιώνονται και από παλαιότερες βιβλιογραφικές αναφορές. Το αίσθημα της νοσταλγίας εξάλλου συνδέεται με την απώλεια, καθώς και με δύσκολες ή μεταβατικές περιόδους στη ζωή των ατόμων (Routledge et al., 2011). Μια τέτοια δύσκολη περίοδος είναι και η μετανάστευση και οι μετέπειτα αλλαγές που επιφέρει λόγω της επαφής με ένα διαφορετικά πολιτισμικό περιβάλλον. Είναι αναμενόμενο, λοιπόν, ακόμα και οι μετανάστες δεύτερης γενιάς να βιώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό νοσταλγία ή να χρησιμοποιούν τις ΙΚΔ με κίνητρο το συγκεκριμένο αίσθημα. Όσον αφορά στο κίνητρο της διαφυγής, τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι το συγκεκριμένο κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ εμφανίζεται περισσότερο στους γηγενείς μαθητές του δείγματος. Ίσως το παραπάνω εύρημα οφείλεται στο γεγονός ότι οι γηγενείς αντιμετωπίζουν άλλα αδιέξοδα ή ότι το δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελούντων στην πλειοψηφία του από μετανάστες δεύτερης γενιάς. Αυτό μπορεί να αιτιολογήσει και το γεγονός ότι δε βρέθηκε στατιστικώς σημαντικό εύρημα ως προς το κίνητρο της επικοινωνίας. Βέβαια, σε αυτή την περίπτωση ίσως συμβάλλει και το γεγονός ότι η επικοινωνία αποτελεί σημαντικό κίνητρο χρήσης των ΙΚΔ ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσης (Papacharissi & Rubin, 2000).

Στη συνέχεια, εξετάστηκε η επίδραση της γενιάς μετανάστευσης στον επιπολιτισμό των μεταναστών μαθητών μέσω της γνώσης και χρήσης της ελληνικής γλώσσας. Συγκεκριμένα, διατυπώθηκε η υπόθεση ότι η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας θα διαμεσολαβούν στη σχέση γενιάς μετανάστευσης και αναγνώρισης του εαυτού ως μέλους της χώρας υποδοχής ή προέλευσης, καθώς και γενιάς μετανάστευσης και των στρατηγικών του επιπολιτισμού. Οι παραπάνω υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν μερικώς. Αναλυτικότερα, από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι η χρήση της ελληνικής γλώσσας διαμεσολαβεί αρνητικά στη σχέση της ανεξάρτητης μεταβλητής με την αναγνώριση του εαυτού ως μέλους της χώρας προέλευσης. Με άλλα λόγια, οι μετανάστες μαθητές δεύτερης γενιάς αναγνωρίζουν λιγότερο τον εαυτό τους ως μέλος της χώρας προέλευσης όταν χρησιμοποιούν την

ελληνική γλώσσα. Το παραπάνω εύρημα μπορεί να ερμηνευθεί αν λάβει κανείς υπόψη ότι η γνώση και χρήση της γλώσσας της χώρας υποδοχής συμβάλλει σημαντικά στην προσαρμογή των ατόμων στη νέα χώρα και όχι στη σύνδεσή τους με τη χώρα προέλευσης (Kang, 2006). Επιπλέον, φάνηκε ότι η γνώση της ελληνικής γλώσσας διαμεσολαβεί στη σχέση με τη στρατηγική της εναρμόνισης. Οι μετανάστες, δηλαδή, δεύτερης γενιάς υιοθετούν τη συγκεκριμένη μεταβλητή σε μεγαλύτερο βαθμό όταν διαμεσολαβεί η γνώση της ελληνικής γλώσσας. Η γλώσσα εξάλλου αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της διαδικασίας του επιπολιτισμού (Gordon, 1964). Η γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής έχει συνδεθεί περισσότερο θετικά με την προσαρμογή στη χώρα υποδοχής. Υπάρχουν, λοιπόν, προηγούμενες έρευνες, οι οποίες επισημαίνουν τη σημασία τόσο της γνώσης όσο και της χρήσης της γλώσσας της χώρας υποδοχής στην προσαρμογή των ατόμων στο νέο πολιτισμό (Kang, 2006). Όσον αφορά στη στρατηγική της αφομοίωσης, φάνηκε ότι υιοθετείται περισσότερο από τους μετανάστες δεύτερης γενιάς όταν η παραπάνω σχέση διαμεσολαβείται από τη χρήση της ελληνικής γλώσσας. Το συγκεκριμένο εύρημα είναι σύμφωνο και με προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα με βάση τα οποία οι έφηβοι, οι οποίοι χρησιμοποιούν τη στρατηγική της αφομοίωσης, γνωρίζουν καλύτερα τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και τη χρησιμοποιούν σε κυρίαρχο βαθμό (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006).

Μια ακόμη ερευνητική υπόθεση της παρούσας εργασίας αφορούσε στην προβλεπτική σχέση μεταξύ γλώσσας χρήσης των ΙΚΔ και επιπολιτισμού. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα προέκυψε ότι η ελληνική γλώσσα χρήσης των ΙΚΔ προβλέπει σημαντικά μόνο τη στρατηγική της αφομοίωσης και για τις δύο γενιές μετανάστευσης. Στην έρευνα των Moon και Park (2007) έχει διαπιστωθεί ότι η έκθεση των μεταναστών από την Κορέα στην Αμερική στα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη γλώσσα της χώρας υποδοχής σχετίζεται άμεσα με την αποδοχή και την υιοθέτηση των αξιών του νέου πολιτισμού. Αντίθετα, εντοπίζεται αρνητική συσχέτιση με τη διατήρηση των αξιών της χώρας προέλευσής (Moon & Park, 2007). Τα παραπάνω ευρήματα δεν αφορούν μόνο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης γενικά, αλλά επεκτείνονται και στη χρήση του διαδικτύου και, συγκεκριμένα, στις ΙΚΔ. Για παράδειγμα, στην έρευνα των Li και Tsai (2015) διαπιστώθηκε ότι η ορθή χρήση των αγγλικών μέσων κοινωνικής δικτύωσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, ώστε οι μετανάστες να αναπτύξουν έναν ισχυρό προσανατολισμό στην κυρίαρχη αμερικάνικη κουλτούρα.

Στην παρούσα εργασία εξετάστηκε, επίσης, η επίδραση τόσο της γενιάς μετανάστευσης όσο και της καταγωγής, δηλαδή αν οι μαθητές ήταν γηγενείς ή μετανάστες, στην ακαδημαϊκή επίδοση μέσω διαμεσολαβητικών παραγόντων. Όσον αφορά στην πρώτη περίπτωση ως διαμεσολαβητικοί παράγοντες ορίστηκαν η γνώση και η χρήση της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, αν και οι άμεσες σχέσεις των μεταβλητών παρουσίασαν στατιστική σημαντικότητα, οι έμμεσες επιδράσεις δε φάνηκε να είναι στατιστικώς σημαντικές. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχουν άλλοι παράγοντες οι οποίοι επιδρούν στη συγκεκριμένη σχέση, όπως οι υποστηρικτικές σχέσεις στο σχολικό περιβάλλον (Suarez-Orozco, Pimentel, & Martin, 2009). Στη δεύτερη περίπτωση, με ανεξάρτητη μεταβλητή την καταγωγή, ως διαμεσολαβητές ορίστηκαν το ψυχολογικό στρες και η νοσταλγία. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι οι μετανάστες μαθητές έχουν καλύτερη ακαδημαϊκή επίδοση, όταν διαμεσολαβεί το αίσθημα της νοσταλγίας. Για το συγκεκριμένο εύρημα δεν υπάρχουν παρόμοια ευρήματα σε προηγούμενες έρευνες, αλλά υπάρχουν σημαντικές έμμεσες ενδείξεις. Για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί πως το αίσθημα της νοσταλγίας συνδέεται με την αυτοεκτίμηση των ατόμων (Cheung et al., 2013), η οποία με τη σειρά της φαίνεται να συνδέεται με την ακαδημαϊκή επιτυχία (Mohammad, 2010). Αν και θα περίμενε κανείς, με βάση τη βιβλιογραφία, ότι το στρες θα διαδραματίζει, επίσης, σημαντικό ρόλο, το συγκεκριμένο εύρημα υποδεικνύει πως η νοσταλγία επιδρά σε πολλούς τομείς της λειτουργικότητας των ατόμων. Η βιβλιογραφία, βέβαια, εστιάζει κατά κύριο λόγο σε θέματα ψυχολογικής ευημερίας (Hepper et al., 2012).

Περιορισμοί

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί πως η παρούσα εργασία παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς. Αρχικά, το συνολικό δείγμα της έρευνας προέκυψε μόνο από σχολεία της Αττικής και δεν περιελάμβανε σχολεία από άλλες περιοχές της Ελλάδας. Όσον αφορά στη γενιά μετανάστευσης, το μέγεθος του δείγματος των μεταναστών μαθητών πρώτης γενιάς ήταν σημαντικά μικρότερο από το μέγεθος του δείγματος των μεταναστών μαθητών δεύτερης γενιάς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, τη δυσκολία σύγκρισης των δύο ομάδων και εξαγωγής του ελέγχου της διαμεσολάβησης για τους μετανάστες πρώτης γενιάς. Επιπλέον, πολλοί μαθητές φάνηκε ότι δυσκολεύτηκαν να κατανοήσουν ορισμένες έννοιες της έρευνας, όπως το αίσθημα της νοσταλγίας.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Στη συνέχεια, θα γίνει αναφορά σε ορισμένες προτάσεις για μελλοντική έρευνα. Αρχικά, είναι πολύ σημαντικό να πραγματοποιηθεί μια αντίστοιχη έρευνα με δείγμα έφηβους μετανάστες πρώτης γενιάς. Αυτό θα μας έδινε σημαντικές πληροφορίες για τις απόψεις και στάσεις της συγκεκριμένης ομάδας. Ταυτόχρονα θα ήταν σκόπιμο να γίνει σύγκριση με μετανάστες δεύτερης γενιάς, ώστε να εντοπιστούν διαφορές ή ομοιότητες, καθώς και οι αλλαγές στις στάσεις τους ανάλογα με τη γενιά μετανάστευσης. Για τους παραπάνω σκοπούς ίσως θα ήταν χρήσιμη η διεξαγωγή μιας διαχρονικής μελέτης, η οποία θα διερευνούσε όλο το φάσμα των αλλαγών που συμβαίνουν με την πάροδο του χρόνου. Αντίστοιχα, θα μπορούσαν να μελετηθούν διαφορές στις απόψεις και στάσεις των μεταναστών με βάση τη χώρα προέλευσής τους. Επιπλέον, εξίσου ενδιαφέρον θα ήταν να μελετηθούν οι απόψεις των γηγενών όσον αφορά τον επιπολιτισμό των μεταναστών. Το δείγμα, δηλαδή, της έρευνας θα μπορούσε να αποτελείται είτε από συμμαθητές των εφήβων είτε από γονείς ή εκπαιδευτικούς. Συνεπώς μια ακόμη ενδιαφέρουσα πρόταση για μελλοντική έρευνα θα ήταν η διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζει η στάση των γηγενών συμμαθητών ή εκπαιδευτικών στον επιπολιτισμό των εφήβων μεταναστών. Θα ήταν, επίσης, σημαντικό να διερευνηθεί περαιτέρω ο ρόλος της γλώσσας στον επιπολιτισμό. Τέλος, όσον αφορά το αίσθημα της νοσταλγίας, θα είχε μεγάλη σημασία να εξεταστεί κατά πόσο το είδος των νοσταλγικών σκέψεων επιδρά στον επιπολιτισμό των εφήβων μεταναστών και στην επιλογή της εκάστοτε στρατηγικής.

Χρησιμότητα της έρευνας

Η συμβολή της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Αρχικά, βασικός άξονας της εργασίας είναι η μετανάστευση, η οποία αποτελεί ένα φαινόμενο με παγκόσμιες διαστάσεις, το οποίο απασχολεί άμεσα την ελληνική κοινωνία. Επιπλέον, εξετάζονται οι παράγοντες επίδρασης του επιπολιτισμού, γεγονός το οποίο συνεισφέρει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι έφηβοι μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς προσαρμόζονται στη χώρα υποδοχής. Μάλιστα, αυτό με τη σειρά του μπορεί να οδηγήσει στη διερεύνηση εκείνων των παραγόντων, οι οποίοι θα βοηθήσουν τους μετανάστες να καταφέρουν να προσαρμοστούν στην κοινωνία της χώρας υποδοχής χωρίς να χάσουν την εθνοπολιτισμική τους ταυτότητα. Ένα

σημαντικό στοιχείο το οποίο προέκυψε ήταν ο ρόλος των ΙΚΔ στον επιπολιτισμό, οι οποίοι θα μπορούσε να αξιοποιηθεί στο σχολικό περιβάλλον για τη σύνδεση των γηγενών με τους μετανάστες μαθητές. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια ομάδα στο facebook με τους μαθητές μιας τάξης ή μια ομαδική συνομιλία μέσω της οποίας οι έφηβοι θα μπορούνε να αλληλεπιδρούν. Επίσης, η παρούσα εργασία επισημαίνει το σημαντικό ρόλο της γλώσσας στη διαδικασία του επιπολιτισμού, καθώς και στην ακαδημαϊκή επίδοση των μεταναστών. Η γλώσσα, λοιπόν, φαίνεται ότι συνδέεται άμεσα με την προσαρμογή στο νέο πολιτισμό. Οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν το παραπάνω εύρημα δίνοντας έμφαση πρώτα στην κατάκτηση της γλώσσας παρά σε άλλους παράγοντες. Τέλος, ένα ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα αφορά στο αίσθημα της νοσταλγίας. Θα μπορούσε, λοιπόν, να αξιοποιηθεί μέσα από διάφορες βιωματικές δραστηριότητες, καθώς αποτελεί ένα συναίσθημα που δεν αφορά μόνο τους μετανάστες, αλλά και τους γηγενείς.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι η μετανάστευση αποτελεί μια περίοδο αλλαγών με σημαντικές επιπτώσεις τόσο για τους ίδιους τους μετανάστες όσο και για τους γηγενείς. Τα παραπάνω αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στην κρίσιμη περίοδο της εφηβείας. Οι επιπτώσεις αυτές, μάλιστα, δεν αφορούν μόνο στην πρώτη γενιά μεταναστών, αλλά και στις επόμενες. Οι μετανάστες, λοιπόν, βρίσκονται ανάμεσα σε δύο πολιτισμούς και, επομένως, θεωρείται σημαντικό να διερευνηθούν περαιτέρω οι τρόποι, οι οποίοι θα συμβάλλουν στην προσαρμογή των ατόμων στον πολιτισμό της χώρας υποδοχής χωρίς την ταυτόχρονη απώλεια των εθνοπολιτισμικών τους χαρακτηριστικών.

Βιβλιογραφία

- Abu-Rayya, M. H. (2006). Acculturation and well-being among Arab-European Mixed-Ethnic adolescents in Israel. *Journal of Adolescent Health* 39, 745–751.
- Abubakara, A., van de Vijvera, F. J. R., Mazruid, L., Arasae, J., Murugamid. M. (2012). Ethnic Identity, Acculturation Orientations, and Psychological Well-Being among Adolescents of Immigrant Background in Kenya. In C. Garcia-Coll (Ed.), *The impact of immigration on children's development. Contributions to Human Development*, 24, 49-63.
- Adams, B. G., Abubakar, A., Van de Vijver, F. J. R., De Bruin, G. P., Arasa, J., Fomba, E. et al. (2016). Ethnic identity in emerging adults in Sub-Saharan Africa and the USA, and its associations with psychological well-being. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 26, 236–252.
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.
- Bagasra, A., & Mackinem, M. (2019). Assessing aspects of acculturation in a Muslim American sample: development and testing of the acculturation scale for Muslim Americans. *Religions*, 10, 26-38.
- Barrett, F. S., Grimm, K. J., Robins, R. W., Wildschut, T., Sedikides, C., & Janata, P. (2010). Music-evoked nostalgia: affect, memory, and personality. *Emotion*, 10, 390-403.
- Barry, D. T. (2005). Measuring acculturation among male Arab immigrants in the United States: an exploratory study. *Journal of Immigrant Health*, 7, 179-184.
- Berry, J. W. (2002). *Applied cross-cultural psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology: an international review*, 46, 5-68.
- Berry, J. W. (1990). Acculturation and adaptation: a general framework. In W. H. Holtzman & T. H. Bornemann (Eds.), *Mental health of immigrants and refugees* (pp. 90-102). Austin: Hogg foundation for mental health.

- Berry, J. W., & Kim, U. (1988). Acculturation and mental health. In P. R. Dasen, J. W. Berry, & N. Sarorius (Eds.), *Health and cross-cultural psychology: Toward applications* (pp. 207-236). Newbury Park, CA: SAGE.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., & Sam, D. L. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity and adaptation. *Applied psychology: an international review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, L. D., & Vedder, P. (2006). *Immigrant youth in cultural transition: acculturation, identity, and adaptation across national contexts*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H., & Dasen, P. R. (2008). *Cross-cultural psychology: research and applications*. New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., & Sabatier, C. (2010). Acculturation, discrimination, and adaptation among second generation immigrant youth in Montreal and Paris. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 191-207.
- Bhatia, S., & Ram, A. (2001). Rethinking 'acculturation' in relation to diasporic cultures and postcolonial identities. *Human Development*, 44, 1-18.
- Bhugra, D. (2004). Migration and mental health. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 109, 243-258.
- Bourhis, R. Y., Moïse, L. C., Perreault, S., & Senécal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, 32, 369-386.
- Cabassa, L. J. (2003). Measuring acculturation: Where we are and where we need to go. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 25, 127-146.
- Caplan, S. (2007). Latinos, acculturation, and acculturative stress: A dimensional concept analysis. *Policy, Politics, & Nursing Practice*, 8, 93-10.
- Carlsson, J. M., Mortensen, E. L., & Kastrup, M. (2006). Predictors of mental health and quality of life in male tortured refugees. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60, 51-57.
- Cemalcilar, Z., Falbo, T., & Stapleton, L. M. (2005). Cyber communication: A new opportunity for international students' adaptation? *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 91-110.

- Cervantes, R. C., & Cordova, D. (2011). Life experiences of Hispanic adolescents: developmental and language considerations in acculturation stress. *Journal of community psychology, 39*, 336–352.
- Cervantes, R. C., Padilla, A. M., Napper, L. E., & Goldbach, J. T. (2013). Acculturation-related stress and mental health outcomes among three generations of Hispanic adolescents. *Hispanic journal of behavioral sciences, 35*, 451–468.
- Γεώργας, Δ., & Παπαστυλιανού, Α. (1992). *Επιπολιτισμός Πόντιων και Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα: ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής*. Ερευνητικό πρόγραμμα της Γενικής Γραμματείας Απόδημου ελληνισμού: Αθήνα.
- Chang, T., Tracey, T. J. G., & Moore, T. L. (2005). The dimensional structure of Asian American acculturation: an examination of prototypes. *Self and Identity, 4*, 25–43.
- Chen, W. (2010). Internet-usage patterns of immigrants in the process of intercultural adaptation. *Cyberpsychology, behavior, and social networking, 13*, 387-399.
- Chen, W., & Siu Kay Choi, A. (2011). Internet and social support among Chinese migrants in Singapore. *New media and society, 13*(7), 1067–1084.
- Cheung, W. Y., Wildschut, T., Sedikides, C., Hepper, E. G., Arndt, J., & Vingerhoets, A. J. (2013). Back to the Future: nostalgia increases optimism. *Personality and social psychology bulletin, 39*(11), 1484 –1496.
- Cohen, S., & Williamson, G. M. (1998). Perceived stress in a probability sample of the United States. In S. Spacapan, & S. Oscamp (Eds.), *The social psychology of health*. Newbury Park, CA: Sage.
- Costigan, C. L., Koryzma, C. M., Hua, J. M., & Chance, L. J. (2010). Ethnic identity, achievement, and psychological adjustment: examining risk and resilience among youth from immigrant chinese families in Canada. *Cultural diversity and ethnic minority psychology, 2*, 264-273.
- Dalisay, F. (2012). Media use and acculturation of new immigrants in the United States. *Communication Research Reports, 29*, 148-160.
- Danforth, L., 1998. *Understanding and teaching about human difference*. Lewiston: Bates college.
- Dekker, R., & Engbersen, G. (2014). How social media transform migrant networks and facilitate migration. *Global Networks, 14*, 401-418.

- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, (2009). *Γλωσσάριο για τη μετανάστευση*.
Αθήνα: Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης.
- Dimitrova, R., Bender, M., Chasiotis, A., & van de Vijvera, F. (2013). Ethnic identity and acculturation of Turkish-Bulgarian adolescents. *International journal of intercultural relations*, *37*, 1–10.
- Duggan, M., & Brenner, J. (2013). *The demographics of social media users-2012*. Washington, DC: Pew Research Center.
- Elias, N. (2013). Immigrant children and media. In D. Lemish (Ed.), *The Routledge international handbook of children, adolescents and media* (pp. 336-343). London: Routledge.
- Elias, N., & Lemish, D. (2009). Spinning the web of identity: the roles of the internet in the lives of immigrant adolescents. *New media and society*, *11*, 533-551.
- Flemming, J. (2011). Making online connections. *Forced Migration Review*, *38*, 49-60.
- Fuligni, A. J., Witkow, M., & Garcí'a, C. (2005). Ethnic identity and the academic adjustment of adolescents from Mexican, Chinese, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, *41*, 799–811
- Gallo, L. C., Shivpuri, S., Gonzalez, P., Fortmann, A. L., de Los Monteros, K. E., Roesch, S. C. et al. (2013). Socioeconomic status and stress in Mexican-American women: A multi-method perspective. *Journal of Behavioral Medicine*, *36*, 379-388.
- Garcia Coll, C., Marks, A. K. (2009). *Immigrant stories: ethnicity and academics in middle childhood*. Oxford: University press.
- Georgas, J., & Papastyliauou, D., (1998). Acculturation and ethnic identity: the remigration of ethnic Greeks to Greece. In H. Grad, A. Blanco, & J. Georgas (Eds.), *Key issues in cross-cultural psychology* (pp 114-127). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Graves, T.D. (1967) Acculturation, access, alcohol in a tri-ethnic country. *American anthropologist*, *59*, 306-321.
- Greene, M. L., Way, N., & Pahl, K. (2006). Trajectories of perceived adult and peer discrimination among Black, Latino and Asian American adolescents: Patterns and psychological correlates. *Developmental Psychology*, *42*, 218-238.
- Gordon, M. (1964). *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*. New York: Oxford University Press.

- Gushue, G. V., & Whitson, M. L. (2006). The relationship among support, ethnic identity, career decision self-efficacy, and outcome expectations in African American high school students: Applying social cognitive career theory. *Journal of Career Development, 33*, 112-124.
- Hadžibulić, S., & Manić, Z. (2016). My life abroad: the nostalgia of Serbian immigrants in the Nordic countries. *Journal of migration and culture, 7*, 97-114.
- Halcon, L., Robertson, C., Savik, K., Johnson, D., Spring, M., Butcher, J. et al. (2004). Trauma and coping in Somali and Oromo refugee youth. *Journal of Adolescent Health, 35*, 17–25.
- Helms, J., & Tallyrand, R. (1997). Race is not ethnicity. *American Psychologist, 52*, 1246–1247.
- Hepper, E. G., Ritchie, T. D., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2012). Odyssey's end: Lay conceptions of nostalgia reflect its original Homeric meaning. *Emotion, 12*, 102-119.
- Hepper, E. G., Wildschut, T., Sedikides, C., Ritchie, T. D., Yung, Y.-F., Hansen, N. et al. (2014). Pancultural nostalgia: Prototypical conceptions across cultures. *Emotion, 14*, 733–747.
- Hernandez, D., & Charney, E. (1998). *From generation to generation: The health and wellbeing of children of immigrant families*. Washington, DC: National Academy Press.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Newbury Park: Sage.
- Hovey, J. D. (2000). Acculturative stress, depression, and suicidal ideation in Mexican immigrants. *Cultural diversity and ethnic minority psychology, 6*, 134-151.
- Hwang, W. C., & Ting, J. Y. (2008). Disaggregating the effects of acculturation and acculturative stress on the mental health of Asian Americans. *Cultural diversity and ethnic minority psychology, 14*, 147-154.
- Iyer, A., & Jetten, J. (2011). What's left behind: Identity continuity moderates the effect of nostalgia on well-being and life choices. *Journal of Personality and Social Psychology, 101*, 94–108.

- Kang, S. M. (2006). Measurement of acculturation, scale formats and language competence: their implications for adjustment. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 37*, 669-693.
- Killian, C., & Hegtvedt, K. A. (2003). The role of parents in the maintenance of second generation Vietnamese cultural behaviors. *Sociological spectrum, 23*, 213-245.
- Kim, J. (1980). Explaining acculturation in a communication framework: An empirical test. *Communication Monographs, 47*, 155-179.
- Komito, L. (2011). Social media and migration: Virtual community. *Journal of the American Society for Information Science and Technology, 62*, 1075-1086.
- Komito, L., & Bates, J. (2009). Virtually local: social media and community amongst Polish nationals in Dublin. *Asleeb proceedings, 61*, 232-244.
- Kotter, T., Wagner, J., Bruheim, L., & Voltmer, E. (2017). Perceived Medical School stress of undergraduate medical students predicts academic performance: An observational study. *Medical Education, 171*, 256.
- Lee, R. M. (2005). Resilience against discrimination: Ethnic identity and other-group orientation as protective factors for Korean Americans. *Journal of Counseling Psychology, 52*, 36-44.
- Li, C., & Sunny Tsai, W. (2015). Social media usage and acculturation: A test with Hispanics in the U.S. *Computers in Human Behavior, 45*, 204-212.
- Liu, Y., & Lu, Z. (2010). The Chinese high school student's stress in the school and academic achievement. *Educational Psychology, 31*, 27-35.
- Madden, M, Lenhart, A, Cortesi, S, Gasser, U, Duggan, M, Smith, A., et al. (2013). *Pew Research Internet Project*. Washington, DC: Pew Research Center.
- Markstrom, C. A., & Iborra, A. (2003). Adolescent identity formation and rites of passage: the navajo Kinaalda ceremony for girls. *Journal of research on adolescence, 13* (4), 399-425.
- Marsiglia, F. F., Kulis, S., Hecht, M. L., & Sills, S. (2004). Ethnicity and ethnic identity as predictors of drug norms and drug use among preadolescents in the U.S. Southwest. *Substance Use and Misuse, 39*, 1061- 1094.
- McCann, W. H. (1941). Nostalgia: a review of the literature. *Psychological bulletin, 38*, 165-182.
- Mesch, G.S. (2012). Minority status and the use of computer mediated

- communication: a test of the social diversification hypothesis. *Communication research*, 39, 317-339.
- Mohammad, A. (2010). Relationship between self-esteem and academic achievement amongst pre-university students. *Journal of Applied Sciences*, 10, 2474-2477.
- Moon, S., & Park, C. (2007). Media effects on acculturation and biculturalism: A case Study of Korean immigrants in Los Angeles' Korea town. *Mass Communication and Society*, 10, 319 – 343.
- Motti-Stefanidi, F., Berry, J., Chrysoschoou, X., Sam, D. L., & Phinney, J. (2012). Positive immigrant youth adaptation in context: developmental, acculturation, and social psychological perspectives. In A. S. Masten, K. Liebkind, & D. Hernandez (Επιμ.), *Capitalizing on migration: the potential of immigrant youth*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ., Ντάλλα, Μ., Παπαθανασίου, Α. Χ., Τάκης, Ν., & Παυλόπουλος, Β. (2011). Εθνική ταυτότητα, τακτικές επιπολιτισμού και ψυχική ανθεκτικότητα μεταναστών/παλινοστούτων μαθητών. Στο Π. Σ. Κορδούτης & Β. Γ. Παυλόπουλος (Επιμ.), *Πεδία έρευνας στην κοινωνική ψυχολογία* (σελ. 108-126). Αθήνα: Διάδραση.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ., Παυλόπουλος, Β., Καπώνη, Κ. (2007). Επιπολιτισμός και ψυχοκοινωνική προσαρμογή Ποντίων παλινοστούτων εφήβων. Στο Μ. Χριστογιώργος (Επιμ.), *Θέματα ψυχοδυναμικής και ψυχοκοινωνικής παιδοψυχιατρικής* (σελ. 549-567). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Motti-Stefanidi, F., Pavlopoulos, V., Obradovic, J., & Masten, A. S. (2008). Acculturation and adaptation of immigrant adolescents in Greek urban schools. *International journal of psychology*, 43(1), 45–58.
- Μπεζεβέγκης, Η., & Παυλόπουλος, Β. (2008). Στρατηγικές επιπολιτισμού και προσαρμογή των μεταναστών. Στο Τ. Καβουνίδη, Β. Καρύδης, Η. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, & Μ. Στυλιανούδη (Επιμ.), *Μετανάστευση στην Ελλάδα: εμπειρίες, πολιτικές, προοπτικές* (σελ. 142-161). Αθήνα: Ινστιτούτο μεταναστευτικής πολιτικής.
- Μπεζεβέγκης Η., Παυλόπουλος Β., & Γεωργαντή Κ. (2010). *Εθνοτική ταυτότητα και ψυχοκοινωνική προσαρμογή: Μια εμπειρική έρευνα σε εφήβους μετανάστες δεύτερης γενιάς*. Αθήνα: Τομέας Ψυχολογίας, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών/Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής (ΙΜΕΠΟ)

- Ναζιάκης, Χ., & Χλέτσος, Μ., (2003). *Μετανάστες και μετανάστευση: οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές*. Αθήνα: Πατάκης.
- Omata, N. (2011). Online connection for remittances. *Forced Migration Review*, 38, 27-28.
- Oppedal, B., Roysamb, E., & Heyerdahl, S. (2005). Ethnic group, acculturation, and psychiatric problems in young immigrants. *Journal of child psychology and psychiatry*, 46, 646-60.
- Ουζούνη, Χ., & Νακάκης, Κ. (2011). Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των εργαλείων μέτρησης σε ποσοτικές μελέτες. *Νοσηλευτική*, 50, 231-239.
- Pahl, K., & Way, N. (2006). Longitudinal trajectories of ethnic identity among urban Black and Latino adolescents. *Child Development*, 77, 1403-1415.
- Paracharissi, Z., & Rubin, A. M. (2000). Predictors of Internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44, 175–196.
- Παπαστυλιανού, Α. (2000). Ψυχοκοινωνική προσαρμογή και στρες σε αγγλόφωνους, Πόντιους και Βορειοηπειρώτες εφήβους μαθητές στην Ελλάδα. *Παιδί και Έφηβος*, 2(1), 112-132.
- Park, N., Song, H., & Lee, K. M. (2014). Social networking sites and other media use, acculturation stress, and psychological well-being among East Asian college students in the United States. *Computers in Human Behavior*, 36, 138–146.
- Παυλόπουλος, Β., & Μπεζεβέγκης, Η. (2008). Διεργασίες επιπολιτισμού των μεταναστών. Στο Η. Μπεζεβέγκης (Επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα: επιπολιτισμός και ψυχοκοινωνική προσαρμογή* (σελ. 54-71). Αθήνα: ΙΜΕΠΟ.
- Παυλόπουλος, Β., & Μπεζεβέγκης, Η. (2008). *Θεωρητικές προσεγγίσεις για τη μετανάστευση και τον επιπολιτισμό στο Μετανάστες στην Ελλάδα: επιπολιτισμός και ψυχοκοινωνική προσαρμογή*. Αθήνα: ΙΜΕΠΟ.
- Παυλόπουλος, Β., Μπεζεβέγκης, Η., & Γεωργαντή, Κ. (2012). Εθνοτική ταυτότητα και ψυχολογική προσαρμογή έφηβων μεταναστών. Στο Α. Παπαστυλιανού (Επιμ.), *Διαπολιτισμικές διαδρομές: Παλιννόστηση και ψυχοκοινωνική προσαρμογή* (σελ. 91-124). Αθήνα: Gutenberg.
- Παυλόπουλος, Β., Ντάλλα, Μ., Καλογήρου, Σ., Θεοδώρου, Ρ., Μαρκούση, Δ., & Μόττη-Στεφανίδη, Φ. (2009). Επιπολιτισμός και προσαρμογή μεταναστών εφήβων στο σχολικό πλαίσιο. *Ψυχολογία*, 16(3), 400-421.
- Pearsall, J. (1998). *The new Oxford dictionary of English*. Oxford, UK: Oxford University Press.

- Perez, M. C., & Fortuna, L. (2005). Psychosocial stressors, psychiatric diagnosis, and utilization of mental health services among undocumented immigrant Latinos. *Journal of Immigrant and Refugee Services, 3*, 107-123.
- Phinney, J. S. (1989). Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *Journal of early adolescence, 9*, 34-49.
- Phinney, J. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin, 108*, 499-514.
- Phinney, J. S. (2003). Ethnic identity and acculturation. In K.M. Chun, P.B. Organista, & G. Marín (Eds.), *Acculturation: advances in theory, measurement, and applied research* (pp. 63-82). Washington, DC: American Psychological Association.
- Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: current status and future directions. *Journal of counseling psychology, 54*, 271-281.
- Phinney, J., & Rosenthal, D. (1992). Ethnic identity in adolescence: Process, context, and outcome. In G. Adams, T. Gullota, & R. Montemayor (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 145-172). Newbury Park, CA: Sage.
- Phinney, J. S. Rotheram, M. J. (1987). *Children's ethnic socialization: pluralism and development*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pnevmatikos, D., Geka, M. & Divane, M. (2010). The emergence, development and structure of ethnic identity during childhood: The case of Roma identity. *International Journal of Psychology, 45*, 435-442.
- Poppitt, G., & Frey, R. (2007). Sudanese adolescent refugees: acculturation and acculturative stress. *Australian journal of guidance and counselling, 17*, 160-181.
- Quinn, K. (2016). Why We Share: a uses and gratifications approach to privacy regulation in social media use. *Journal of broadcasting & electronic media, 60(1)*, 61-86.
- Quinn, K. & Papacharissi, Z. (2018). The contextual accomplishment of privacy. *International journal of communication, 12*, 45-67.
- Ravens-Sieberer, U., & the European KIDSCREEN Group. (2006). *The KIDSCREEN questionnaires: quality of life questionnaires for children and adolescents- Handbook*. Lengerich: Pabst Science Publisher.

- Rickwood, D., Telford, N., O'Sullivan, S., Crisp, D., & Magyar, R. (2017). *National Union of Students National Tertiary Student Wellbeing Survey 2016*. Australia: Headspace.
- Rivas-Drake, D., Syed, M., Umaña-Taylor, A. J., Markstrom, C., French, S., Schwartz, S. J., et al. (2014). Feeling good, happy, and proud: A meta-analysis of positive ethnic-racial affect and adjustment. *Child Development, 85*, 77–102.
- Rosenthal, D. A. (1987). Ethnic identity development in adolescents. In J. S. Phinney, & M. J. Rotheram (Επιμ.), *Children's ethnic socialization: pluralism and development*. Newbury Park: Sage Publications.
- Routledge, C., Arndt, J., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2008). A blast from the past: The terror management function of nostalgia. *Journal of Experimental Social Psychology, 44*, 132–140.
- Routledge C., Arndt, J., Wildschut, T., Sedikides, C., Hart, C., Juhl, J., et al. (2011). The past makes the present meaningful: nostalgia as an existential resource. *Journal of personality and social psychology, 101*, 638-652.
- Routledge, C., Wildschut, T., Sedikides, C., & Juhl, J. (2013). Nostalgia as a resource for psychological health and well-being. *Social and personality psychology compass, 7(11)*, 808–818.
- Routledge, C., Wildschut, T., Sedikides, C., Juhl, J., & Arndt, J. (2012). The power of the past: Nostalgia as a meaning-making resource. *Memory, 20*, 452-460.
- Roysircar-Sodowsky, G., & Maestas, M. V. (2000). Acculturation, ethnic identity and acculturative stress: Evidence and measurement. In R. H. Dana (Ed.), *Handbook of cross-cultural and multicultural personality assessment* (pp. 113-131). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (2006). *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. New York: Cambridge university press.
- Sawyer, R., Chen, G. M. (2012). The Impact of Social Media on Intercultural Adaptation. *Intercultural Communication Studies, 2*, 151-169.
- Sedikides, C., Wildschut, T., Arndt, J., & Routledge, C. (2008). Nostalgia: past, present, and future. *Current directions in psychological science, 17*, 304-307.
- Selye, H. (1936). A syndrome produced by diverse nocuous agents. In S. Szabo, Y. Tache, & A. Somogyi (2012), *The legacy of Hans Selye and the origins of*

- stress research: a retrospective 75 years after his landmark brief “Letter” to the Editor of Nature. *Stress*, *15*, 472-478.
- Skop, E., & Adams, P. C. (2009). Creating and inhabiting virtual places: Indian immigrants in cyberspace. *National identities*, *11*, 127-147.
- Smith P, & Bond M. (2005). *Διαπολιτισμική κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Smith, T. B., & Silva, L. (2011). Ethnic identity and personal well-being of people of color: A meta-Analysis. *Journal of counseling psychology*, *58*, 42-46.
- Stephan, E., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2012). Mental travel into the past: Differentiating recollections of nostalgic, ordinary, and positive events. *European Journal of Social Psychology*, *42*, 290-298.
- Stephan, E., Wildschut, T., Sedikides, C., Zhou, X., He, W., Routledge, C.,... Vingerhoets, A. (2014). The mnemonic mover: nostalgia regulates avoidance and approach motivation. *Emotion*, *14*, 545-561.
- Stuart, J., & Ward, C. (2011). A question of balance: exploring the acculturation, integration and adaptation of muslim immigrant youth. *Psychosocial intervention*, *20*, 255-267.
- Suarez-Orozco, C., Pimentel, A., & Martin, M. (2009). The Significance of Relationships: Academic Engagement and Achievement among Newcomer Immigrant Youth. *Teachers College Record*, *111*, 712-749.
- Suárez-Orozco, C., & Suárez-Orozco, M.M. (2001). *Children of immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Suarez-Orozco, M. M., Suarez-Orozco, C., & Qin, D. B. (2012). *The new immigration: an interdisciplinary reader*. New York: Routledge.
- Swanson, D. P., Spencer, M. B., Dell’ Angelo, T., Harpalani, V., & Spencer, T. R. (2002). Identity processes and the positive youth development of African Americans: an explanatory framework. *New directions for youth development*, *95*, 73-99.
- Taloyan, M., Johansson, L. M., Saleh-Stattn, N., & Al-Windi, A. (2011). Acculturation strategies in migration stress among Kurdish men in Sweden: A narrative approach. *American journal of men’s health*, *5*, 198–207.
- Titzmann, P. F., Silbereisen, R. K., Mesch, G. S., & Schmitt-Rodermund, E. (2011). Migration-specific hassles among adolescent immigrants from the former

- Soviet Union in Germany and Israel. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42, 777–794.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2018). *Mid-year trends 2018*. Ανακτήθηκε από <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5c52ea084/mid-year-trends-2018.html>
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (1967). *Convention and Protocol relating to the Status of Refugees*. Geneva: UNHCR.
- Utsey, S. O., Chae, M. H., Brown, C. F., & Kelly, D. (2002). Effect of ethnic group membership on ethnic identity, race-related stress, and quality of life. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 8, 366-377.
- Van Tilburg, W. A. P., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2018). Adverse weather evokes nostalgia. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44, 984-995.
- Van Tilburg, W. A. P., Sedikides, C., & Wildschut, T. (2015). The mnemonic muse: nostalgia fosters creativity through openness to experience. *Journal of experimental social psychology*, 59, 1-7.
- Vedder, P., & Virta, E. (2005). Language, ethnic identity, and the adaptation of Turkish immigrant youth in the Netherlands and Sweden. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 317–337.
- Verkuyten, M. (2002). Perceptions of ethnic discrimination by minority and majority early adolescents in the Netherlands. *International journal of psychology*, 37, 321-332.
- Wang, Y., & Sun, S. (2009). Examining Chinese students' Internet use and cross-cultural adaptation: Does loneliness speak much? *Asian Journal of Communication*, 19, 80-96.
- Ward, C. (2001). The ABCs of acculturation. In: D. Matsumoto (Ed.), *Handbook of Culture and Psychology* (pp 411-445). New York: Oxford University Press.
- Ward, C., & Kennedy, A. (1994). Acculturation strategies, psychological adjustment and sociocultural competence during cross-cultural transitions. *International journal of intercultural relations*, 3, 329-343.
- Ward, C., & Kennedy, A. (1993). Where is the “culture” in cross-cultural transition? Comparative studies of sojourner adjustment. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24, 221-249.

- Whiting, A., & Williams, D. (2013). Why people use social media: a uses and gratifications approach. *Qualitative market research: an international journal*, *16*, 362-369.
- Wildschut, T., Bruder, M., Robertson, S., Tilburg, W. A. P., & Sedikides, C. (2014). Collective nostalgia: A group-level emotion that confers unique benefits on the group. *Journal of Personality and Social Psychology*, *107*, 844–863.
- Wildschut, T., Sedikides, C., Arndt, J., & Routledge, C. D. (2006). Nostalgia: content, triggers, functions. *Journal of personality and social psychology*, *91*, 975-993.
- Wildschut, T., Sedikides, C., Routledge, C., Arndt, J., & Cordaro, F. (2010). Nostalgia as a repository of social connectedness: the role of attachment-related avoidance. *Journal of personality and social psychology*, *98*, 573–586.
- Worrell, F. C., & Gardner-Kitt, D. L. (2006). The relationship between racial and ethnic identity in Black adolescents: The Cross Racial Identity Scale and the Multi-Group Ethnic Identity Measure. *Identity. An international journal of theory and research*, *6*, 293–315.
- Χρυσόχόου, Ξ. (2005). *Πολυπολιτισμική πραγματικότητα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Yagmur, K., & Van de Vijver, F. J. R. (2012). Acculturation and language orientations of Turkish immigrants in Australia, France, Germany, and the Netherlands. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *43*, 1110–1130.
- Ye, J. (2005). Acculturative stress and use of the internet among East Asian international students in the United States. *Cyberpsychology & Behavior*, *8*, 154-161.
- Yu, W., & Wang, S. (2011). An investigation into the acculturation strategies of Chinese students in Germany. *Intercultural Communication Studies*, *2*, 190-210.
- Zhou, X., Sedikides, C, Wildschut, T., & Gao, D. G. (2008). Counteracting loneliness: on the restorative function of nostalgia. *Psychological Science*, *19*, 1023-1029.

Παράρτημα

Έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης των γονέων και κηδεμόνων για συμμετοχή των μαθητών /-τριών στην έρευνα

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας του μεταπτυχιακού «Εφαρμοσμένη Ψυχολογία παιδιού και εφήβου» του τμήματος Φ.Π.Ψ. του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Σκοπός της έρευνας είναι η κατανόηση της σχέσης της εθνοτικής ταυτότητας των εφήβων με την ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή, καθώς και των παραγόντων που πιθανώς συμβάλλουν σε αυτή τη σχέση.

Οι μαθητές, λοιπόν, καλούνται να συμπληρώσουν ορισμένα ερωτηματολόγια (20'-30' λεπτά συνολικά). Η συμμετοχή στην έρευνα είναι απολύτως εθελοντική και ανώνυμη, αλλά πολύ σημαντική για τους σκοπούς της έρευνας. Τα δεδομένα είναι εμπιστευτικά και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης. Οι μαθητές θα έχουν δυνατότητα να σταματήσουν οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης.

Η ερευνητική ομάδα είναι στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε διευκρίνιση σχετικά με όσα προαναφέρθηκαν. Ευχαριστούμε για τη συμβολή σας στην πραγμάτωση αυτής της προσπάθειας.

Διάβασα το παραπάνω κείμενο και συμφωνώ για τη συμμετοχή του παιδιού μου σ' αυτή τη δραστηριότητα.

Ερευνητής

Γονέας ή Κηδεμόνας

Στεφανή Αικατερίνη

.....

Τηλ. Επικοινωνίας 6936830621

Ημερ. / /2019